

АНАЛИТИКАЛЫК ОТЧЕТ

**КЫРГЫЗСТАНДЫН МЕКТЕПТЕРИНДЕГИ БИЛИМ БЕРУУ:
САНАРИПТИК ОКУТУУГА ДАЯРДЫК**

ДИСКЛЕЙМЕР

Изилдөөлөр “Кыргызстан, Монголия жана Тажикстанда билим берүүдөгү теңсиздикти азайтуу жана жеткиликтүүлүктү жакшыртуу үчүн аралыктан окутууда инновациялык ыкмаларды өркүндөтүү” аттуу долбоордун алкагында жүргүзүлгөн.

Изилдөө долбоору Билим берүү максатында глобалдык өнөктөштүктүн (GPE) колдоосу аркылуу Билимдер жана инновацияларды алмашуу программасы боюнча (KIX) Эл аралык өнүгүүнү изилдөө борбору (IDRC), Канада <https://idrc-crdi.ca/en> менен биргеликте ишке ашырылды.

Бул отчетто билдирилген пикирлер Эл аралык өнүгүүнү изилдөө борборунун (IDRC) жана/же анын Башкаруу Кеңешинин көз карашын чагылдырбайт.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	6
I. ИЗИЛДӨӨНҮН МЕТОДОЛОГИЯСЫ	8
1.1. Изилдөө маселелери жана изилдөөнүн концептуалдык алкагы	8
1.2. Маалыматтарды топтоо методдору жана изилдөөнүн этаптары	8
1.3. Изилдөөнүн географиясы	12
1.4. Маалыматтарды талдоонун методдору	13
II. ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ	14
2.1. Аралыктан окутуунун технологияларын колдонуу менен билим берүү тармагындагы Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларын талдоо	14
2.2. Карантин учурундагы КРдин Билим берүү жана илим министрлигинин демилгелерин талдоо	16
2.3. Аралыктан окутуу тажрыйбасын мугалимдер менен окуучулардын кабылдоосу	19
2.4. Аралыктан окутуу учурундагы мугалимдердин МКТ компетенцияларынын деңгээли	24
2.5. Аралыктан окутууга мугалимдер менен окуучулардын даярдык индекси	29
2.6. Аялуу факторлорду табуу	35
2.7. Аралыктан окутуу учурундагы инновациялар	47
III. ИЗИЛДӨӨНҮН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ БОЮНЧА КОРУТУНДУЛАР ЖАНА СУНУШТАР	54
БҮТҮМ	58
КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР	59

ЫРААЗЫЧЫЛЫК БИЛДИРҮҮ

“Таалим-Форум” коомдук фонду Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине, Кыргыз билим берүү академиясына, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине караштуу Республикалык педагогикалык адистердин кесипкөйлүгүн жогорулатуу жана кайра даярдоо институтуна кызматташуусу, изилдөөлөрдү жүргүзүүдө ар тараптуу колдоо көрсөткөндүгү жана долбоордук иш-чараларга катышкандыгы үчүн, билим берүүнү санариптештирүү боюнча министрдин орун басары Лира Самыкбаевага, КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин санариптештирүү башкармалыгынын жетекчиси Шаршенбек уулу Нурланга, КРдин Билим берүү жана илим министрлигинин алдындагы КББАнын президенти Назира Дюшеевага, КББАнын окумуштуу катчысы Айнагүл Ниязовага, КРдин Билим берүү жана илим министрлигине караштуу РПАКЖЖКДИнун экс-директору Алмазбек Токтомаматовго, ошондой эле райондук билим берүү бөлүмдөрүнүн башчыларына, мектеп директорлоруна изилдөөгө катышкандыгы жана жардам бергендиги үчүн мугалимдер жана ата-энелерге ыраазычылык билдирет.

Долбоордун командасы кеңештерге, изилдөөлөр боюнча талкууларга катышкандыгы, алынган натыйжалар, корутундулар жана сунуштар үчүн, Долбоордун Консультативдик кеңешинин мүчөлөрүнө жана билим берүү тармагындагы эксперттерге, профессор, педагогика илимдеринин доктору, экс-Билим берүү министри Уланбек Мамбетакуновго; И.Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университетинин профессору Таштанбай Сартовго; KG Analytics интеллектуалдык фондунун аткаруучу директору Сымбат Сатыбалдиевага; көз карандысыз эксперт Асылбек Жоодонбековго; ЮНИСЕФ долбоорунун координатору Рамил Ярмухамедовго; К.Карасаев атындагы БМУнун профессору, философия илимдеринин доктору Гүлнара Ботокановага; И.Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университетинин доценти Бибигүл Кошоевага, долбоордун кеңешчиси, МакГилл университетинин (Канада) доценти, доктор Эмма Харден-Вулфсонго жана IDRC долбоорунун куратору Санджай Жамтшого баалуу сунуштары жана эл аралык тажрыйбаны киргизгендиги үчүн өзгөчө ыраазычылык билдиребиз.

Долбоордун командасы ПИЛ Ресерч Компани жана анын лидери, социология илимдеринин кандидаты Гүлнара Ибраевага жана изилдөөчүлөр Мехригүл Аблезова, Анастасия Даншина, Марина Глушковаларга маалыматтарды чогултуу жана иштеп чыгуу боюнча талаа изилдөөчүлөрү катары изилдөө жүргүзүүдөгү өнөктөштүгү үчүн ыраазычылык билдиришет.

Изилдөө долбоорунун максаттары долбоордун жетекчиси, тарых илимдеринин кандидаты Жылдыз Доолбекованын, “Таалим-Форум” коомдук фондунун директору Алмагүл Осмонованын жигердүү аракеттери жана Кыргызстандагы долбоордун командасынын эмгеги менен ишке ашырылды; мониторинг, баалоо жана окутуу боюнча адис Чынара Өмүркулова; каржы менеджери Ырыс Тураркулов, долбоордун изилдөө жана мобилизациялоо боюнча ассистенти Мээрим Байымбетова; байланыш жана IT ассистенти Айгерим Жолчубекова, ошондой эле долбоордун котормочулары, ыктыярчылары тарабынан ишке ашырылды.

КЫСКАРТУУЛАР

АӨБ	Азия өнүктүрүү банкы
БААУ	Борбордук Азиядагы Америка университети
АО	Аралыктан окутуу
АОТ	Аралыктан окутуу технологиялары
БББМС	Билим берүүнү башкаруу маалымат системасы
МКТ	Маалымат-коммуникациялык технологиялар
КББА	Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлигинин алдындагы Кыргыз билим берүү академиясы
КР	Кыргыз Республикасы
КРнын ББЖИМ	Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлиги
ЖРТ	Жалпы республикалык тестирлөө
БУУ	Бириккен улуттар уюму
АББР	Ачык билим берүү ресурстары
ЖӨБУ	Жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу уюмдары
КФ	Коомдук фонд
РПАКЖЖКДИ	Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине караштуу Республикалык педагогикалык адистердин кесипкөйлүгүн жогорулатуу жана кайра даярдоо институту

ФТТ	Фокус топтук талкуулар
ББжОМББ	Билим берүүнү жана окутуу методдорун баалоо борборунун
ЮНИСЕФ	БУУнун балдар фонду
САPI	Компьютер/планшетти колдонуу менен жеке сурамжылоо техникасы
CIES	Салыштырмалуу жана эл аралык билим берүү коому
IDRC	Эл аралык өнүгүүнү изилдөө борбору
IRB	Этика боюнча комитет / Институционалдык байкоочу кеңеш
GPE	Билим берүү боюнча глобалдык өнөктөштүк
GPS	Глобалдык багыт жана акыбалды аныктоо системасы
KIX	Билимдер жана инновациялар менен алмашуу программасы
LMS	Окутууну башкаруу системасы
PAPI	Кагаз анкеталарды колдонуу менен сурамжылоо техникасы
PISA	Окуу жетишкендиктерин баалоо боюнча эл аралык программа
SPSS	Маалыматтарды статистикалык иштеп чыгуу үчүн компьютердик программа
USAID	Эл аралык өнүгүү боюнча АКШ агентствосу

КИРИШУУ

Актуалдуулугу

Дүйнөлүк коомчулук жана дүйнөнүн саясий лидерлери Бириккен Улуттар Уюмунун¹ 2030-жылга чейин Туруктуу өнүгүү боюнча күн тартибинин 4-максатында белгилегендей, “бардыгын камтыган жана адилеттүү сапаттуу билимге” жетүү жана “бардыгы үчүн өмүр бою билим алуу мүмкүнчүлүктөрүн” түзүүгө милдеттеништи². Максат универсалдуу жана трансформациялык деп таанылган, билим берүү тармагындагы глобалдык жана улуттук көйгөйлөрдү чечүүгө салым кошууга багытталган. Кырдаалды талдоо биз мезгилдин ортосуна жакындаган сайын, билим берүүдөгү учурдагы кырдаал менен 2030-жылга чейин болжолдонгон жагдайдын ортосундагы ажырым актуалдуу³ бойдон кала берерин көрсөтүп турат. Кырдаал дүйнө жүзүндөгү өлкөлөрдүн билим берүү системасына чоң үзгүлтүктөрдү алып келген COVID-19 пандемиясынын таасиринен улам начарлады. Мектептердин жабылышы жана андан кийин аралыктан окутууга (АО) өтүү кыйынчылыктарды жаратып, ар бир континенттеги 190дон ашык өлкөдө 1,6 миллиардга жакын окуучуга таасирин тийгизди. Пандемиядан улам күчөгөн билим берүү кризиси дүйнөдөгү окуучулардын 94% ына, 99%ы⁴ кирешеси төмөн жана ортодон төмөн өлкөлөргө таасирин тийгизди.

Көптөгөн башка өлкөлөрдөй эле Кыргызстанда COVID-19 пандемиясы билим берүү тармагындагы көйгөйлөрдү ого бетер ачыкка чыгарды. Жагдай мектеп билим берүү системасы жаңы милдеттердин алдында эң чоң кыйынчылыктарды башынан өткөргөнүн көрсөттү. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги (КР ББЖИМ) мугалимдерди окутууну улантуу жана санариптик компетенцияларын өнүктүрүү боюнча чараларды көрдү. Өлкөдө аралыктан окутууга аргасыз өтүү тажрыйбасы аралыктан билим берүү технологияларынын жардамы менен билим берүүнүн үзгүлтүксүздүгүн камсыздоого жана калктын аялуу катмарынын өлкөдөгү сапаттуу билимге жеткиликтүүлүгүн жакшыртууга болорун көрсөттү. Ошол эле учурда бул максаттарга жетүү үчүн натыйжалуу чечимдерди талап кылган бир катар милдеттер бар.

COVID-19 пандемиясынын таасири бүткүл дүйнө боюнча, анын ичинде Кыргызстанда да билимге бирдей жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу үчүн билим берүү мүмкүнчүлүктөрүн жана анын саясатындагы орун алган боштуктарды кеңейтти. Аралыктан билим берүү аргасыздан үзгүлтүккө учураган соң, бүгүнкү күндө да билим берүүнүн үзгүлтүксүздүгүн камсыздоонун эффективдүү жолдорунун бири болуп калууда, бирок жетки-

ликтүүлүк жана сапат маселелери көңүл бурууну жана изилдөөнү талап кылат.

Жалпы долбоор

“Кыргызстан, Монголия жана Тажикстанда билим берүүнүн жеткиликтүүлүгүн жакшыртуу жана теңсиздикти азайтуу үчүн аралыктан окутууда инновациялык ыкмаларды өркүндөтүү” изилдөө долбоору “Таалим-Форум” коомдук фонду (жетектөөчү уюм, Кыргызстан) жана Көчмөн жаратылышты коргоо (Монголия) жана “Анахита” (Тажикстан) уюмдарынын консорциуму тарабынан ишке ашырылган. Долбоордун негизги максаты – калктын аялуу катмарындагы балдар үчүн бирдей жеткиликтүүлүктү камсыз кылган жана билим сапатын жогорулатуучу аралыктан окутуунун инновациялык ыкмаларын жайылтуу. Долбоор үч өлкөдө мектептердин убактылуу жарым-жартылай же толук жабылышына карата аралыктан окутууну (АО) жеткиликтүү кылуу үчүн негизги стратегияларды изилдөөгө багытталган; жайгашкан аймагынын, гендердик жана этникалык азчылыктын акыбалынын негизинде аралыктан окутууга бирдей жеткиликтүүлүктү камсыздоодогу негизги көйгөйлөр жана тоскоолдуктар каралат. Изилдөө билимге тең укуктуулук жана жеткиликтүүлүк маселелерин натыйжалуу чечкен, мугалимдердин дареметин колдогон, ошондой

эле масштабды кеңейтүү боюнча мыкты тажрыйбаларды билим берүү саясатына жана практикасына киргизүү боюнча уюштарды эффективдүү чечүүчү балдарга эрте билим берүүдөгү инновацияларды карап чыкты.

Аналитикалык отчет 2021-жылдын сентябрынан 2023-жылдын июнь айына чейин жүргүзүлгөн кабинеттик жана талаа изилдөөлөрүнүн натыйжаларына негизделген. Кыргызстанда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине караштуу Республикалык педагогикалык адистердин кесипкөйлүгүн жогорулатуу жана кайра даярдоо институтунун, Кыргыз билим берүү академиясы (КББА), коомдук уюмдар, мектеп директорлору, жаңычыл мугалимдер, методисттер жана билим берүү тармагындагы эксперттердин катышуусу аркылуу иштелип чыкты. Талкуулар “Мугалим – инновациянын кыймылдаткыч күчү” жана “Билим берүүнү санариптештирүү: мугалимдин өзгөргөн ролу” аттуу кереге кеңеште, семинарларда жана тренингдерде (2021-2023)⁵, долбоордун Консультативдик кеңешинин отурумдарында, ошондой эле долбоордун чегинде Монголиянын Билим берүү министрлигинин өкүлдөрү менен тажрыйба алмашуу учурунда жүргүзүлдү.

¹ Туруктуу өнүгүү тармагынын максаттары <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>

² Инчон декларациясы. Билим берүү-2030: жалпы инклюзивдик жана адилеттүү, сапаттуу билим берүүнү жана өмүр бою окутууну камсыз кылуу ED/WEF2015/MD/3 түп нуска: англис тилинде https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233137_rus

³ 5-Year Progress Review of SDG 4 - Education 2030 in Asia-Pacific. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379173>

⁴ ЮНЕСКО. Концептуалдык жазуу. COVID-19 доорундагы билим берүү жана андан кийинки мезгил https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_-_education_during_covid-19_and_beyond_russian.pdf

⁵ Долбоордун расмий веб баракчасы. <https://kix.taalimforum.kg/news>

“Изилдөөнүн алгачкы жыйынтыктары КРдин Билим берүү жана илим министрлиги менен “Кыргызстандын билим берүү системасын санарипке өткөрүү” (2022) семинарында, “Санариптештирүү доорундагы билим берүүнүн стратегиялары жана инновациялары” темасындагы эки жолу өткөрүлгөн эл аралык конференцияларда талкууланды⁶ (2022-ж., 2023-ж., Кыргызстан)⁷, Салыштырмалуу жана эл аралык билим берүү коомунун (CIES, АКШ) 2022 жана 2023-жылдардагы эл аралык конференцияларында, “Schools 2030” Глобалдык форумунда (Португалия, 2023), “Кыргызстандагы жашоо”⁸ (2023-ж.) эл аралык конференциясында, “Бардыгы билим үчүн – билим бардыгы үчүн”⁹ V Улуттук форумунда, ТӨМ 4кө жетишүү үчүн билим берүү секторунун биргелешкен кароосунда (2023), Билим берүү жана илим министрлигинин отурумдарынан (2023) алынды.

Аналитикалык отчет билим берүүнүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу маселелери боюнча чечимдерди кабыл алуучу тараптарга, мектеп билим берүүсүн санариптештирүү чөйрөсүндө билим берүү саясатын жана программаларын ишке ашыруу үчүн жооптуу адистерге маалымдоого арналган. Баяндамада мектептик билим берүүнү санарипке өткөрүүдөгү жана санариптик технологияларды колдонуу менен анын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуудагы кыйынчылыктарды жана тоскоолдуктарды талдоо камтылды жана билим берүү тармагындагы коомдук жана эл аралык уюмдарды, эксперттерди жана изилдөөчүлөрдү кызыктырышы мүмкүн.

⁶ 2022 CIES https://kix.taalimforum.kg/en/news?view=article&id=398:2023-02-19&catid=62:news_2023 CIES <https://kix.taalimforum.kg/en/news?view=article&id=340:cies&catid=62:news>

⁷ Эл аралык конференция. “Санариптешүү доорундагы билим берүүнүн стратегиялары жана инновациялары” <https://kix.taalimforum.kg/en/conference/2023/>

⁸ Live in Kyrgyzstan 2023. <https://lifeinkyrgyzstan.org/conference/iik-conference-2023/>

⁹ V Улуттук форум. “Бардыгы билим үчүн – билим бардыгы үчүн” <https://arok.kg/en/article/v-nacionalnyjy-forum-vsjo-dlja-obrazovanija-obrazovanie-dlja-vsekh>

I ИЗИЛДӨӨНҮН МЕТОДОЛОГИЯСЫ

1.1. Изилдөө маселелери жана изилдөөнүн концептуалдык алкагы

Изилдөөнүн суроолору аралыктан окутуу форматында окуган ар кандай топтордун өзгөчө аялуу топтордун жана кошумча билим берүүдөгү инновациялык тажрыйбаларды аныктоого багытталган жана аймактык алыстык, гендердик жана этникалык азчылыктардын фокусунда каралат. Изилдөө суроолордун эки негизги тобуна багытталган:

1. Аралыктан окутуу форматында окуган ар кандай топтордун аялуу болуу өзгөчөлүгү эмнеде, алыскы калктуу конуштарда жашаган окуучулардын, балдар менен кыздардын, анын ичинде этникалык азчылыктын өкүлдөрүнүн аялуу жактары канчалык айырмаланат? Өлкөдө теңсиздиктин башка түрлөрү жана өзгөчө аялуу топтор пайда болуп жатабы?
2. Аралыктан окутуунун инновациялык практикасы кайда жана кантип аныкталган? Инновация деген эмне? Алар кимдер тарабынан жаратылган жана ким тарабынан аныкталган? Инновациялык тажрыйбаны кантип кеңейтүүгө болот, кандай форматта жана ал кайсы аялуу топтор үчүн?

Теориялык жактан алганда, бул изилдөө билим берүүдөгү теңсиздик маселелерин талдоо үчүн линза катары Бурдые¹⁰ жана башкалардын эмгектерине негизделет.

Аралыктан окутуу билим берүү тармагындагы ар кандай катышуучулар жана негизги кызыкдар тараптар тарабынан даярдалган дискурсивдүү мейкиндик катары каралат. Дискурсивдүү мамиле коомдо эмне үчүн айрым кубулуштар, анын ичинде теңсиздиктер пайда болуп, сакталып турат деген суроого жооп берүү үчүн маанилүү. Дискурс термини изилдөөдө социалдык дүйнөнү, анын ичинде билимди, адамдарды жана социалдык мамилелерди көрсөтүү үчүн кызмат кылган социалдык жүрүм-турумдун формасы катары колдонулат.

Билим берүүдөгү теңсиздик маселесин жана окуучулардын окуунун ийгилигине жана өнүгүүсүнө таасир этүүчү факторлорду изилдөөдө биз Лев Выготскийдин мектеби жана башка изилдөөчүлөр тарабынан иштелип чыккан социалдык-маданий өз ара аракеттенүүнүн теориялык ыкмасын колдондук, ошондой эле билим берүүнүн натыйжаларын калыптандырууда салттар жана социалдык тармактар, тилдин, маданияттын ролу баса белгиленди¹¹. Бул ыкма социалдык-маданий контекст менен билим берүүнүн натыйжаларынын ортосундагы өз ара байланышты, окутуу жүрүп жаткан чөйрөнүн маанилүүлүгүн жана окуучулар менен алардын социалдык-маданий чөйрөсүнүн ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн ролун баса белгилейт. Со-

циалдык-маданий теория маданий салттардын, тилдин, ар кандай социалдык топтор менен өз ара аракеттенүүнүн окууга жана өнүгүүгө тийгизген таасирине, колдоо деңгээлине жана окуучулардын билим берүү процессине катышуусуна көңүл бурат.

Изилдөөдө ар түрдүү кызыкдар тараптардын тажрыйбасына жана билимине таянган секторлор аралык мамилени колдогон эмпатия, ишеним, урматтоо, глобалдык адилеттүүлүк жана жалпы жоопкерчилик сыяктуу феминисттик принциптер колдонулду.

1.2. Маалыматтарды топтоо методдору жана изилдөөнүн этаптары

Изилдөөдө ар кандай изилдөө процедураларын колдонуу аркылуу алынган натыйжаларды кеңейтүүгө, тактоого жана тастыктоого, сандык жана сапаттык маалыматтарды интеграциялоого мүмкүндүк берген комплекстүү маалыматтарды чогултуу ыкмасы колдонулду. Мындай изилдөө ыкмасы изилдөөнүн суроолорундагы маданий жана социалдык таасирлерди чыныгы реалдуулукта түшүнүүдөгү айырмачылыктарды негиздөөгө мүмкүндүк берди.

Изилдөө үч этапта өттү, анда кабинеттик изилдөө, сапаттык изилдөө жана сандык изилдөө жүрүп, негизинен алыскы жана этникалык азчылык аймактарына басым жасалды.

Кабинеттик изилдөө 2021-жылдын августунан ноябрь айына чейин жүргүзүлүп, статистикалык маалыматтарды, улуттук жана эл аралык изилдөөлөрдүн отчетторун, билим берүү жана санариптештирүү маселелерин чагылдырган ММКдагы макалаларды изилдөөнү камтыды. Төмөнкүлөр талдоого алынды:

1. Билим берүү тармагын санариптештирүүнү өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттарын аныктоочу ченемдик укуктук актылар, ачык статистикалык маалыматтар, Кыргызстанда жүргүзүлгөн изилдөөлөр боюнча отчеттор;
2. Билим берүү тармагына басым жасоо менен өлкөдө санариптештирүү стратегияларын аныктаган мамлекеттик документтерди изилдөө аркылуу санариптик технологияларды өнүктүрүү боюнча демилгелер;
3. Аралыктан окутууну уюштуруу жана калктын аялуу катмарына колдоо көрсөтүү боюнча Кыргызстандын Билим берүү жана илим министрли-

¹⁰ Пьер Бурдые жана Жан-Клод Пассрон, Кайра жаңылоо: билим берүү системасынын теорияларынын элементтери (Москва: Просвещение, 2007) <https://gtmarket.ru/library/basis/5415>.

¹¹ Билим берүүнүн сапаты социалдык-маданий ыкмалардын контекстинде. О.Ю. Милосердова <https://cyberleninka.ru/article/n/obrazovanie-i-kachestvo-obrazovaniya-v-kontekste-sotsiokulturnogo-podhoda/viewer>

гинин чараларына жана демилгелерине жооп кайтаруу;

4. Жалпы билим берүүчү орто мектептерде аралыктан билим берүүнүн технологияларын (АБТ) колдонуу менен окутуу процесси жана тажрыйбасы.

Төмөнкүлөргө талдоо жүргүзүлдү: (а) мектептердин убактылуу жабылышына жооп катары аралыктан окутууну, анын ичинде онлайн окутууга өтүүнү уюштуруу стратегиялары; (б) гендердик, жашаган жери жана этникалык азчылыктарга таандык контекстте аралыктан окутуу форматында окуган ар кандай топтордун аялуу жактары; (в) сапаттуу билимге жеткиликтүүлүктү кеңейтүү көйгөйлөрүн натыйжалуу чече ала турган инновациялар жана алдыңкы тажрыйбалар, МКТны колдонуу тенденциялары, билим берүү порталдары жана аралыктан окутуунун электрондук ресурстары.

Изилдөөнүн сапаттык этабы 2022-жылдын февраль айынан июль айына чейин жүргүзүлгөн аралыктан окутуунун абалына терең киришүүгө, анын кызыкдар тараптардын ар кандай топторуна, анын ичинде менеджерлерге, ата-энелерге, эксперттерге, интернет-провайдерлерге, мугалимдерге жана окуучуларга тийгизген таасирин аныктоого багытталган. Изилдөө методдору жарым-жартылай иликтеген интервьюларды, фокус-топтук талкууларды (ФТТ) жана катышуучуларга байкоо жүргүзүүнү камтыйт. Жетекчилер, ЖӨБ уюмдарынын өкүлдөрү, мектеп администрациялары, IT адистери, электрондук ресурстарды жана теле-сабактарды уюштуруу жана өнүктүрүү боюнча тажрыйбасы бар эксперттер менен эксперттик интервьюлар өткөрүлдү. Билим берүү тармагында билими жана

тажрыйбасы бар адамдарды тандоо үчүн максаттуу стратегия колдонулду. Жарым-жартылай иликтөөчү интервью форматы изилдөөчүлөргө изилдөө темасы боюнча кошумча суроолорду аныктоого мүмкүндүк берди. Кыргызстанда жалпысынан 44 тереңдетилген интервью өткөрүлдү.

Ата-энелер жана окуучулар менен фокус-топтук талкуулар өткөрүлдү. ФТТлар карантин учурундагы окуу тажрыйбасын изилдөөгө, аялуу топторду аныктоого, ошондой эле аялуу топтордун билимге жеткиликтүүлүгүн жакшыртууга багытталган аралыктан окутуу тармагындагы билим берүү инновацияларына мүмкүндүк берди. ФТТ ошондой эле алыскы аймактардагы окуучуларды, этникалык азчылыктардын балдарын, кыздарды жана балдарды колдоо үчүн кандай кошумча чаралар керек экендиги тууралуу пикирлерди чогултууга мүмкүндүк берди. ФТТнын катышуучуларын тандоо үчүн жеткиликтүүлүк стратегиясы колдонулду. Кыргызстанда ата-энелер (аталар жана апалар өзүнчө) жана окуучулар (балдар жана кыздар өзүнчө) менен 26 фокус-топтук талкуу өткөрүлдү.

Изилдөөгө катышууга макулдук алгандан кийин катышуучулардын байкоо ыкмасын колдонуу менен үй-бүлөнүн жана коомчулуктун деңгээлинде аралыктан окутуу учурундагы үйрөнүү тажрыйбалары, ошондой эле аялуу үй-бүлөлөрдүн балдарынын сапаттуу билимге жетүүсүнө тоскоолдук кылган же аны жеңилдетүүчү негизги факторлор изилденди. Байкоо ыкмасы мугалимдердин жана мектеп администрациясынын аралыктан окутууга болгон мамилесинин өзгөрүшүн көрүү үчүн колдонулду; мектептердин техникалык жактан камсыз болушун изил-

дөө, мугалимдердин компетенциялары, алардын иштөө шарттары, өнүгүү үчүн мотивация, аралыктан окутуунун жеткиликтүүлүгү боюнча кырдаалды өзгөртүү боюнча жергиликтүү демилгелер, окуучунун окууга болгон кызыгуусу жана мотивациясы жөнүндө билүү максатында пайдаланылды.

Стандартташтырылбаган катышуучулардын байкоосу изилдөө темасына жараша терең, сапаттуу маалыматтарды алуу үчүн изилдөөчүлөрдү изилденип жаткан чөйрөгө сүңүп кирүүгө жана адамдардын күнүмдүк турмушундагы тажрыйбаларды өздөштүрүүгө арналган. Изилдөө үчүн үй-бүлөлөр, анын ичинде этникалык азчылыктын үй-бүлөлөрү туш келди эле тандалып алынды. 4 аймактагы 8 үй-бүлөгө байкоо жүргүзүлдү. Маалыматтар изилдөө тобу иштеп чыккан катышуучуларды байкоо эрежелерине ылайык алынды. Байкоолорду талдоонун негизинде аралыктан окутуу форматында окуган, алыскы аймактарда жашаган балдар менен кыздардын, анын ичинде этникалык азчылыктын өкүлдөрүнүн ар кандай топторунун өзгөчө аялуулугу аныкталган.

Изилдөөнүн сандык этабы 2023-жылдын март айынан июнь айына чейин жүргүзүлгөн эки негизги максаттуу топко: мугалимдерге жана окуучуларга багытталган. Куралдардын топтомун иштеп чыгуу сапаттык изилдөөнүн маалыматтарына негизделген, анда сандык изилдөө методологиясын иштеп чыгуу үчүн төмөнкү баштапкы чекиттер аныкталган:

- АО тажрыйбасын кызыкдар тараптардын ар кандай топторунун кабыл алуусу жана АО форматында окутуу/үйрөнүүгө шыктануу;

- Билим берүү процессиндеги өзгөрүүлөргө даяр болуу жана ыңгайлануу;
- АОго ишеним;
- Окуучулардын атайын муктаждыктарына карата кабылдоолору/мамилелери;
- АОдо инновацияларды кабыл алуу жана даяр болуу;
- Мындан аркы окутууда АО тажрыйбасын колдонууга даяр болуу.

Бул категориялар андан ары өлчөөнү талап кылган сапаттык маалыматтарды түшүндүрүүгө мүмкүндүк берүүчү корутундуларды жана талдоо багыттарын тастыктоо үчүн негизги категориялар катары белгиленет. Жүргүзүлгөн сандык эки сурамжылоого мугалимдер жана 8-10-класстардын окуучулары катышты. Анкетада фактылык жана сыпаттама суроолор жана субъективдүү мамилелерге байланышкан суроолор камтылды.

Мугалимдерди сурамжылоо анкетасы 6 бөлүккө топтолгон 43 суроодон турат:

- (1) Респонденттердин социалдык-демографиялык мүнөздөмөлөрү;
- (2) Санариптик билим берүү чөйрөсүндө иштөө жөндөмдүүлүгү жана көндүмдөрү;
- (3) Пандемия мезгилиндеги билим берүү процессинин өзгөчөлүктөрү;
- (4) Санариптик окутууга даярдык;
- (5) Санариптик окутууда жумушка канааттануу;
- (6) Окутуудагы инновациялык тажрыйбалар.

Окуучуларды сурамжылоо анкетасы 4 бөлүккө топтолгон 40 суроодон турат: (1) Респонденттердин социалдык-демографиялык мүнөздөмөлөрү; (2) Үй-бүлөдөгү жана мектептеги мамилелер; (3) Санариптик окутууга даярдыгы; (4) Алыстан, санариптик окутуу тажрыйбасы.

Аралыктан окутууну кабылдоо же өз алдынча түшүнүгүн аныктоо көп өлчөмдүү болуп саналат жана ага баарлашуу, окуучулардын онлайн талкууларга катышуусу, ийкемдүүлүк, окуу жүгү, техникалык колдоо, мугалимдердин окутуу чеберчилиги жана кайтарым байланыш сыяктуу факторлор кирет. *Аралыктан окутууда канааттануу мерчем* онлайн анкетага¹² ылайыкташтырылган. Мерчем шкала 5 чакан топко бөлүнгөн 28 пункттан турат. “Окуучу”, “мугалим” жана “билим берүү мекемеси” деген үч чакан топтон тышкары дагы эки кошумча топ киргизилди: кесиптештер жана ата-энелер.

1) “Окуучу”: Мугалимдин канааттануусу окуучулар менен эки тараптуу байланыштын форматы, түрү, жыштыгы жана сапаты менен аныкталат, бул окуучулардын катышуусуна жана окуусуна өбөлгө түзөт.

2) “Мугалим”: Мугалимдин канааттануусу онлайн курстарды долбоорлоону, иштеп чыгууну, тапшырууну жана окуучуларды баалоону камтыган окуу процесси аркылуу жетишилет.

3) “Кесиптештер”: Мугалимдердин канааттануусу кесиптеш мугалимдер менен тажрыйба алмашуунун интенсивдүүлүгү менен аныкталат.

4) “Ата-энелер”: Мугалимдердин канааттануусу окуучулардын ата-энелери менен болгон баарлашуунун интенсивдүүлүгүнөн көз каранды.

1) “Окуу мекемеси”: Окуучулардын канааттануусу алардын мекеме тарабынан онлайн курстарды натыйжалуу жана эффективдүү иштеп чыгууга жана өткөрүүгө жардам берүү үчүн көрсөтүлгөн колдоонун көлөмүнө, сапатына жана өз убагында жүрүшүнө көз каранды.

Анкетада Лайкерттин 1ден “толугу менен макул эмесмин” 4кө чейин “толугу менен макулмун” деген төрт баллдык шкаласын колдондук. Онлайн окутууда канааттануу мерчеминин мааниси бардык көрсөткүчтөрдүн орточо мааниси катары эсептелди.

Аралыктан окутуунун тажрыйбасын баалоонун негизги инструменттеринин бири мугалимдердин жана окуучулардын онлайн окутууга даярдыгынын шкаласы болгон, анда тиешелүү адабияттарды жана мугалимдердин АОго даярдык маселелерин камтыган ушул сыяктуу изилдөөлөрдү карап чыгуу; масштабдуу билдирүүлөрдү иштеп чыгуу жана кайра карап чыгуу жана пилоттук иликтөө. Адабияттарды карап чыгуунун негизинде 2021-жылы Сауд Арабиясы, Египет жана Бахрейндеги изилдөөчүлөр тарабынан иштелип чыккан мерчем ылайыкташтырылган¹³. Ал Европанын, Американын жана Азиянын билим берүү уюмдарынын бир катар изилдөөлөрүндө аныкталган аралыктан окутууга даярдыгын өлчөө боюнча акыркы жетишкендиктерди камтыйт.

Изилдөө үчүн ылайыкташтырылган шкала 5 даярдык факторун камтыйт:

1) *Онлайн окутуу жана курстарды иштеп чыгуу боюнча көндүмдөр* – онлайн окутуу үчүн курстарды жана окуу материалдарын иштеп чыгуу көндүмдөрүнө ээ болуу, аларды өнүктүрүү жана ийгиликке жетүүнү каалоо.

2) *Санариптик коммуникация* – оозеки жана жазуу жүзүндөгү баарлашууга ишеним жана окуучуларга кайтарым байланышты камсыз кылуу.

3) *Компьютерде иштөөнүн негизги көндүмдөрү* – Microsoft Office тиркемелерин колдонуу менен файлдарды башкаруу жана документтерди түзүү, электрондук каттарды жөнөтүү жана алуу, окуу материалдарын интернеттен издөө жана окутууну башкаруу системасы менен таанышуу.

4) *Компьютердик билимди өркүндөтүү*, файлдарды коргоо, аудио жана видео жазуу көндүмдөрү.

5) *Окутууну башкаруу системаларын колдонуу* – курстарды иштеп чыгуу үчүн окууну башкаруу системаларын колдонууда ыңгайлуулук жана ишеним.

Шкала бардык 5 факторду чагылдырган 29 билдирүүдөн турат. Респонденттерден ар бир билдирүүгө макул же макул эместигинин даражасын 3 баллдык Лайкерттик шкала боюнча баалоо сунушталды, ал төмөнкү варианттардан турат: “Макул”, “Мен бир позиция боюнча чечим кабыл ала албайм” жана “Макул эмес-

мин”. Мугалимдердин жана окуучулардын АОго даярдык шкаласынын мааниси респонденттердин оң жооп берген билдирүүлөрүнүн пайызы катары эсептелди. Масштабдын маанилери 0ден 100гө чейин.

БББМСтин маалыматы боюнча (2022-жыл) Кыргызстанда 2025 мамлекеттик жана муниципалдык мектеп бар, аларда 8, 9 жана 10-класстын окуучулары билим алышат. Бул маалыматтар максаттуу топторду изилдөө үчүн биринчи этаптагы тандоо бирдиктери тандалган схема катары кызмат кылат. Тандоо 7 область жана республикалык маанидеги 2 шаарга бирдей бөлүштүрүлдү. 9 аймактын ар биринде 400 окуучу жана 100 мугалим арасында көзмө-көз сурамжылоо жүргүзүү пландаштырылган. Бирдей бөлүштүрүү статистикалык каталарды кыскартууга жана областтык жана шаардык деңгээлдеги репрезентативдик маалыматтарды алууга мүмкүндүк берди. Анализдин жүрүшүндө сурамжылоонун натыйжаларын тууралоо үчүн тиешелүү маалыматтардын көлөсүн эсептөө жүргүзүлдү. Мындай тандоо өлчөмү аймактык деңгээлде окуучулар үчүн максималдуу ката 4,88%дан ашкан эмес жана мугалимдер үчүн 9,78%, ишеним ыктымалдыгы 0,95 болгон.

Изилдөөлөрдө эки этаптуу кластердик тандоону колдонулган. Тандоонун биринчи этабынын бирдиктери орто мектептер болуп саналат. Ар бир региондо 20 мектеп стратификацияланган кокус тандоонун жардамы менен төмөнкү параметрлер боюнча тандалып алынган: ай-

¹² Bolliger DU, Inan FA, Wasilik O. (2014). Development and validation of the online instructor satisfaction measure (OISM). J Educ Technol Soc.

¹³ Hosny, Somaya & Ghaly, Mona & Alsheikh, Mona & Shehata, Mohamed & Salem, Abdel Halim & Atwa, Hani. (2021). Developing, Validating, and Implementing a Tool for Measuring the Readiness of Medical Teachers for Online Teaching Post-COVID-19: A Multicenter Study. Advances in Medical Education and Practice. Volume 12. 10.2147/AMEPS317029.

мактын тиби (шаардык жана айыл жери), алыстыгы жана окутуу тили. Тандоонун экинчи этабынын бирдиктери – мугалимдер жана мектеп окуучулары – кокустан жөнөкөй тандоо ыкмасы менен тандалып алынган. Ар бир мектептен 20 окуучу жана 5 мугалим тандалып алынган. Жыйынтыгында жалпы билим берүүчү мектептердин (мамлекеттик жана муниципалдык) 8, 9 жана 10-класстарындагы 896 мугалим жана 3577 окуучу сурамжылоого алынган – бардыгы 180 мектеп.

Анкеталардагы мүмкүн болгон каталарды, туура эмес формулировканы аныктоо

жана оңдоо, интервью өткөрүүгө талап кылынган убакытты аныктоо максатында мугалимдердин жана окуучулардын арасында сандык сурамжылоонун инструменттери кыргыз, орус жана өзбек тилдеринде пилоттук түрдө өткөрүлдү.

Сандык сурамжылоо маалыматтарын чогултуу планшетте SurveyCTO программалык платформасын колдонуу менен ишке ашырылды. Маалыматтарды чогултуунун бул ыкмасы компьютердик жеке интервью (CAPI) катары да белгилүү, ал салттуу анкеталарга (PAPI) караганда бир нече төмөнкүдөй артыкчылыктарга

ээ: талаа иштеринин сапатын көзөмөлдөө деңгээлин жогорулатат; талаа жумуштарынын циклин кыскартат; изилдөө бюджетин оптималдаштырат; суроолордун татаал логикасын жана алардын алмашуусун камтыган анкеталар менен иштөөдө интервьюердин ишин жөнөкөйлөтөт¹⁴.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги аймактардагы жергиликтүү билим берүү уюмдарына расмий каттарды жиберүү жана кабарлоо аркылуу талаа изилдөөлөрүнө административдик колдоо көрсөткөнүнө

карабастан, талаа изилдөөчүлөрү талаа иштерин жүргүзүүдө бир катар кыйынчылыктарга дуушар болушкан, анын ичинде изилдөөлөрдү уюштурууга кайдигер кээ бир мектеп администрациясына туш келишкен, изилдөөлөрдүн мөөнөтү окуу жылынын аягына туура келип, алыскы тоолуу райондордогу мектептерде изилдөөлөр жүргүзүлгөн, кээ бир айыл мектептеринде жогорку класстын окуучуларынын саны 20 адамга жетпеген санда болгон.

¹⁴ Жеке (f2f) интервью. <https://alvin.kz/ru/metody-issledovaniya/lichnye-f2f-intervyu.html>

1.3. Изилдөөнүн географиясы

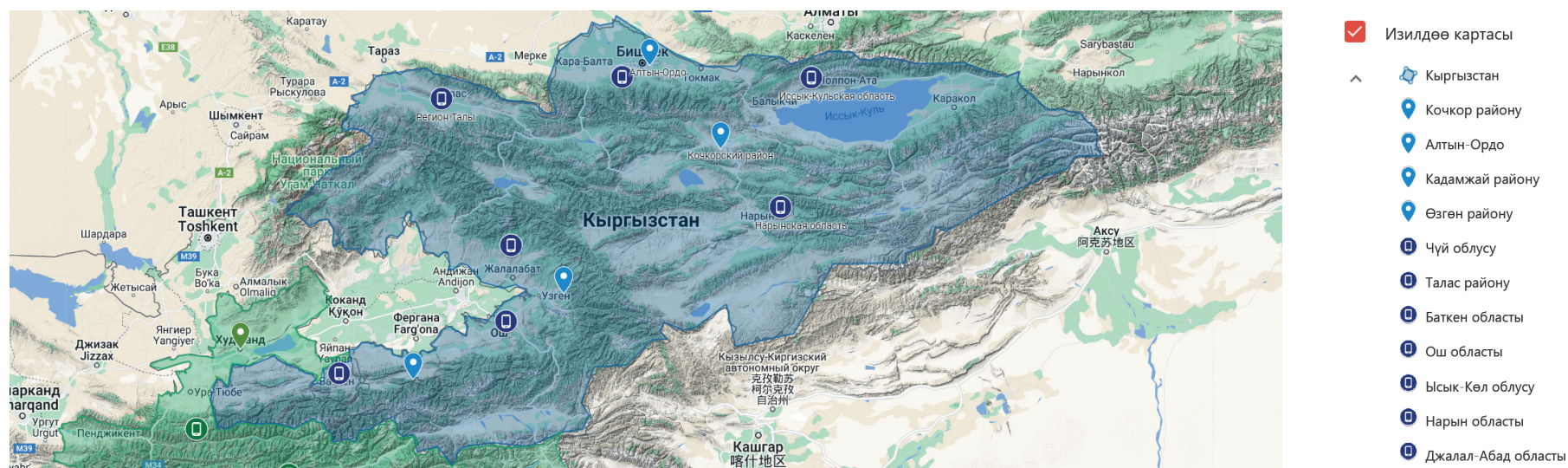
Сапаттуу изилдөөлөр изилдөөнүн багыты боюнча өлкөнүн түндүк жана түштүк аймактарында жайгашкан 4 тандалган калктуу конуштарда, анын ичинде Бишкек шаарынын чегинде жайгашкан жаңы конуштарда жүргүзүлдү.

№1-таблица. Сапаттык изилдөөлөрдү жүргүзүү үчүн тандалган Кыргызстандын калк жашаган пункттарынын тизмеси

№	Область/район/шаар/айыл	Тандоонун негизи
1	Ош областы Өзгөн району	Жалпы орто билими бар балдардын көрсөткүчү 85,1%, жалпы өлкө боюнча көрсөткүчтөн төмөн (97,1%) Саны боюнча өзбек калкы көп
2	Нарын областы Кочкор району Кочкор айылы, Н.Жүндүбаева атындагы мектеп	Жалпы орто билими бар балдардын көрсөткүчү 89,3%, жалпы өлкө боюнча көрсөткүчтөн төмөн (97,1%) Бийик тоолуу айыл Окутуу аралаш тилде жүргүзүлөт
3	Бишкек шаары, “Алтын-Ордо” жаңы конушу	Инфраструктурасы жакшы өнүккөн эмес, ички мигранттардын үй-бүлөлөрү жашайт
4	Жалал-Абад областы Кадамжай району, Үч-Коргон айылы	Жакырчылыктын деңгээли 37,2%, жалпы өлкөлүк деңгээлден жогору (25,3%) Окутуу аралаш тилде, этникалык азчылык жашайт

Сандык сурамжылоолор улуттук деңгээлде жети областта жана республикалык маанидеги 2 шаарда өткөрүлдү.

Талаа изилдөөлөрү жүргүзүлгөн аймактардын картасы¹⁵

¹⁵ https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid%3D1kPXR0jfyvJFg-w1RFvOmc1eyBK8uPRG%26femb%3D1%26ll%3D45.465000484701285%252C87.48100046643441%26z%3D4&sa=D&source=docs&st=1703240770288906&usq=AOvYaw15euPd3-NSfNCEA_GyXZCt

1.4. Маалыматтарды талдоо жана сапатын көзөмөлдөө методдору

Изилдөөнүн сапатын көзөмөлдөө эксперттик коомчулуктун жана Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин тиешелүү бөлүмдөрү менен талкуулоо жана макулдашуу аркылуу камсыз кылынды. Алдын ала жыйынтыктар тиешелүү мамлекеттик, эл аралык жана бейөкмөт уюмдардын өкүлдөрү, долбоордун өнөктөштөрү, ошондой эле билим берүү тармагында иш жүргүзгөн эксперттик коомчулуктун өкүлдөрү менен жолугушууларда талкууланды.

Изилдөө жүргүзүүдө талап кылынган эл аралык этикалык стандарттарды сактоо үчүн сапаттык жана сандык изилдөөлөрдүн методологиясы жана инструменттери Бишкек шаарындагы Борбордук Азиядагы Америка универ-

ситетинин Этика комитети (Institutional Review Board¹⁶) тарабынан каралып, жактырылган.

Кыргызстанда илимий-изилдөө иштерин жүргүзүүгө, анын ичинде сапаттык жана сандык этаптарга Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинен жазуу жүзүндөгү уруксат алынган. Расмий уруксаттын болушу мектеп кызматкерлерине, мугалимдерге жана билим берүү тармагында иштеген тиешелүү бөлүмдөргө тоскоолдуксуз кирүүгө шарт түздү.

Изилдөө куралдары жер жерлерде алдын ала сыноодон өтүп, ата-энелер, окуучулар жана мугалимдер менен пилоттук фокус-топтук талкуулар өткөрүлдү. Маалыматтарды сапаттуу чогултуу үчүн изилдөөнүн ар бир этабында талаа изилдөөчүлөрү жана фасилитаторлору үчүн брифингдер өткөрүлдү, анда изилдөөнүн максаттары, милдеттери, этикалык стандарттар талкууланды, үлгүлөрдү алуу дизайны, маалыматтарды чогултуу

ыкмалары жана планшет менен иштөө эрежелери камтылган.

Алдын ала программаланган анкетаны колдонуу планшеттин жардамы менен жеке интервью алуу стандарттык каталарды кетирбөөгө жардам берди, анткени программа анкетадагы татаал өтмөктөрдү автоматтык түрдө ишке ашырып, жоопторду тандоону чектеген. Жүргүзүлгөн интервьюлардын географиясы GPS координаттарын автоматтык түрдө жазуу аркылуу текшерилди. Ар бир интервью алуучу жүргүзгөн бардык интервьюлардын 20%ына мониторинг, респондент менен кайталап телефон аркылуу байланышуу аркылуу көз карандысыз мониторинг жүргүзүлдү. Бүткүл талаа фазасында SurveyCTO платформасында түзүлгөн маалымат базасын колдонуу менен маалыматтарды толтуруунун жана киргизүүнүн тууралыгына үзгүлтүксүз мониторинг жүргүзүлдү.

Сандык жана сапаттык маалыматтарды талдоо үчүн бир катар методдор жана ас-

паптар: контент-анализ, дискурс анализи жана статистикалык талдоо колдонулду. Интервьюлардан жана ФТТдан алынган аудиофайлдар орус жана кыргыз тилдериндеги тексттик стенограммага жазылды, андан кийин тексттик маалыматтар, анын ичинде байкоо күндөлүктөрү коддоо жана маалыматтарды талдоо үчүн Atlas Ti программасына жүктөлдү. Талдоо иштелип чыккан матрицанын негизинде жүргүзүлдү. Сурамжылоонун маалыматтарын иштетүү жана баштапкы маалыматтарды талдоо SPSS аркылуу ишке ашырылды. Орточо көрсөткүч сандык өзгөрмөлөрдү, ал эми жыштык анализи (пайыз) категориялык өзгөрмөлөрдү сүрөттөө үчүн колдонулган. Корреляциялык анализ ошондой эле кайчылаш таблицаларды жана корреляциялык индекстерди эсептөөлөрдү колдонуу менен жүргүзүлдү. Жалпы популяцияга салыштырмалуу тандалып алынган популяциядагы "область" өзгөрмөсүндөгү бузулган пропорцияларды калыбына келтирүү үчүн салмактоо процедурасы колдонулду.

¹⁶ https://auca.kg/en/res_irb_home/

II. ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

2.1. Аралыктан окутуунун технологияларын колдонуу менен билим берүү тармагындагы Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларын талдоо

Акыркы жыйырма жылдын ичинде Кыргызстанда маалыматтык технологиялардын негизинде өлкөнү модернизациялоо тууралуу дискурс жаңыланды. 2018-жылы стратегиялык документтер¹⁷, анын ичинде “Санариптик Кыргызстан 2019-2023” санарипке өтүү концепциясы, санарипке өтүү концепциясын ишке ашыруу боюнча “Жол картасы”, Кыргыз Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 17-декабрындагы “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик башкаруусуна санариптик технологияларды киргизүүнү жакшыртуу боюнча кечиктирилгис чаралар” №64-жарлыгы кабыл алынган.

Өлкөнү санарипке өткөрүү боюнча стратегиялык документтерде билим берүү системасы, анын ичинде мектепте билим берүү негизги багыт катары белгиленген¹⁸. Конституцияга ылайык Кыргыз Республикасынын¹⁹ ар бир жараны билим алууга укуктуу (46-берене). “Санариптик Кыргызстан” концепциясында жашоонун бардык чөйрөлөрүндө санарипке өтүү коомдо ачык баарлашуу, би-

лим алмашуу жана биргелешкен чыгармачылык маданиятын калыптандырууну талап кылары белгиленип, калктын калың катмары арасында кеңири масштабдуу агартуу жана түшүндүрүү иштерин жүргүзүү, айрыкча айыл жергесинде санариптик технологияларды колдонуунун мүмкүнчүлүктөрүн жана артыкчылыктарын тактоо зарылдыгын баса белгилейт.

Санариптик билим берүү системасын өнүктүрүү боюнча санарипке өтүү концепциясын ишке ашыруу боюнча жол картасы Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине жүктөлгөн, ал төмөнкүдөй милдеттерди камтыйт: электрондук окуу китептерин иштеп чыгуу; өлкөнүн Улуттук электрондук китепканасын түзүү; жогорку кесиптик билим алуу максатында ДМЧА үчүн аралыктан окууга жетүү үчүн шарттарды камсыз кылуу; электрондук билим берүүнү киргизүү.

“2019-2023-жылдардагы Кыргыз Республикасынын Маалыматтык коопсуздук концепциясы” – маалыматтык чөйрөдө Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздугун камсыз кылуу боюнча расмий көз караштардын жыйындысы болуп саналат. Документ билим берүү жана илим чөйрөсүндөгү бир катар милдеттерди, анын ичинде билим берүү уюмдарынын интернетке

коопсуз жеткиликтүүлүктү уюштуруу боюнча чараларды иштеп чыгууну жана ишке ашырууну аныктайт; билим берүү уюмдарында интернетти коопсуз пайдалануу боюнча окуу иш-чараларын өткөрүү; балдарды жана өспүрүмдөрдү алардын ден соолугуна жана өнүгүүсүнө зыян келтирүүчү маалыматтардан коргоо боюнча ченемдик укуктук актыны иштеп чыгуу; жашы жете электерге МКТ-ны жоопкерчиликтүү жана коопсуз колдонуу боюнча көндүмдөрдү өнүктүрүү; Кыргыз Республикасынын маалыматтык коопсуздук чөйрөсүндө жогорку кесипкөй адистерди даярдоого болгон мамилени өркүндөтүү; маалыматтык коопсуздук чөйрөсүндөгү илимий иш-мердүүлүктү мамлекеттик колдоо.

“Билим берүү жөнүндө” мыйзамда (2003-ж.) аралыктан окутуу технологиялары (АОТ) термини колдонулат, ал окуучу менен мугалимдин кыйыр же жарым-жартылай кыйыр өз ара аракеттенүүсү менен маалыматтык жана телекоммуникациялык технологияларды колдонуу менен билим берүү процессинде колдонуучу технологияларды билдирет. Буга ылайык, билим берүү мекемеси Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген тартипте билим берүү программасын жарым-жартылай же толук ишке ашыруу үчүн АОТту колдоно алат; Ошону менен бирге окуучулар бүтүрүүчү

катары билим берүү уюмдарынан билими тууралуу документтерди алуу укугу менен бирге бардык укуктарга жана милдеттерге ээ.

Изилдөөчүлөрдүн айтымында, “өлкөнүн санариптик өнүгүүсүнүн стратегиялык максаттары ченемдик укуктук документтерде көрсөтүлгөн жана санариптик көндүмдөрдү өнүктүрүү аркылуу калк үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү түзүү милдети коюлган”²⁰. Ошол эле учурда санариптик билим берүүнү башкаруу системасы толук курула элек. Ал толук иштей албайт, анткени санариптештирүү билим берүү мекемелеринин билим берүү жана башкаруу ишмердүүлүгүн санарипке өтүү процесси катары маалыматтарды санариптештирүү, санариптик технологияларды киргизүү, колдонуучулардын өз ара аракеттенүүсү үчүн санариптик мейкиндикти түзүү жана санариптик системанын иштеши, өз ара байланышкан билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу үчүн билим берүү экосистемасы сыяктуу этаптарды камтышы керек.

Санариптештирүү чөйрөсүндө стратегиялык документтерди ишке ашыруу АОТту колдонуу менен окутууну өнүктүрүүгө, билим берүү процессинин катышуучуларынын МКТ компетенттүүлүгүн калыптандырууга чоң мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Бирок иш жүзүндө COVID-19 пан-

¹⁷ Санарипке өтүү концепциясын ишке ашыруунун “Жол картасы”. “Санариптүү Кыргызстан 2019-2023” <https://www.gov.kg/ru/programs/12>

¹⁸ “Кыргызстандагы билим берүү системасын санарипке өткөрүү” биргелешкен жумушчу жыйналыш. 3-4 декабрь, 2022-ж.

https://kix.taalimforum.kg/images/KIX/events/2022-12-03/Summary_Report_of_the_Joint_Working_Meeting_December_2022_ru.pdf

¹⁹ Кыргыз Республикасынын Конституциясы. <https://www.gov.kg/ru/p/constitution>

²⁰ Козуев Д., Дронов Е., Таджибаева Т., Джаркинбаева Н. Санариптүү баалоо инфраструктурасын өнүктүрүү билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун инструменти катары. Билим берүүнүн сапаты. [Качество-образования.pdf \(erasmusplus.kg\)](https://www.erasmusplus.kg/Quality-education.pdf)

демиясынын учурунда билим берүү мекемелеринин тажрыйбасы билим берүү процессин санариптештирүү процессин башкаруу үчүн ченемдик укуктук базанын жана потенциалдын даяр эместигин, окуучулардын негизги ресурстарга, анын ичинде техникалык каражаттарга, интернетке жана башка инфраструктурага жеткиликтүү болууда айырмачылыктарга, теңсиздиктин жаңы формаларын жана системаларын түзүү жана кайра чыгаруу тобокелдиктерин көрсөттү²¹.

Ошентип, орто мектептерде АОТту колдонуу менен окутуу тажрыйбасы расмий документтерде “аралыктан окутуу”, “дистанттык окутуу”, “аралыктан билим берүү” деген терминдерди камтыганына карабастан, бул түшүнүктөр мамлекеттик деңгээлде бекитиле электигин көрсөттү. Билим берүү системасы расмий түрдө “аралыктан окутуу технологиялары” терминин колдонот. 2019-жыл “Аймактарды өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы”²² деп, андан кийин 2020-жыл “Аймактарды өнүктүрүү, өлкөнү санариптештирүү жана балдарды колдоо жылы”²³ деп жарыяланганына карабастан, пандемия учурундагы кырдаал мамлекет тарабынан билим берүү системасы окуучулардын билим алуусу үчүн маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын мүмкүнчүлүктөрүн толук пайдаланууга мүмкүн болушунча толук даяр эмес.

²¹ Апышев С. Д., Маматисаев Т.А. КРдагы стратегиялык изилдөөлөрдүн улуттук институту. <https://kutbilim.kg/ru/analytics/inner/tsifrovizatsiya-shkolnogo-obrazovaniya-kyrgyzskoy-respubliki-realnost-i-perspektivy/>

²² <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/430001> - Кыргыз Республикасынын Президентинин жарлыгы. 2019-ж., 11-январь. №1-ПЖ “2019-жылды Аймактарды өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы деп атоо жөнүндө”

²³ <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/430139?cl=ru-ru> - Кыргыз Республикасынын Президентинин жарлыгы. 2020-ж., 8-январь. №1-ПЖ “2020-жылды Аймактарды өнүктүрүү, өлкөнү санариптештирүү жана балдарды колдоо жылы деп атоо жөнүндө”

2.2. Карантин учурунда КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин демилгелерин талдоо

Республиканын мектептеринде аралыктан окутууга өтүү Бүткүл дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюму пандемия жөнүндө расмий жарыялагандан үч жумага жетпеген убакыттан кийин өзгөчө кырдаал катары ишке ашырылган. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 2-мартындагы “Өлкөнүн COVID-19 коронавирусдук инфекциясы катталган райондоруна жана шаарларына өзгөчө кырдаал режимин киргизүү жөнүндө” жарлыгын ишке ашыруунун алкагында Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги Кризиске каршы планды иштеп чыгып жана бекитти, анын алкагында төмөндөгү багыттар боюнча пландуу иштер аткарылды: телесабактарды түзүү; мобилдик тиркемелер аркылуу окутууну уюштуруу; ачык электрондук ресурстарды түзүү; АОТ колдонуу боюнча мугалимдерге методикалык жардам көрсөтүү жана окуучулар менен байланышты уюштуруу²⁴.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги кыска мөөнөттүн ичинде бир катар чараларды ишке ашырды²⁵, анын ичинде аралыктан окутуу модулдарын даярдоо, кыргыз, орус жана өзбек тилдеринде 1000ден ашык телесабактарды²⁶ иштеп чыгуу жана тасмага тартуу, аларды улуттук телеканал-

дарда, интернет порталдарда жана атайын мобилдик тиркемелерде жайгаштыруу. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан аралыктан окутуу технологиялары менен иштөө үчүн педагогикалык адистерди кыска мөөнөттүү даярдоо жана кайра даярдоо уюштурулган, ошондой эле мугалимдер, окуучулар жана ата-энелер үчүн кеңеш берүүчү топтор түзүлгөн²⁷. Билим берүү ресурстары министрлик тарабынан иштелип чыккан “Санарип сабак”²⁸, порталында жайгаштырылган, анын ичинде телесабактар, *iBilim*, *Bilim Bulagu* сыяктуу билим берүү порталдарына шилтемелер, санариптештирилген окуу китептери бар электрондук китепкана, башка жеткиликтүү порталдар, анын ичинде россиялык *Яккласс*, *Яндекс мектеби*, *Алгоритмика* жана башкалар.

²⁴ Мамбетакунув У. Э. Кыргыз Республикасында билим берүүнүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу үчүн аралыктан окутуу технологияларын колдонуу менен билим берүү https://kix.taalimforum.kg/images/Distance_learning_U_Mambetakunov.pdf

²⁵ Доолбекова Ж.Б., Мамбетакунув У.Э. И. Арабаев атындагы КМУнун жарчысы. Кыргызстандын мектептеринде билим берүүнүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу үчүн санарипке өтүү. https://jarchy.arabaev.kg/admin-admin/fotogalere/1689329833_c0bfb0058844da987579d1ee89fce64f.pdf

²⁶ кийинчерээк, жайкы каникулда 1700 сабак даяр болгон, жалпы алганда 7 миңден ашуун сабак даярдоо пландалган.

²⁷ Б. Шамшидинова. Кыргызстан: Жаңы стандарттар жаңы реалдуулуктар. https://eaoko.org/upload/library/21_Distance_WEB.pdf

²⁸ <https://oku.edu.gov.kg/ru/>

Мугалимдерге жардам көрсөтүү максатында КРдин Билим берүү жана илим министрлигинин жумушчу тобу АОТ программасын колдонуу менен окутууну уюштуруу боюнча мугалимдер үчүн методикалык сунуштарды иштеп чыкты, анын ичинде Google инструменттери, Zoom платформасы жана башка мүмкүнчүлүктөр бар. РПАКЖЖКДИнин аракетин менен, методикалык видео сунуштар, анын ичинде АОТ колдонуу менен окутууну уюштурууга байланышкан техникалык жана методикалык маселелер, ата-энелер менен иштөөнү кантип уюштурууну түшүндүрүү, окуучуларга жана ата-энелерге эффективдүү кайтарым байланышты камсыздоо²⁹ иштелип чыкты. Кийинки жайкы каникулда жана 2020-жылдын күз айларында өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн, анын ичинде эл аралык уюмдардын, бизнес-компаниялардын жана жарандык коомдук уюмдарынын колдоосу менен Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги мектептерди техникалык жабдууну, анын ичинде мектептерди техникалык жактан камсыздоону күчөтүү, мектептерди интернетке кошуу жана окуу

контентин түзүү, онлайн сабактар, санариптик китепканалар жана тейлөө платформалары (LMS) боюнча олуттуу ийгиликтерге жетишти.

Расмий түрдө мектептердин 99% интернетке кирүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болгонуна карабастан, пандемия учурунда 2080³⁰ мектептин 775инде (37%) интернеттин ылдамдыгы онлайн режиминде иштөө үчүн жетишсиз болгон, ал эми 20 мектеп жетүүгө кыйын болгон алыс аймакта жайгашкан. Тоолуу аймактарда интернет такыр жок эле³¹. Мобилдик операторлор мобилдик интернет түйүндөрүндөгү жүктөмдүн кескин өсүшүнө даяр эмес, карантиндик аралыктан окутуунун алгачкы күндөрүндө интернет менен камсыз кылууда, интернет-ресурстарга жетүүдө жана онлайн байланышта үзгүлтүктөр көп болгон. “Шаардык демилгелер” коомдук фондунун, “Маалымат мектебинин” изилдөөсүнө ылайык, 2020-жылы мектеп окуучуларынын дээрлик жарымы интернеттин ылдамдыгынын төмөн же анын жоктугунан онлайн сабактарды калтырышкан³².

Мектеп окуучуларынын белгилүү бир бөлүгү үчүн КРдин Билим берүү жана илим министрлиги аркылуу иштелип чыккан телесабактар жеткиликсиз болуп чыкты. Кыргыз Республикасынын Премьер-министринин билдирүүсүнө ылайык, окуу жылы башталганга чейин (2020-жыл) 4 миң 782 окуучунун үйүндө телевизор, 65 миң 616 окуучунун смартфонун жок болгон³³. Аралыктан окутуунун жеткиликтүүлүгүн мониторинг кылуунун жыйынтыгы боюнча, демөөрчүлүк уюмдардын жардамы менен Билим берүү министрлиги жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары пандемия учурунда аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн мектеп окуучуларынын билим алуусуна колдоо көрсөтүү максатында 5331 телевизор жана 31 миңден ашык смартфон сатып алышкан³⁴. Мини Комптун³⁵ изилдөөсүнө ылайык, пандемия учурундагы изоляция мезгилинде Кыргызстанда балдардын 83% аралыктан окутууга тартылган, анын сапаты ата-энелердин/камкорчулардын үчтөн биринен кем эмеси канааттандырарлык эмес деп табылган.

Кыргыз Республикасындагы мектепте билим берүү системасынын сапаты боюнча көйгөйлөр 2006 жана 2009-жылдары катталган, анда Кыргызстан орто мектептин окуучуларынын сабаттуулугун изилдөөдө (PISA) эки жолу төмөн көрсөткүчтө болгон. 2006-жылы 57 өлкөнүн окуучуларынын арасында жана 2009-жылы изилдөөгө катышкан 65 өлкөнүн окуучуларынын арасында Кыргызстандын окуучулары үч тармакта тең төмөн упай алышкан: табигый-илимий сабаттуулук, окуу сабаттуулугу жана математикалык сабаттуулуктан.

2017-жылы 4 жана 8-класстардын окуучуларынын билим алуу боюнча жетишкендиктерин республикалык тандалма баалоонун жыйынтыгында окуучулардын 64,9%ынын математика боюнча билим деңгээли базалык деңгээлден төмөн экендигин көрсөттү. Окуу жана түшүнүү боюнча окуучулардын 51,5%ы базалык деңгээлден төмөн көрсөткүчтөрдү көрсөтсө, 13,5%ы гана жогорку деңгээлге жетишкен.

²⁹ Мамбетакунов У. Э. Кыргыз Республикасында билим берүүнүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу үчүн аралыктан окутуу технологияларын колдонуу менен билим берүү. https://kix.taalimforum.kg/images/Distance_learning_U_Mambetakov.pdf

³⁰ <https://projectconnect.unicef.org/map/country/kg>

³¹ https://kaktus.media/doc/428846_ycheba_na_distancionke_pod_vgrozoy_glavnye_principy_gosydarstvennogo_shkolnogo_obrazovaniia.html

³² Иманбекова Н. Кыргызстанда карантин (Covid-19) учурунда окуучулар менен мугалимдердин аралыктан окутуу мезгилинде социологиялык изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча аналитикалык отчет. Бишкек, 2020, Шаардык демилгелер. Кайра мектепке баргым келет! https://opendatacovid.kg/learningonline?fbclid=IwAR2uJdidRCPiK0l3EuoNXJP1LJCij39yl-9i-z_ohFOkkTKiknlvePmPsg, цитата келтирилген: https://eaoko.org/upload/library/21_Distance_WEB.pdf

³³ https://www.vb.kg/doc/391381_onlayn_obychenie_v_22_shkolah_kr_net_interneta_y_4782_semey_net_televizorov.html

³⁴ Аталган булак

³⁵ Кыргызстанда Covid-19дун аялдар менен балдарга таасирин көпчүлүк көрсөткүчтөр боюнча кошумча кластердик изилдөө: негизги кыскача корутундулар // Улуттук статистикалык комитет, Бириккен улуттар уюмунун Балдар фонду. НСК/ЮНИСЕФ. Бишкек, 2021. Цитата келирилген булак: Кыргызстандагы балдардын акыбалы боюнча кырдаал. Жыйынтык отчет, - Б.: 2022 <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/media/7826/file/%D0%A1%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%D0%BC%20%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D0%B2%20%D0%9A%D0%A0.pdf>

КРдин Билим берүү жана илим министрлигинин Кризиске каршы планына ылайык, билим берүүнүн ар кайсы тармагынан 110 миңден ашык мугалимди санариптик көндүмдөр боюнча окутуу пландаштырылган. Онлайн форматта иштөөгө даярдалган мугалимдердин саны жөнүндө расмий маалымат жок, бирок пандемия учурунда “Маалыматтар мектеби” тарабынан жүргүзүлгөн сурамжылоо респонденттердин 70%ы окутуудан өтпөгөнүн көрсөттү. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим улуттук илимий-изилдөө институтунун эксперттери тарабынан сурамжылоого катышкан мугалимдердин 45,2%ы³⁶, мектеп жетекчилигинин же КРдин Билим берүү жана илим министрлигинин демилгеси менен санариптик окутуу ыкмаларына окутулбаганын айтышкан. Сурамжылоого катышкан мугалимдердин 54,6%

санариптик форматта сабак өтүү үчүн жетиштүү компетенттүүлүккө ээ эместигин белгилешти, ал эми респонденттердин 10,5% санариптик жөндөмү жок деп жооп беришти.

Билим берүү министрлиги ЮНИСЕФ, USAID сыяктуу эл аралык уюмдар, улуттук теле-радио компаниялар менен биргеликте мектепте окутулган бардык предметтер боюнча теле-сабактарды уюштурган. Пандемия башталгандан бери жалпысынан 7000 сабак тасмага тартылып, теле-берүү аркылуу көрсөтүлүп, министрликтин сайтына жайгаштырылды. Бул убакыттын ичинде презентацияларды өткөрүү жана видеосабактарды түзүү боюнча мугалимдердин компетенттүүлүгүн жогорулатуу боюнча тренингдер өткөрүлдү. Жалпысынан 267 мектеп мугалими тартылып, сабактар ЭлТР, КТРК,

Баластан, Санат телеканалдарынан үзгүлтүксүз берилип турду. Айыл жергесиндеги окуучулардын басымдуу көпчүлүгү бул сабактарды, өзгөчө пандемиянын башталышында колдонушкан. Бул сабактардын маалымат базасы ар дайым сайтта сакталат жана керек болсо ар бир адам колдоно алат. (КР Билим берүү жана илим министрлигинин видео сабактарды түзүү боюнча ишинин координатору менен болгон маектен).

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан топтолгон билим берүү ресурстарын пайдалануу кеңири жайылган эмес, мугалимдердин олуттуу бөлүгү техникалык билимдердин жетишсиздигинен колдо болгон ресурстарды пайдалана алышкан эмес. Бирок, адистердин айтымында,³⁷ мугалимдердин санариптик компетен-

циялары натыйжалуу, АО үчүн негизги тоскоолдук болгон эмес. АО форматында толук кандуу окутуу үчүн мугалимдердин көпчүлүгүнүн методикалык көрсөтмөлөрү жана техникалык колдоосу жетишсиз болгон. Мындай методологиялык белгисиздик АОго өтүү үчүн ченемдик укуктук базанын даяр эместиги менен да байланыштуу болгон. Мектептеги билим берүү системасындагы уюштуруучулук жана башкаруучулук көйгөйлөрдөн тышкары, мыйзамдын өзү АОну ишке ашырууга тоскоол болгон, деп белгиленет. Кыргызстандагы “Юристар адам укугу үчүн” коомдук фондунун демилгечи тобунун баяндамасында ал кезде мыйзамдык база жок болгон жана мамлекеттик мектепте билим берүү стандартында аралыктан окутууну колдонуу алгоритмдери каралган эмес³⁸.

³⁶ <https://nisi.kg/blog/26-NAUCHIT-UCHIT-ili-o-tsifrovoy-kompietentsii-uchitielei.html>

³⁷ Кыргызстандагы билим берүүнү санарипке өткөрүү: алыскы реалдуулукпу же реалдуу чындыкпы? У. Мамбетакуну менен Таалим-Форумдун подкасты. <https://www.youtube.com/watch?v=TcbOrjaPhtY>

³⁸ Юристар адам укугу үчүн. “Аралыктан окутуу: ноу хаубу же билим берүүнүн өлүмүбү? Кыргыз Республикасында аралыктан окутууну изилдөө жана баалоо” <https://lawyersforhr.kg/media/researches/2021/08/10/%D0%98%D1%81%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B5-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5.pdf>

2.3. Аралыктан окутуу тажрыйбасын мугалимдер менен окуучулардын кабылдоосу

Мугалимдердин АО тажрыйбасын кабыл алуулары негизинен терс болгон. Бул окуучулардын өз алдынча иштөөсүнө мониторинг жүргүзүү жана алардын ишмердүүлүгүнө объективдүү баа берүү кыйынчылыгынан улам кыжалат болуунун жана тынчсыздануунун күчөшүндө көрүндү.

Окуучуларды класстык ишке тартуунун кыйынчылыгы мугалимдин тынчсыздануусунун негизги себептеринин бири болгон. Ошол эле учурда окуучулардын 20% гана онлайн сабактарды жактыраарын белгилешсе, окуучулардын 51% "аралыктан окуу салттуу окутууга караганда көбүрөөк убакытты талап кылат" деп белгилешти.

Канаттануунун төмөн деңгээли жана критикалык баалардын басымдуу болушу мугалимдердин пикирлеринде чыгарылган, алардын ичинен 83%ы "Аралыктан иштөө менин окуучуларымдын билиминин жана көндүмдөрүнүн сапатын олуттуу түрдө начарлатты" деген пикирге "толук макул" же "кошулам"; 56% "Карантинге жана эмгек шарттарынын өзгөрүшүнө байланыштуу программаны толугу менен бүтүрүүгө үлгүрбөй калдык" деп белгилешти; Респонденттердин 68% "Мен карантиндик шарттарда иштөөгө толугу менен даяр болчумун; Бул мага эч кандай ыңгайсыздык жараткан жок".

Мугалимдердин **73%**

"Аралыктан иштөө мага окуучуларымдын тапшырмаларды аткаруудагы өз алдынчалыгын эффективдүү көзөмөлдөөгө мүмкүнчүлүк берген жок" дегенге макул болушкан.

Мугалимдердин кооптонуусу окуу планын өздөштүрбөгөндөн улам айтылган:

56% "карантинге жана эмгек шарттарынын өзгөрүшүнө байланыштуу программаны толук бүтүргөнгө үлгүрбөй калганын" ырасташты

Мугалимдер жумуш убактысынын көбөйүшүнө жана жумуш менен жеке убакыттын жана мейкиндиктин ортосундагы чектердин жоголушуна байланыштуу ыңгайсыздыкты жана чыр-чатактын көбөйүшүн белгилешти.

Мугалимдердин **83%**

аралыктан иштөө окуучулардын билиминин жана көндүмдөрүнүн сапатын олуттуу начарлатты деген ар кандай деңгээлде макул болушкан.

48%

"Сабактарды даярдоого жана өткөрүүгө, тапшырмаларды текшерүүгө көбүрөөк убакыт коротуунун зарылдыгы" АО тажрыйбасынын негизги көйгөйү катары белгилешти.

Мугалимдердин **86%**

аралыктан окутуу мекемелериндеги жүктөмдүн жогору

экендигине макул болсо, **91%** ы салттуу окутууга салыштырмалуу сабакка даярданууга көбүрөөк убакыт короторун белгилешти.

Респонденттердин жумуш менен үй-бүлөлүк милдеттерди бир мейкиндикте айкалыштыруу кыйын экенин моюнга алышкан. **42%**

10%

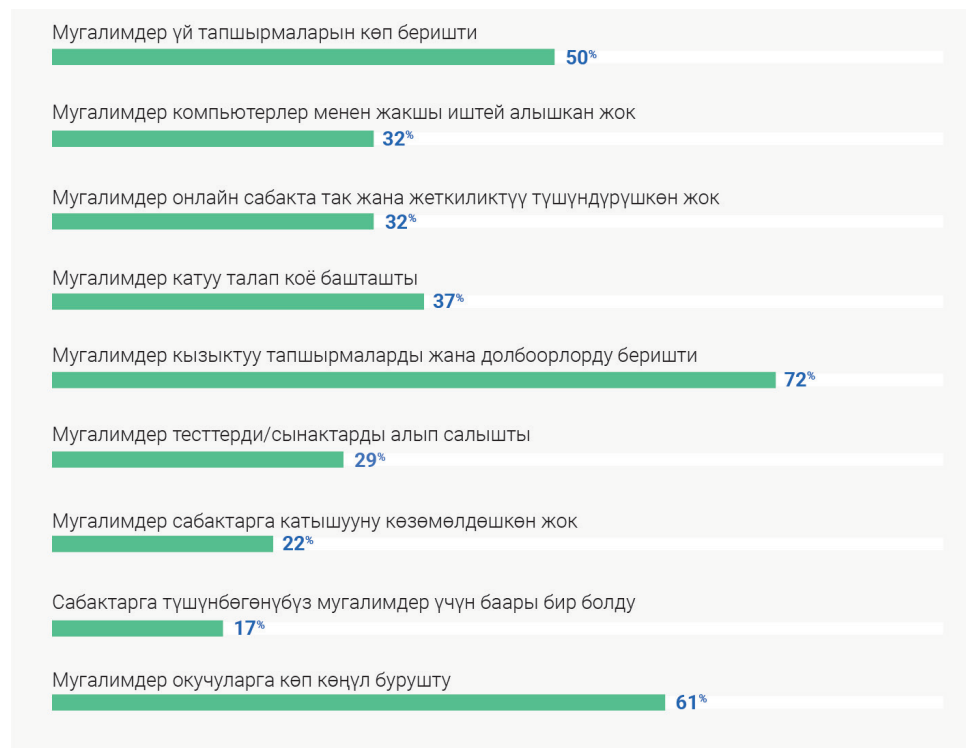
карантин учурунда аргасыз иштөөгө макул болгон.

№ 2-таблица. Аралыктан окутууну мугалимдердин кабылдоосу

	Такыр макул эмесмин	Макул эмесмин	Макулмун	Толук макулмун
Аралыктан окуу окуучуларымдын билим сапатын жана көндүмдөрүн начарлатты	8%	10%	49%	34%
Карантин шартында мен жумушка толук даяр экенмин; мен оңтойсуздукка кабылган жок-мун	32%	36%	21%	10%
Карантин учурунда аралыктан иштөө режиминде окуучулар менен жекече иштөөгө, өзгөчөлүктөрүн эсепке алууга мүмкүнчүлүк ачты	20%	35%	35%	11%
Карантиндин кесепетинен иштөө шарты өзгөрүп, биз толук программаны өтүүгө жетишкен жокпуз	19%	25%	41%	15%
АОдо окуучулардын мен берген тапшырмаларды өз алдынча иштегенин майнаптуу көзөмөлдөөгө мүмкүн болгон жок	9%	18%	45%	28%
АО мен жана менин окуучуларым үчүн кызыктуу болгон окуу иштеринин жаңы форматтарын өздөштүрүүгө жол ачты	13%	25%	42%	20%
Менде өз билимимди жогорулатууга жана методикалык иштерди аткаруума көп убакыт пайда болду	11%	26%	43%	20%
Дээрлик баардык окуучулар аралыктан окутууга активдүү киришишти	22%	49%	20%	10%

Окуучулардын пикири боюнча, мугалимдер ар түрдүү деңгээлдеги көйгөйлөргө туш болушту, алардын ичинде окуучуларга тапшырмалар көп берилген, бул маанилүү болгон.

№ 1-диаграмма. Аралыктан окутуу учурунда мугалимдерде кездешкен көйгөйлөр тууралуу окуучулардын пикирлери

Жумуш менен жеке убакыттын ортосундагы чек аранын бүдөмүк болушу, окуучулардын жана алардын ата-энелеринин көп учурда билдирүү жөнөтүшү же кеч чалып жатышы мугалимдердин үй-бүлөлөрүндө чыр-чатакка алып келди. Мугалимдер менен болгон маегинде, алардын өнөктөштөрү жана башка үй-бүлө мүчөлөрүнүн кечигип чалуулардан же жооп берүүгө туура келген билдирүүлөрүнөн улам нааразычылыктар тууралуу комментарийлер болгон. Мындан тышкары, АО мектеп жашындагы балдары бар мугалимдер үчүн кошумча

кыйынчылык болуп, алар окуучуларга сабак берип жатып, көп учурда өз балдарынын окуу процессин көзөмөлдөй алышпайт. Эгерде пандемияга чейин ата-энелер сабакка өтө сейрек бара алышса, пандемия учурунда аралыктан окутуу форматында өткөрүлгөн сабактар ата-энелер жана мектеп жетекчилери үчүн ачык болуп калды. Сабактардын сапаты ар кандай деңгээлде болгондуктан, көптөгөн сабактар коомдо коомчулуктун сынына кабылды. Мугалимдик кесиптин бир бөлүгү болгон эмоционалдык чыңалуу жана стресс бир нече эсеге көбөйүп,

№ 2-диаграмма. Аралыктан окутуу тажрыйбасын мугалимдердин кабылдоолору

аралыктан окутуу мугалимдердин канаттануу деңгээлинин төмөндүгүнө таасир этүүчү негизги фактор болуп калды.

Сурамжылоого катышкан мугалимдердин арасында коркуу жана кооптонуу мугалимдин компетентүүлүгүнөн МКТ талаптарына жооп бербегени басымдуулук кылган, окутуунун сапаты окуучулардын ата-энелерине (68%), мектеп жетекчилигине (62%) же окуучуларга (58%) нааразы болушу мүмкүн деген кооптонуулар болгон.

Окуучулардын жоопторуна караганда, аралыктан окутуунун жакшы жактары да көрүнүп турат, алардын ичинен окуучулар “мектептеги зордук-зомбулуктан качуу мүмкүнчүлүгү”, “үй тапшырмасын аткарбоо”, ошондой эле окуу процессине катышып жаткан сымал көрүнүп, андан баш тартуу мүмкүнчүлүгүн белгилешти. Башка позитивдүү факторлордун катарында окуучулар ата-энелер менен баарлашууга убакыттын көбөйгөнүн, интернетке жана билим берүү ресурстарына кирүү мүмкүнчүлүгүн жана классташтары менен биргелешип иштөө тажрыйбасын белгилешти.

АНКЕТА СУРАМЖЫЛООНУН ЖЫЙЫНТЫГЫ БОЮНЧА ОКУУЧУЛАРДЫН АРАЛЫКТАН ОКУТУУ ТАЖРЫЙБАСЫ ЖӨНҮНДӨ КАБЫЛДООЛОРУ

Оң жактары:

Терс жактары:

ФТТ учурунда мектеп окуучулары теңтуштары менен жеке баарлашуунун жоктугун, АОНун терс жагы катары көп айтышат.

Билим берүүнү жана окутуунун методдорун баалоо борборунун (ББЖОМББ) маалыматында Кыргызстанда 2019-2021-жылдар үчүн Жалпы республикалык тестирилөөнүн (ЖРТ) орточо баллынын төмөндөшүн, ошондой эле мектеп бүтүрүүчүлөрүнүн саны азайгандыгын көрсөтүп турат. 110 баллдык белгиленген босогону жеңе алган, ал эми 2021-жылы жетишилген максималдуу натыйжа пандемияга чейинки деңгээлден төмөн болгон³⁹. Сапаттык изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча, мугалимдердин басымдуу бөлүгүндө онлайн сабактардын менталдык моделдери жок, алар АОНун өзгөчөлүгү жөнүндө түшүнүктөрү жок, аралыктан окутуу куралдарын билишкен эмес.

³⁹ Исмаилов Б., Апышев С. 1.01.2022-жылга карата мектеп окуучуларынын сапатын баалоо. <https://center.kg/article/455>

“Мугалимдер сабактардын темаларын толук жеткире алышкан жок” (ФТТ, орто мектептин жогорку классындагы эркек балдар-окуучулар, Бишкек ш.).

“Ошол убакта көптөр сабактардын көбүн түшүнүшчү эмес, мисалы менин кызым математиканы түшүнчү эмес. Мугалимдер тапшырмаларды берип, бирок темаларды толук ачып бере алышкан жок. Ал математиканы жакшы окуй алган жок” (ФТТ апар менен, Кочкор айылы).

“...мугалимдер маалыматты жөн гана текшерүүнү билбеген учурлар көп. Алар текшерилбеген маалыматты АОдо сабак үчүн да таратышат жана колдонушат” (эксперт менен маек, Бишкек).

Изилдөөнүн маалыматтарына ылайык, жалпысынан мугалимдердин жана окуучулардын АО тажрыйбасын кабыл алуусу терс болду. Онлайн окутууга өтүү менен мугалимдер техникалык кыйынчылыктарга дуушар болушту, анын ичинде Интернетке кирүү жана ылдамдык көйгөйлөрү, чектелген техникалык ресурстар, мугалимдердин да, окуучулардын дагы ар кандай окуу платформаларын колдонуудагы начар көндүмдөрү жана MKT көндүмдөрүн үйрөнүү мүмкүнчүлүктөрү чектелүү. Мунун баары мугалимдердин тынчсыздануу абалы менен татаалдашып, жалпысынан окутууга жана окууга болгон мотивациянын төмөндөшүнө, окуудагы көрсөткүчтөрдүн начарлашына, окуучулар менен мугалимдердин ортосундагы түз байланыштын жоголушуна таасирин тийгизген. Аралыктан окутуу форматта окуу-тарбия иштерин уюштуруу мугалимдердин жана окуучулардын

психоэмоционалдык абалына олуттуу сыноо болгондугу айдан ачык. Аралыктан окутуу мезгилде технологияны колдонуу билим берүү процессинин катышуучулары даяр болбогон өз ара аракеттенүүнүн мүнөзүн сапаттык жактан өзгөрттү.

2.4. Аралыктан окутуу учурундагы мугалимдердин MKT компетенцияларынын деңгээли

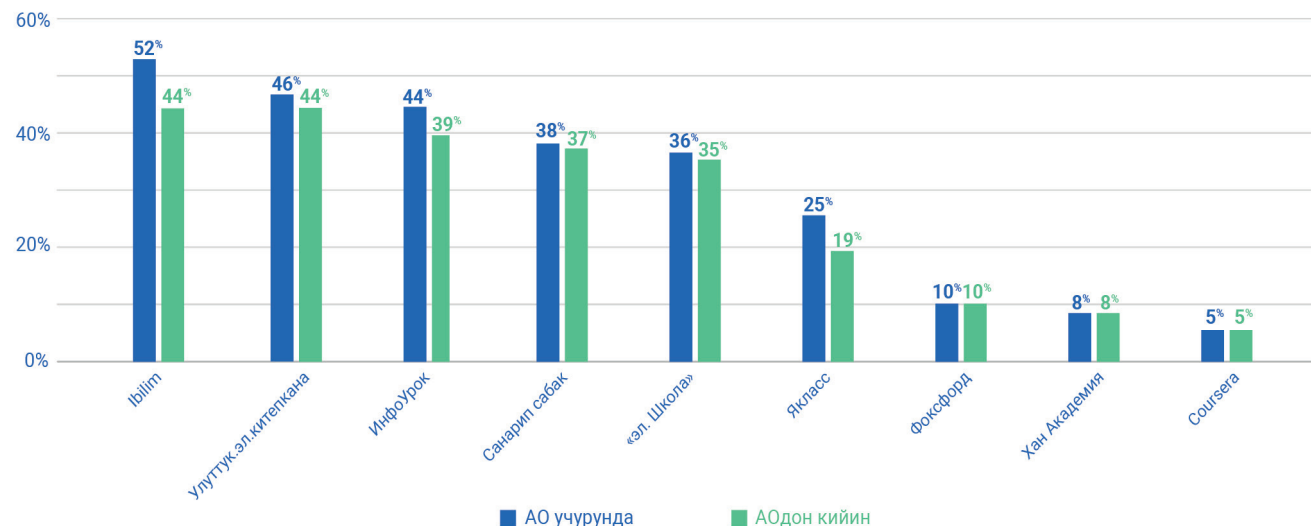

Билим берүүнүн салттуу формасына кайтып келгенден кийин сунушталган электрондук билим берүү ресурстары толук көлөмдө колдонулбай калды. Көпчүлүк мугалимдер салттуу сабактарга өтүп, азыраак өнүккөн электрондук ресурстарды, санариптик каражаттарды колдонуу боюнча топтолгон билимдерин жана көндүмдөрүн колдоно башташты. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин “Санарип Сабак”⁴⁰ электрондук билим берүү порталында пандемия учурунда топтолгон ресурстар аралыктан окутуу, анын ичинде өзбек жана тажик тилдериндеги видеосабактар аяктагандан кийин жаңыртылган эмес.

Бул порталдын жана башка билим берүү ресурстарынын колдонуучулары боюнча статистиканын жоктугу пандемия учурунда жана андан кийин ресурстарга жетүү мугалимдеринин жана окуучулардын динамикасын ишенимдүү баалоого мүмкүндүк бербейт. Бул изилдөөнүн сурамжылоо ыкмасы иштелип чыккан жана топтолгон ресурстарды пайдалануучулардын санынын азайгандыгын аныктады. Маалыматтар мугалимдер арасында “Санарип Сабак” порталынын, “Электрондук мектеп”⁴¹, электрондук күндөлүгүнүн, Электрондук китепкананын⁴² колдонуучуларынын орточо 2-3%га азайгандыгын көрсөтүп турат. Башталгыч класстар үчүн “iBilim”⁴³ билим берүү

платформасынын ресурстарын пайдалануу АОго чейинки мезгилде кыйла активдүү болгон (мугалимдердин 52%ы), кийин аны пайдалануу 44%га чейин төмөндөгөн. Россиянын ИнфоУрок (44%дан 39%ке чейин), Якласс (25%тен 19%ке чейин) платформаларын пайдалануу көрсөткүчтөрү жана буга чейин олуттуу колдонулбаган Фоксфорд, Coursera, Khan Academy сыяктуу платформаларды колдонуучулардын үлүшү мугалимдердин арасында кыскарган (мугалимдердин 5%дан 10%ке чейин), бүгүнкү күндө өзгөргөн жок.

№3-диаграмма. Аралыктан окутуу учурунда жана андан кийин мугалимдердин электрондук ресурстарды колдонушу

СИУИнин маалыматы боюнча 2022-жылдын башында республиканын мектептеринин 45% компьютерлер менен камсыз болгон жана мектептердин 80% интернетке туташкан⁴⁴, ар бир бешинчи мектеп мугалиминде интернетке туташкан компьютер жок⁴⁵, ар бир үчүнчү окуучуда компьютер, жеке смартфон жана/же компьютер жок болгон. Сурамжылоого катышкан мугалимдердин 40%ы жумуш үчүн техникалык жабдууларды сатып алуунун зарылдыгын айтышса, дагы 56%ы интернеттин сапатсыздыгын, бул окуу процессин кыйындатканын белгилешти. СИУИнин изилдөөлөрүндө карантин учурунда АО процессин мугалимдердин 92,7%ы WhatsApp аркылуу, 44%ы Zoom, 17% Telegram жана КРдин Билим берүү жана илим министрлигинин электрондук платформасын (16%), Google Class, MooAOe, Miro ж.б. колдонгонун көрсөттү.

⁴⁰ Санарип сабак. Бардык курактагы окуучулар үчүн жана билим берүүнүн бардык деңгээли үчүн онлайн материалдар. <https://oku.edu.gov.kg/>

⁴¹ Электрондук мектеп: Мугалимдер, ата-энелер жана окуучулар үчүн бирдиктүү платформа <https://ds.edu.gov.kg>

⁴² Электрондук китепкана. <https://kitep.edu.gov.kg>

⁴³ Башталгыч класстар үчүн электрондук платформа. <https://ibilim.edu.gov.kg>

⁴⁴ Маалыматтарды СИУИ суроосу боюнча КР БЖИМ берген, 17-1/798. 28.02.2022-ж, ДБнын маалыматына ылайык, “COVID-19 пандемия шартындагы билим берүү” аттуу презентациясы, “Адам капиталын өнүктүрүү” долбооруна катышкан өнөктөш-өлкөлөрдүн эл аралык билимдер менен алмашуу вебинары, 29-июль 2020-жыл, 99% мамлекеттик мектеп (бардыгы 2106 мектеп) интернет байланышына кошулган.

⁴⁵ Апышев С. Д., Маматисаев Т.А. Кыргыз Республикасында мектеп билим берүүсүн санариптештирүү: реалдуулук жана келечек. <https://kutbilim.kg/ru/analytics/inner/tsifrovizatsiya-shkolnogo-obrazovaniya-kyrgyzskoy-respubliki-realnost-i-perspektivy/>

Мугалимдердин МКТ компетенттуулугун жогорулатуунун жолдорунун бири болуп Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин системасында дасыгын жогорулатуу курстары саналат. Илимий долбоордун алкагында РПАКЖЖКДИ үчүн кесипкөйлүктү жогорулатуу курстары МКТ компетенциясынын талаптарына шайкештигинин көз карашынан талдоого алынган⁴⁶. Талдоо көрсөткөндөй, бул максаттарга жооп берген “Билим берүү процессин компьютерлештирүү” деп аталган негизги модуль бардык квалификацияны жогорулатуу курстарынын программаларына киргизилген, бирок сааттар боюнча да, заманбап МКТ куралдарын камтуу боюнча да жетишсиз⁴⁷.

⁴⁶ Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү мектептериндеги мугалимдердин МКТ компетенттуулугүнө квалификациялык талаптар <https://kao.kg/wp-content/uploads/2021/07/%D0%9A%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%98%D0%A4%D0%98%D0%9A%D0%90%D0%A6%D0%98%D0%9F%D0%9D%D0%9D%D0%AB%D0%95-%D0%A2%D0%A0%D0%95%D0%91%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%AF-%D0%9A-%D0%98%D0%9A%D0%A2-%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%98-%D0%A3%D0%A7%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%AF.pdf>

⁴⁷ Сартов Т.Э. Мугалимдердин МКТ компетенттуулүк талаптарга ылайык дасыгын жогорулатуучу билим берүү программаларын талдоо // Alatoo Academic Studies. – Бишкек, 2023. – №3. – Б. 137-148.

№ 3-таблица. Аралыктан окутуу учурундагы мугалимдерди техникалык жактан колдоо

	Ноутбук/ компьютер/ планшет жеке колдонууга берилген	Смартфон берилген	Акча төлөнгөн интернет- карталар, интернет	МКТ тренингдер өткөрүлгөн	Башка жардамдар
Жерг. өзүн башк. (айыл өкмөтү, мэрия, р-н же обл. адм.)	2%	1%	14%	4%	3%
Бизнесмендер	1%	1%	8%	0%	1%
Ата-энелер	2%	4%	4%	0%	1%
Окуучулар	1%	3%	4%	0%	0%
Ыктыярчылар	1%	1%	1%	1%	0%
ӨЭУ	1%	1%	3%	1%	0%
Мектеп администрациясы	6%	3%	12%	15%	5%

Көптөгөн мугалимдер жана окуучулар үчүн АОго өтүү санариптик технологиялар жана программалар аркылуу кыйыр түрдө салттуу окутуу форматтарын колдонулганын билдирген. Онлайн окутуу форматы салттуу окутуунун негизги ыкмаларын, анын ичинде окуучуларды сабакка тартуу, алардын көңүлүн буруу жана жаңы материалды өздөштүрүүнү ишке ашырууга мүмкүн болбогону менен, мугалимдер окуучулардын көндүмдөрүн мурункудай эле ыкма менен мүнөздөп, баалоону улантышты. “Аралыктан окутуу режиминде окуучуларда билим берүүнүн натыйжаларынын кандай түрлөрүн калыптандыруу/өнүктүрүү кыйыныраак?” деген суроого мугалимдер “өз алдынча иштөө”, “фактылык предметтик билим”, “биргелешип топто иштөө” ж.б. деп айтышты.

№ 4-диаграмма. АО режиминде окуучуларда окуунун жыйынтыгынын кайсы түрүн калыптандыруу кыйын?

Сурамжылоонун жыйынтыгы боюнча мугалимдер өздөрүнүн компьютердик билимдерин негизги жана жогорку деңгээлдеринде абдан жогору баалашты. Ошентип, 86% компьютердеги файлдарды башкарууну, 85% интернетте маалымат издөө үчүн браузерлерди колдонууну, 84% Microsoft Office куралдарын жакшы биле турганын белгилешти. Өркүндөтүлгөн көндүмдөрдүн 91%ы телефон же планшет аркылуу аудио жана видео жаздыра аларын, 83%ы презентацияларына кошо аларын айтышкан. Бирок окуучулардын жоопторун, ошондой эле мугалимдердин кыйыр суроолорго берген жоопторун салыштыруу мугалимдердин компьютердик программалар менен иштөө көндүмдөрүн субъективдүү баа-

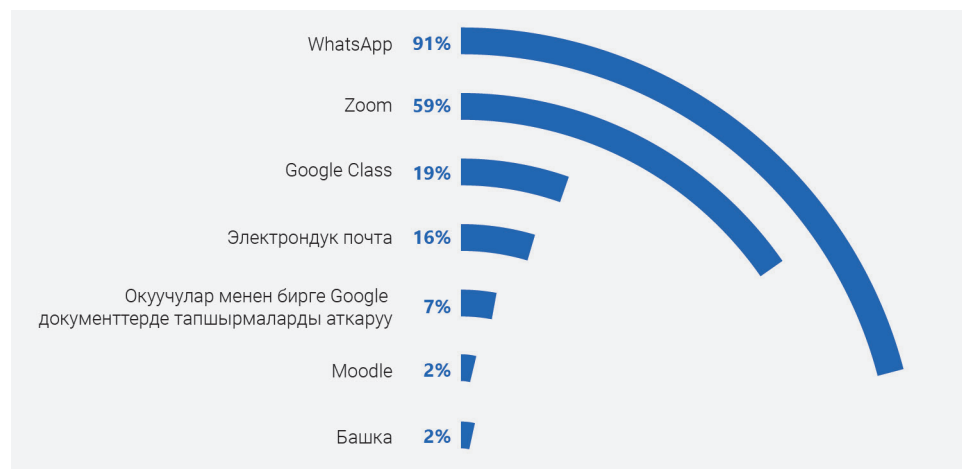
лоосу иш жүзүндөгү практикадан олуттуу түрдө айырмаланышы мүмкүн экенин көрсөтүп турат. Ошентип, негизги жана алдыңкы компьютердик көндүмдөрдүн таасирдүү жогорку деңгээлдерине карабастан, мугалимдердин жарымынан бир аз ашыгы (56%) окуучулар менен пикир алмашуу платформаларында иштөөнү практикалайт; тест жүргүзүү кызматтарын жана башка сурамжылоо ыкмаларын мугалимдердин жарымынан азы (44%) колдонот; булут кызматтары жана файлдарды бөлүшүү платформаларын (мисалы, Dropbox, Google Drive) мугалимдердин 18% гана колдонот.

№ 4-таблица. Мугалимдердин онлайн инструменттерди жана сервистерди колдонушу

Педагогдордун кесипкөйлүгүн жогорулатуучу онлайн-платформалар	12%
Мектеп китепканасындагы ресурстардын эл. каталогу	13%
Квест өткөрүү үчүн моб. тиркемелер	13%
Файлдарды алмашуу үчүн булут.сервистер менен платформалар (Dropbox, Google Drive)	18%
Эл. китепканалар, эл. журналдар, басылма журналдардын эл. версиялары	29%
Мектептин интернет-сайты	33%
Маалымат-бил.берүү порталы ("Кут Билим", "Мугалимдер газетасы", 1 - сентябрь ж.б.)	38%
Эл.сервистер, документтер менен иштөө программалары (мисалы, MS Office, Open Office)	42%
Сурамжылоо жана тест жүргүзүү үчүн сервистер (Google Forms, Kahoot, Mentimeter)	44%
Окуучулар иштей турган платформалар жана сервистерди уюштуруу үчүн (Google Class, Microsoft Teams)	56%
Видеоконференц байланыштар үчүн платформалар (ZOOM, Skype)	70%
Веб-сервис видео (YouTube, Video)	74%

Мугалимдердин жана окуучулардын синхрондуу онлайн окутуу платформалары менен таанышуу боюнча жооптору да ар түрдүү: 78% мугалимдер жана 69% окуучулар платформалар менен таанышуу жөнүндө суроолорго оң жооп беришти, бирок программалар менен тааныш болгон окуучулардын саны билим берүү мекемелери үчүн көрсөтүлгөн аянтчаларды пайдалануучу мугалимдердин санынан төмөн болбошу керек деп болжолдонууда. Окуучулардын айтымында, мугалимдердин 91% *WhatsApp*, 59% *Zoom*, 19% *Google Class* жана 2% гана *МooAO* колдонушкан.

№ 5-диаграмма. Аралыктан онлайн окутууда интернет сервистерди колдонулушу окуучулардын пикири боюнча

Көпчүлүк учурларда, пандемия аяктангандан кийин, мугалимдер салттуу кагаз журналдарга жана күндөлүктөргө өтүштү, же бир эле учурда кагаз жана электрондук версияларды колдонушту, бирок АОго өтүү учурунда электрондук күндөлүк тиркемелери менен иштөөнү үйрөнүү үчүн мугалимдер, окуучулар жана алардын ата-энелери көп күч-аракет жумшоого туура келген.

Бүгүнкү күтүүлөр сынчыл ой жүгүртүү, биргелешкен долбоорлор жана изилдөө сыяктуу көндүмдөрдү өнүктүрүүнү камтыса да, бул иш-чаралар окуучулар үчүн каалаган компетенциялардын

тизмесинде төмөнкү орунду ээледі. Көпчүлүк үчүн практикада онлайн окутууга өтүү көбүнчө салттуу билим берүү процессин тууралоону билдирет, анткени фокус-топтук талкууларда ата-энелер, окуучулар, жада калса мугалимдер өздөрү да айтышкан. Салттуу билимге кайтуу "пандемияга чейинки абалга кайтуу" принциби боюнча ишке ашырылганы да бирдей маанилүү көрүнөт, бирок эксперттердин басымдуу көпчүлүгү жана билим берүү процессинин субъекттеринин өздөрү мындан ары мурдагыдай эле үйрөтүү жана үйрөнүү мүмкүн эмес деп ырасташат⁴⁸.

⁴⁸ Аралыктан окутуунун оң жана терс жактарын эксперттик талкуулоо. <https://kabar.kg/news/ekspertnoe-obsuzhdenie-plusov-i-minusov-distantcionogo-obrazovaniia/>

2.5. Аралыктан окутууга мугалимдер менен окуучулардын даярдык индекси

Изилдөөнүн алкагында мугалимдердин жана окуучулардын онлайн окутууга даярдыгынын индекси эсептелген. Методология көптөгөн өлкөлөрдө сыноодон өткөн аралыктан окутууга даярдык индексинин изилдөөсүнө ылайыкташтырылган⁴⁹. Бул мугалимдердин жана окуучулардын онлайн окутууга даярдыгын өзүн өзү баалоо, аралыктан окутуу тажрыйбасын баалоо, пандемия учурундагы билим берүү процессинин өзгөчөлүктөрүн жана санариптик билим берүү чөйрөсүндө иштөө мүмкүнчүлүктөрүн баалоо инструменттеринин жыйындысы.

Кыргызстанда аралыктан окутууга мугалимдердин жалпы даярдыгынын индекси 72%, окуучулардыкы 65% түздү. Салыштыруу үчүн Монголиядагы сурамжылоодо төмөнкү жалпы көрсөткүчтөр алынган: мугалимдер үчүн 78% жана окуучулар үчүн 64%.

⁴⁹ Hosny, Somaya & Ghaly, Mona & Alsheikh, Mona & Shehata, Mohamed & Salem, Abdel Halim & Atwa, Hani. (2021). Developing, Validating, and Implementing a Tool for Measuring the Readiness of Medical Teachers for Online Teaching Post-COVID-19: A Multicenter Study. *Advances in Medical Education and Practice*. Volume 12. 10.2147/AMEPS317029.

№ 5-таблица. *Онлайн окутууга мугалимдердин жана окуучулардын даярдык индекси*

	Мугалимдер (N=896)	Окуучулар (N=3577)
Окутууну башкаруу системасын аткаруу	62	56
Онлайн-окутуу жана курстарды иштеп чыгуу көндүмдөрү	63	59
Компьютер менен иштөөнүн өркүндөтүлгөн көндүмдөрү	80	67
Компьютер менен иштөөнүн базалык көндүмдөрү	82	68
Санариптик коммуникация	86	77
Жалпы даярдык индекси	72	65

Изилдөөнүн жүрүшүндө мугалимдердин аралыктан окутууга даярдыгынын индексине таасир этүүчү айрым факторлор аныкталды.

Мугалимдин жашы жана тажрыйбасы. Тажрыйба жана жаш курак канчалык жогору болсо, аралыктан окутууга даярдыгын өзүн өзү баалоо ошончолук төмөн болот.

Предметтик адистештирүү онлайн окууга даярдык деңгээлин баалоодогу айырманы чагылдырган. Көркөм сүрөт искусствосу, табигый-илимий жана музыка предметтеринин мугалимдери өздөрүн мыкты даярдыктабыз деп баалашты. Башталгыч мектеп, дене тарбия/технология жана тил мугалимдери аралыктан окутууга даярдыгын кыйла төмөн баалашты. Башталгыч класстын мугалимдери, башталгыч класстын окуучулары арасында санариптик көндүмдөрдүн жоктугунан жана окуунун натыйжалары баланын ата-энесинин кызыгуусунан жана катышуусунан олуттуу көз карандылыгынан улам, даярдыктын төмөн деңгээлин көрсөтүштү.

№ 6-таблица. *Предметтик адистикке ылайык АОго мугалимдердин даярдык индекси*

Негизги предмет	Даярдык индекси
Башталгыч класстар	69
Гуманитардык предметтер	72
Сүрөт жана музыка	79
STEM	74
Аскердик даярдык/ Дене тарбия	55
Ар түрдүү предметтер	64

Мугалимдердин АО тажрыйбасына канааттануу деңгээли. Мугалимдердин онлайн окутууга даярдыгы менен алардын АО тажрыйбасына канааттануусунун ортосунда позитивдүү, статистикалык маанилүү байланыш аныкталды: АО тажрыйбасына канчалык канааттануу болсо, ошончолук даярдыгын баалоо жогору болот.

АО тажрыйбасы салттуу (офлайн) билим берүү форматынан артык дегенге мугалимдердин арасында 52% макул эмес жана 36% толук каршы, 2% гана толугу менен макул, дагы 11% бул пикирге кошулат.

“Окуучулар АО учурунда активдүү катышты” жана “АО программалары менин максаттарыма жетишүү менен толук окутууга мүмкүндүк берди” деген пикирлер менен макул болбогон респонденттердин саны өтө жогору болуп, онлайн окутуу тажрыйбасына канааттануу индексинин өзөгүн түздү. Респонденттердин 76%ы “Аралыктан окутуу мекемелеринде окуучулардын окууга болгон мотивациясы салттуу билимге караганда төмөн” деген пикирге макул болсо, дагы 11%ы толугу менен макул болду.

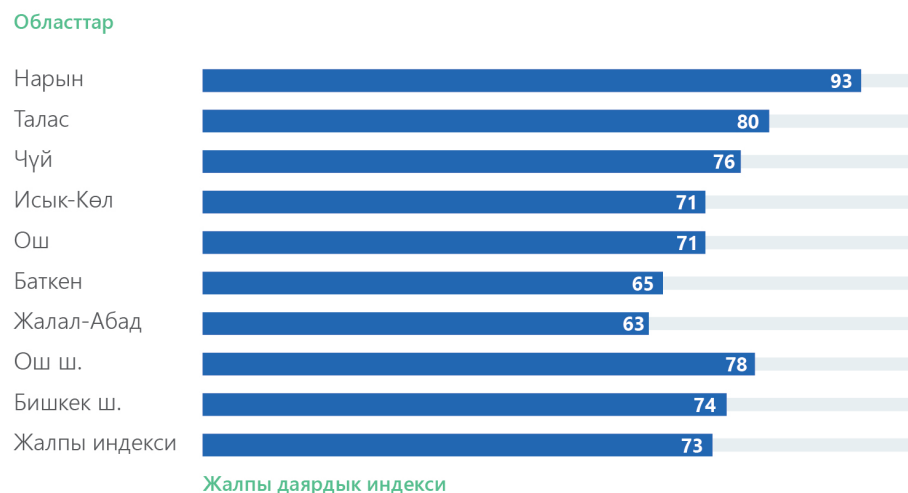

№ 7-таблица. Аралыктан окутуу процессинде окуучуларды кызыктыруу

	Такыр макул эмесмин	Макул эмесмин	Макулмун	Толук кошулам
Менин окуучулар менен класстан тышкаркы баарлашуум салттуу окутууга караганда жигердүү болду.	10%	52%	33%	5%
АО салттуу окутууга караганда ийкемдүү	15%	53%	27%	4%
АО учурунда окуучулар жигердүү катышты	12%	66%	20%	2%
АО окуучулар менен жеке байланыштын жок кылууга алып келди	6%	33%	52%	9%
АО учурунда окуучулар сабактын материалдарын өздөштүрүү боюнча суроолору менен мага кайрылышты	3%	10%	75%	12%
Мен өзүмдүн онлайн-классыма каалаган учурда кире алам	5%	23%	61%	10%
Окуучулар АОго чоң демилге менен киришишти	11%	60%	26%	3%
Техникалык каражаттар АО учурунда окутууга толук жардам беришти.	8%	48%	38%	6%
АО программалары койгон максаттарга жетүүгө толук жол ачты	9%	56%	31%	4%
АО учурунда окуучулар менен түз кайтарым байланыша алганыма канааттанам	5%	31%	59%	5%
АО учурунда мугалимдер менен окуучулардын өз ара аракеттенүүсү абдан чектелүү болду	5%	24%	65%	6%
Бардык окуучулар окуу материалдарына жеткиликтүү болушту	10%	56%	31%	4%
АО учурунда окуучулардын талкууларга катышуусу салттуу окутууга караганда төмөн болду	3%	9%	75%	12%
АО - өзгөчө кырдаалдарда (ӨК) окутууну улантуучу мыкты ыкма	6%	14%	69%	10%
Салттуу окутуу учуруна караганда окуучулардын АО учурунда окууга шыктануусу төмөн	3%	10%	76%	11%

Бул факторлордон тышкары, изилдөө мугалимдердин аралыктан билим берүүгө даярдыгын баалоодо аймактык айырмачылыктар бар экендигин көрсөттү. Даярдык көрсөткүчтөрү Жалал-Абад жана Баткен областтарынын мугалимдеринин арасында төмөн (тиешелүүлүгүнө жараша 63% жана 65%), эң жогорку көрсөткүч Нарын областынын мугалимдери тарабынан (90%) белгиленген. Аймактык айырмачылыктарга таасир эткен факторлордун ичинен дасыгын жогорулатуу курстарына катышуу тажрыйбасы бул көрсөткүч менен байланыштуу деп болжолдоого болот. Алсак, кесипкөйлүгүн жогорулатуу курстарына катышуунун республикалык орточо көрсөткүчтөрү окутуучу предметтерге жараша 32%дан 54%га чейин өзгөрүп турса, Нарын областында көрсөткүчтөр жогору болуп, 64% - 91%га жеткен.

№ 6-диаграмма. Областтар боюнча аралыктан окутууга мугалимдердин даярдык индекси

Изилдөө көрсөткөндөй, окуучулар жана ата-энелер менен өз ара аракеттенүү активдүүлүгү канчалык жогору болсо, мугалимдердин аралыктан окутууга даярдыгы ошончолук жогору болот.

Сапаттык изилдөө көптөгөн мектептерде айрым жогорку класстын окуучулары мугалимдерге караганда санариптик жактан жакшыраак экени (информатика мугалимдерин кошпогондо) жана көбүнчө мугалимдерге виртуалдык класстар-

ды же башка санариптик иш-аракеттерди жана тапшырмаларды башкарууга жардам берерин көрсөттү.

Окуучулар электрондук сервистер менен иштөө көндүмдөрүн *GoogleClass*, *MooAO*, *Фоксфорд*, *Үй мектеби InternetUrok.ru* ж.б. онлайн-инструменттерди, өздөрүнүн окуудагы жетишкендиктерин жана электрондук күндөлүгүн көзөмөлдөөнү ар түрдүүчө баалашкан.

№8-таблица. Окуучулардын электрондук сервистерди колдонушу

Окуучуларды сурамжылоонун жыйынтыгы	Макулмун	Аныктай элекмин	Макул эмесмин
Мага менин мугалимдерим иштеп чыккан окутуу системасынын аспаптарын колдонуу ыңгайлуу	67%	18%	15%
Окутууда электрондук сервистер (<i>GoogleClass</i> , <i>Moodle</i> , <i>Фоксфорд</i> , <i>Үй мектеби InternetUrok.ru</i> ж.б.) жардам берди	51%	12%	37%
Мага өз жетишкендиктеримди көзөмөлдөө үчүн баалоонун онлайн-аспаптарын колдонуу (сынактар, тапшырмалар, бөлүмдөр ж.б.) ыңгайлуу	48%	15%	37%
Мага баа алуу үчүн электрондук күндөлүктү колдонуу ыңгайлуу	60%	16%	25%

Онлайн окутуу көндүмдөрү боюнча салыштырмалуу төмөн упайлар негизинен окууга/сабактарга даярданууга көбүрөөк убакыт коротуунун зарылдыгына, ошондой эле өзүн-өзү башкаруу, жеке окуу графигин аныктоо жана ишке ашыруу боюнча чектелген көндүмдөр менен шартталган. Ата-энелер жана окуучулар менен болгон ФТТда балдардын уюлдук телефондорго, планшеттерге же компьютерлерге кирүү мүмкүнчүлүгү бар, көбүн-

чө оюндарга туташкандыгы боюнча даттануулар кеңири тараган. Окуучулардын үй-бүлөлөрүндө жүргүзүлгөн катышуучулардын байкоолору дагы өзүн-өзү уюштуруунун жана өзүн-өзү башкаруунун начар өнүккөн көндүмдөрү, окууга болгон ички мотивациясынын төмөндүгү окуу процессинин натыйжалуулугунун чечүүчү фактору болуп калгандыгын көрсөтүп турат.

“Ата-энелер балдарын бардык керектүү ресурстар менен камсыз кылышты: мектеп жашындагы ар бир баланын өз бөлмөсү бар, алардын карамагында персоналдык компьютер, ар биринде смартфон болгон. Өспүрүмдөр дайыма бөлмөлөрүнө “окуу” үчүн барышчу, бирок белгилүү болгондой, онлайн сабактарга уулу “катышкан” эмес, эч кандай үй тапшырмасын аткарган эмес, натыйжада мектепке кайтып келгенде окуу планынан толук артта калгандыгына байланыштуу окуудан чыгаруу алдында турган” (Катышуучулардын байкоолорунун маалыматтарынан, Бишкек).

Аймактык маалыматтар көрсөткөндөй, Ош областынын окуучулары билимге даярдыгы боюнча өздөрүн эң төмөн баалашкан. Ош областындагы этникалык азчылыктардын окутуу тилине жана мектептердин начар ресурстук камсыздоосуна негизделген теңсиздиктин таасири болушу мүмкүн. Аралыктан окутууга даярдыктын аймактык айырмачылыктарын изилдөөнүн жыйынтыктары башка изилдөөлөр менен тастыкталган⁵⁰.

№ 9-таблица. АОго окуучулардын даярдыгын өзүн өзү баалоосу

Областтар	Факторлор					Жалпы даярдык индекси
	Онлайн-окуу жана курстарды иштеп чыгуу көндүмдөрү	Санариптик коммуникация	Компьютер менен иштөөнүн базалык көндүмдөрү	Компьютер менен иштөөнүн өркүндөтүлгөн көндүмдөрү	Окутууну башкаруу системасын колдонуу	
Баткен	61	80	65	69	60	67
Жалал-Абад	61	79	60	65	58	65
Ысык-Көл	59	78	73	72	61	68
Нарын	80	88	89	87	89	86
Ош ш.	61	77	65	69	56	65
Ош	45	68	61	61	41	54
Талас	71	85	55	61	57	67
Чүй	60	77	73	64	55	66
Бишкек ш.	59	76	81	71	61	69
Өлкө боюнча	59	77	68	67	56	65

Мугалимдердин жана окуучулардын аралыктан окутууга канааттануу деңгээлин баалоого жана даярдыгын баалоого окутуунун методологиялык маселесинин тактыгы таасир этет. Эксперттик баалоолор боюнча билим берүү мекемелеринин максаттары: “кызыгууну сактоо” (engagement), “алынган билимдерди бекемдөө” (reinforcement) жана “прогресс,

жаңы билимдерди алуу” (progression)⁵¹ окуу тапшырмасына жараша окуучулар менен иштөө методдорун колдонуу жана иштеп чыгуу зарыл. Практикада мектеп мугалимдери аралыктан билим берүүнү киргизүү окуу максаттарын так көрсөтүү, методикалык камсыздоо, инфраструктуралык өнүгүүнү жана мугалимдердин, окуучулардын жана алардын ата-энеле-

ринин МКТнын көндүмдөрүн эске алуу менен коштолбогондугуна туш болду. Мугалимдердин АОго даярдыгынын салыштырмалуу жогорку көрсөткүчүнүн ортосундагы карама-каршылык жана ошол эле учурда мугалимдердин жана окуучулардын ковидден кийинки мезгилде аралыктан окутууну же аралаш окутуу форматын колдонууга болгон кызыгуусу-

нун төмөндүгү, албетте, техникалык көндүмдөрдүн бар экендигин көрсөтүп турат. азыр мугалимдин кесипкөйлүгүнүн зарыл деңгээлинин талабы катары таанылган, бирок иш жүзүндө ал дагы эле татаал маселе бойдон калууда.

⁵⁰ Борбордук Азия өлкөлөрүндө билим берүүнүн теңсиздигинин жаңы чектери: проблемаларды өлчөөдөн саясатты өзгөртүүгө. <https://paperlab.kz/novye-grani-obrazovatel'nogo-neravenstva-v-centralnoj-azii>

⁵¹ ЮНИСЕФтин эксперттери Андалиб Алам (Andaleeb Alam) жана Приямвада Тиуари (Priyamvada Tiwari). Борбордук Азия өлкөлөрүндө билим берүүнүн теңсиздигинин жаңы чектери: проблемаларды өлчөөдөн саясатты өзгөртүүгө. <https://paperlab.kz/novye-grani-obrazovatel'nogo-neravenstva-v-centralnoj-azii>

2.6. Аялуу факторлорду табуу

ЮНИСЕФтин маалыматы боюнча, Кыргызстанда кыздар балдарга⁵² караганда начар шарттарга туш болушат. Бала чоңоюп жаткан үй-бүлө чөйрөсүндө зордук-зомбулук фактылары бар: 2020-жылы 9 миңден ашык үй-бүлөлүк зомбулук фактылары катталган, алардын басымдуу бөлүгүндө жабырлануучулар аялдар болгон⁵³. Кыздардын 29% жана эркек балдардын 12% билим алуу, ишке орноштуруу жана окутуу менен камтылган эмес⁵⁴. Аялдар башында турган үй-бүлөлөр эң жакыр үй-бүлөлөрдүн катарына кирет⁵⁵. Балдардын 33,6%, кыздардын 19% жумушка тартылган⁵⁶. Жакырчылык көбүнчө үй-бүлө мүчөлөрүнүн ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болгон үй-бүлөлөрдүн арасында кездешет. Мектепке барбаган балдардын 50% майыптыгы бар, катталган майыптыгы бар окуучулардын 20% гана мектепке барат⁵⁷.

Билим берүүдөгү алсыздык темасы негизинен айыл жеринде, алыскы жана этникалык азчылык тилдериндеги мектептерде окуган жакырчылыкта жашаган балдар менен кыздардын аялуулугуна багытталган. Аралыктан окутууга

аргасыз өтүү, санариптештирүүнүн тез өнүгүшү сыяктуу заманбап чакырыктар учурдагы көйгөйлөрдү, анын ичинде материалдык-техникалык жактан жабдууну, педагогикалык адистерди даярдоонун деңгээлин, сапаттуу мектеп билими жана электрондук билим берүү ресурстары жана аралыктан окутуу ресурстардын бирдей эмес бөлүштүрүлүшүн ого бетер ачыкка чыгарды жана жеткиликтүүлүктөгү теңсиздикти күчөттү. Билим берүүдөгү гендердик теңсиздик, үй-бүлөлүк зордук-зомбулук, ден соолугуна байланыштуу билим берүү процессин таштап кеткен балдардын көйгөйлөрү чечиле элек.

Кыргызстанда 2020-жылы калктын 25,3 пайызы же 1 миллион 678 миң адам жакырчылыктын чегинде жашаса, анын 73,7 пайызы айыл аймактарынын тургундары⁵⁸. Кыргызстандын 800 миңден 1 миллионго чейин жараны эмгек миграциясында жүрөт, бул өлкөнүн жумушчу күчүнүн дээрлик 40% түзөт⁵⁹. 2020-жылы калктын жан башына кирешеси боюнча өлкөлөрдүн рейтингинде Кыргызстандын экономикасы 190 өлкөнүн ичинен 141-орунда болду⁶⁰.

Мугалимдердин жана окуучулардын аялуулугу гендердик, аралыктык жана этникалык азчылыктын статусу боюнча изилденген.

Мугалимдик кесиптин социалдык маанисин, жагымдуулугун жана сый-урматын жогорулатуу зарылдыгы Кыргызстанда ондогон жылдардан бери айтылып келет. **Мугалимдердин алсыздыгынын** себептери татаал жана мугалимдерди даярдоо, кесиптик жана эмоционалдык бакубаттуулук, ата-энелер жана жергиликтүү коомчулук менен өз ара аракеттенүү маселелерин камтыйт.

Билим берүү министрлигинин маалыматы боюнча, Кыргызстанда 2333 мектеп бар, анын 152си менчик, 1 миллион 407 миң окуучу, башкача айтканда, өлкөбүздүн дээрлик ар бешинчи тургуну мектеп окуучусу. Өлкөдө 245 мектеп авариялык абалда болсо, 498и капиталдык оңдоону талап кылат. Кыргызстанда 82 миң мугалим болсо, анын үчтөн экиси айыл жеринде иштейт. Мугалимдердин дээрлик жарымы жакынкы он жылдыкта билим берүү системасынан кетиши мүмкүн болгон пенсияга чейинки жана пенсия курагындагылар (50 жаш жана андан жогору).

Кыргызстандын билим берүү тармагындагы кызматкерлеринин орточо айлыгы 14 миң 921 сомду же 176 долларды түздү⁶¹. Билим берүүгө мамлекеттик чыгашалар 2022-жылы ИДПнын 6,5%дан (2021) 8%га⁶² чейин өстү. Мектептерде жетишпей жаткан мугалимдердин саны кыскарганына карабастан, кесипкөй адистердин жетишсиздик көйгөйү сакталууда. 2021/22-окуу жылында мугалимдердин жетишсиздиги 2785, 2022/23-окуу жылында 698 болгон.

COVID-19 пандемиясынан улам келип чыккан карантиндик мезгилде аралыктан окутууга аргасыз өтүү тажрыйбасы мугалимдердин алсыздыгынын жаңы формаларын аныктады. Мугалимдердин белгилүү бир бөлүгү өзгөргөн шарттарга ар кандай деңгээлде ыңгайлаша алышкан. Алардын арасында жаш курагы бар, санариптик жөндөмү бар, онлайн окутуу ыкмаларына ээ болгон информатика мугалимдери бар. Бирок, пандемия учурунда окутуу процессин уюштуруу бардык мугалимдер үчүн жалпы алсыздыктарды жаратты.

⁵² Кыргызстандагы балдардын абалы боюнча кырдаал. ЮНИСЕФтин отчету. 2021., 49-б. <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/media/7826/file/%D0%A1%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D1%81%20%D0%B%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%D0%BC%20%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D0%B2%20%D0%9A%D0%A0.pdf>

⁵³ Үй-бүлөдөгү зомбулуктун баасы кандай? <https://www.undp.org/publications>

⁵⁴ ILOSTAT, 2018: сайт. URL: <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/>

⁵⁵ Тилекеев ж.б. Кыргыз Республикасынын жаштар эмгек базарындагы тенденцияларды талдоо / Борбордук Азия университети. Бишкек, 2019: сайт. URL: <https://lifeinkyrgyzstan.org/publications/analysis-of-youth-labor-market-trends-in-kyrgyzstan/>

⁵⁶ Көптөгөн көрсөтмөлөр боюнча кластердик изилдөө (КОМП) / Улуттук статистикалык комитет, БУУнун Балдар фонду /УСК, ЮНИСЕФ. Бишкек, 2018.

⁵⁷ Кыргызстандагы майыптыгы бар балдардын жана өспүрүмдөрдүн акыбалын кырдаалдык талдоо / ЮНИСЕФ. Бишкек, 2021

⁵⁸ Улуттук статком, 2020, <https://goo.su/aiYf>

⁵⁹ Миграция боюнча эл аралык уюм (МЗУ) БУУ, 2021, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WFP-0000135312.pdf>

⁶⁰ Эл аралык Валюталык Фонддун тизмеси, 2020, <https://goo.su/aT8G>

⁶¹ Улуттук статком, 2021, <http://www.stat.kg/ru/statistics/trud-i-zarabotnaya-plata/>

⁶² The World Bank data: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations=KG>

Сурамжылоого катышкан мугалимдердин 48% баарлашуу жана онлайн окуу процессин уюштуруу үчүн көп убакыт талап кылынарын белгилешти, анткени окуучулардын жана ата-энелердин көпчүлүгү жеке баарлашууга муктаж, окуучулардын мессенджер аркылуу жиберген үй тапшырмаларын текшерүү көбүрөөк убакытты талап кылат жана жаңы санариптик технологиялар менен иштөө зарылчылыгы, жумуш жүгү көбөйдү.

Мугалимдер аралыктан окутуу учурунда кабылган төмөнкүдөй кыйынчылыктарды белгилешти:

- Билим берүү жана санариптик көндүмдөрдүн жаңы технологияларын колдонуу зарылчылыгы (25%);
- “Аралыктан окутуу мекемелеринде окуучулардын көйгөйлөрүн эске алуу менен сабактарды өткөрүүгө мүмкүндүк берүүчү жеткиликтүү методикалык сунуштардын жоктугу” жана “Сабактарды аралыктан өткөрүүгө көндүмдөрдүн жоктугу” (38%);
- Салттуу окутууга салыштырмалуу окуучулардын АО режиминде окууга

шыктануусунун төмөндүгү (87%).

Көбүнчө мектеп жетекчилиги жаңы эмгек шарттарында кыйынчылыктарга дуушар болгон мугалимдерге жардам берүү үчүн техникалык жактан “алдыңкы” мугалимдерди талап кылган. Натыйжада, бул кошумча акы төлөнбөгөн иш жүктөмүнө, тең укуктуу өнөктөштүктүн, кызматташтыктын жана командалык иштөөнүн атмосферасын түзүүнүн ордуна жоопкерчиликти алмаштырууга алып келди. (Мугалимдер менен болгон ФТТнын негизинде, Өзгөн)

“Информатика” предметинин мугалимдерине өзгөчө жүк жүктөлдү, алар өздөрүнүн педагогикалык милдеттеринен тышкары, өз мектептериндеги башка предметтик мугалимдердин ишин коштоп, бүтүндөй билим берүү мекемесин айрым санариптик технологияларга кошууну/өтүүнү, мисалы, электрондук күндөлүк, электрондук отчеттуулук жана башкаларды камсыз кылган жана жооп-

туу болгон.

Мугалимдердин аялуулугун изилдөө көрсөткөндөй, мугалимдер көбүнчө өз кыйынчылыктарын жашырышат, бул өз кезегинде аларды ого бетер аялуу кылды. Көпчүлүк мугалимдер сабактын мазмунун эң маанилүү деп эсептеп, профессионалдуу даярданууга умтулушса да, изилдөөлөр көрсөткөндөй, окуучулардын инсандар аралык өз ара аракеттенүүсү окууну жакшыртат жана окутуунун натыйжалуулугун жогорулатат, ал эми ачык баарлашуу жана мугалимдин ишеними окуучулардын окуусун трансформациялоочу негизги элементтери болуп саналат⁶³.

Окуучулардын аялуу болушу, билим берүү процессинин башка субъекттери сыяктуу эле, чектөөлөрдүн жана мүнөздөмөлөрдүн ар кандай түрлөрүнө ээ: а) инфраструктуралык чектөөлөр, алыскы жамааттарда же өтө жакырчылыкта жашаган окуучулардын интернетке, туруктуу электр энергияга жана башкаларга мүмкүнчүлүгү жок болгондо; б) алыскы мектептерде, кесипкөй мугалимдер

жеткишсиз мектептерде окуган этникалык азчылыктардын өкүлдөрүнүн, ар кандай типтеги майыптыгы бар балдардын маалыматка, методдорго жана ресурстарга жеткиликтүүлүгү чектелген; в) турмуштук жагдайларга, өзгөчө муктаждыктарга жана социалдык статуска байланыштуу обочолонуу жана жамааттык өз ара аракеттенүүнүн жоктугу.

Алсыздыктын бул түрлөрүнүн ар бири башкаруу технологиялары жана аларды жеңүү механизмдери жок болгон учурда пайда болот. Мугалимдер, мектеп жетекчилери жана билим берүү системасынын администраторлору окуучулардын алсыздыгын биринчи кезекте материалдык жетишсиздик жана жакырчылык менен байланыштырышат. Мугалимдердин жоопторуна ылайык, жакыр, аз камсыз болгон (65%) жана толук эмес үй-бүлөлөрдөн (64%) чыккан окуучулар аялуу катмарга кабылышкан. Сурамжылоого катышкан мугалимдердин 24% ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген окуучуларды жана окуудагы жетишкендиктери төмөн окуучуларды эң чоң кыйынчылыктарга туш болуп жатканын аныкташкан.

№ 10-таблица. АОго өтүүдө окуучулардын кимиси көп кыйынчылыкка туш келди?- деген суроого мугалимдердин жообу

Аталгандардын эч кимиси	3%
Бардык окуучулардын өзгөчөлүктөрүнө карабастан, дээрлик бардыгы	1%
Жөндөмдүү жана шыктуу окуучулар	5%
Ата-энесинин бири же экөө тең жогорку билимдүү болгон үй-бүлөдөн чыккан окуучулар	6%
Эне тилинде окубаган окуучулар	9%
Ден соолугу боюнча мүмкүнчүлүгү чектелген/же майып окуучулар	24%

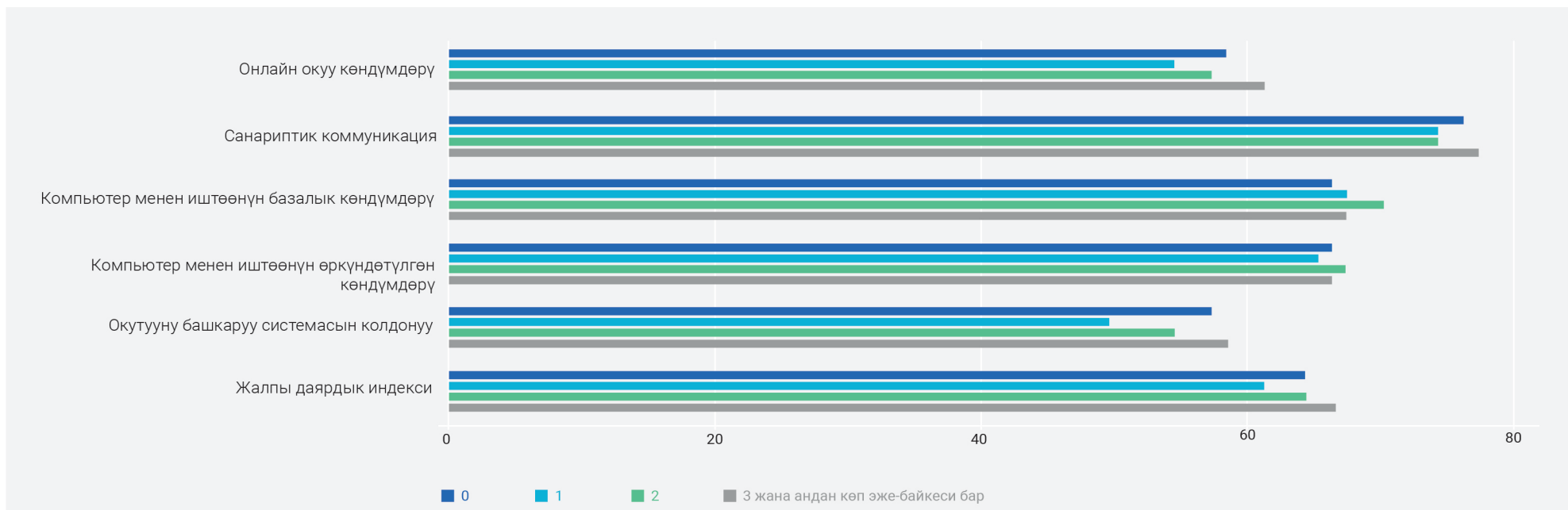
⁶³ Vulnerability in the Classroom <https://www.facultyfocus.com/articles/teaching-and-learning/vulnerability-in-the-classroom/>

Академиялык төмөн баага окуган окуучулар	24%
Жүрүш-турушу проблемалуу болгон окуучулар	30%
Социалдык акыбалы начар, турмуштук кыйын кырдаалга туш келген үй-бүлөдөн чыккан окуучулар	56%
Толук эмес үй-бүлөдөн чыккан окуучулар	64%
Жакыр жана аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдөн чыккан окуучулар	65%
Көп балалуу үй-бүлөлөрдөн чыккан окуучулар	88%

Билим берүү системасынын жетекчилери жана мугалимдери негизги кыйынчылыктарды үй-бүлөлөрдүн интернетке жана керектүү техникалык каражаттарга кирүүдөгү техникалык жана экономикалык чектөөлөрү катары белгилешти. Ошондуктан билим берүү системасынын жана анын өнөктөштөрүнүн бардык аракети ушул көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган.

Көп балалуу болуунун окуучулардын аралыктан окутуу мүмкүнчүлүгүнө жана даярдыгына тийгизген таасири жөнүндө респонденттердин көпчүлүгүнүн билдирүүлөрүнө карабастан, алынган маалыматтар карама-каршы маалыматтарды берет жана стереотиптик пикирлерди тастыктабайт. Аралыктан окутууга даярдыктын жалпы көрсөткүчү менен үй-бүлөдөгү бир туугандардын санынын ортосундагы байланыш түзүлө электигин белгилей кетүү маанилүү: үч же андан көп бир тууганы жана эжеси бар мектеп окуучулары өздөрүнүн даярдыгын үй-бүлөдө жалгыз бала болгон мектеп окуучулары менен бирдей эле баалашты.

№ 7-диаграмма. Окуучулардын АОго байке/эжелеринин санына жараша даярдыгы

Бир же эки балалуу үй-бүлөлөрдө жана үч же андан көп балалуу үй-бүлөлөрдө АО үчүн зарыл болгон техникалык каражаттар менен камсыз кылуу да эки ача: үч же андан көп балалуу үй-бүлөлөрдүн балдары пандемияга чейин смартфондор менен аз камсыз болгон жана АО учурунда смартфондорду көбүрөөк сатып алышкан, бирок сурамжылоо көрсөткөндөй, пандемияга чейин мындай үй-бүлөлөр аз балалуу үй-бүлөлөргө салыштырмалуу планшет же компьютер менен камсыздалган. Көп балалуу үй-бүлөлөрдүн ата-энелеринин тобу пандемия учурунда алардын негизги милдети аман калуу жана эң негизги муктаждыктарын канааттандыруу болгонун айтышты.

“Билимди айтпай эле коёюн, эл өзүн-өзү багуудан кыйналды. Шаарыбызда негизинен соода-сатык менен алектенишет, айылдын тургундарына бир аз жеңил болду, малы бар, бирок шаар тургундарына бир топ кыйынчылык жаралды, баарын сатып алууга туура келди. Демек, “эп-теп эле аман калуу” болгон”. (Маек, жергиликтүү өз алдынча башкаруу уюмунун өкүлү, Өзгөн)

“Жакыр үй-бүлөсүн кантип багам деген суроону гана ойлошту” (ФТТ, энелер, Кочкор айылы)

“Пандемия маалында балдары менен бирге кыш куюп, талаада иштеген үй-бүлөлөр бар. Балдар эртең менен эрте иштеп, үйгө кеч кайтышты, үй тапшырмаларын аткарууга же онлайн сабактарга катышууга күч да, убакыт да жок болчу”. (ФТТ, аталар, Өзгөн)

Көптөгөн үй-бүлөлөрдө, карантин учурунда ата-энелер смартфондорду же план-

шеттерди жана ноутбуктарды насыяга сатып алышкан. Кээ бир үй-бүлөлөрдө ата-энелер балдарынын билим алуусу алар үчүн биринчи орунда экенин белгилешип, балдарын бардык нерсе менен камсыз кылышкан.

“Бир телефондо эки электрондук күндөлүктү колдонууга болбойт деп уктук. Ошентип, эки жаңы телефон сатып алдык, бул бизге кыйын болду”. (ФТТ, энелер, Кочкор айылы)

“Мугалимдер айткандай, бардыгына кредитке телефон алдык, кыйын болду, малы барлар мал сатып, балдарына телефон алып беришти”. (ФТТ, энелер, Үч-Коргон айылы)

“Бардык ата-энелер колунан келгендин баарын кылышты. Телефону жоктор сатып алышты. Бирдиктер жүктөлүп, күнүмдүк маселелер чечилди”. (ФТТ, аталар, “Алтын-Ордо” конушу, Бишкек ш.).

Жогоруда айтылгандар көп балалуу үй-бүлөлөрдү аялуулуктун бир түрүн чагылдырган бир тектүү категория катары кароого болбостугун көрсөтүп турат. Мугалимдердин жана менеджерлердин стереотиптүү жана стигматизациялоочу риторикасына карабастан, кырдаалдын өзгөрмөлүүлүгү жана башкаруу чечимдери жакырлардын жана көп балалуулардын категориясын диверсификациялайды. Ошол эле учурда жакырчылык карантин учурунда да, андан кийин да сапаттуу билим алуу мүмкүнчүлүктөрүн чектеп жатканы талашсыз.

Аралыктан окутуу мезгилиндеги **окуучулардын аялуу фактору катары гендер** изилдөөнүн негизги багыты болгон. Интервью учурунда жакыр жана көп

балалуу үй-бүлөлөрдүн балдары үчүн техникалык каражаттардын жетишсиздик көйгөйү айтылып, гендердик айырмачылыктар билим берүү системасынын мугалимдери жана жетекчилери тарабынан баса белгиленген эмес. Ошол эле учурда, изилдөө өлкөнүн бир катар аймактарында жашаган консервативдүү диний үй-бүлөлөрдө балдардын билим алуу маселелерине, анын ичинде МКТнын көндүмдөрүн өздөштүрүү маселелерине ачык айтылбаган гендердик дифференциацияланган мамиле бар экени аныкталган. Ошентип, ФТТда ата-энелер жана окуучулар менен болгон талкуулар, ошондой эле үй-бүлөлөрдөгү байкоолор пандемияга чейинки мезгилде кыздар үчүн уюлдук телефондорду, компьютерлерди же планшеттерди колдонууга чектөөлөр кеңири жайылган деп айтууга мүмкүндүк берет. Калктын айрым топторунун арасында социалдык тармактардын, айрыкча кыздарга жана

жаш кыздарга терс таасири бар деген ишенимдин кеңири таралышы негиздүү болду. Ушуга байланыштуу, онлайн окутуу үчүн уюлдук телефондорду же башка техникалык каражаттарды сатып алуу зарылдыгын кыздардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү катары кароого болот, бул алардын өзүн-өзү өнүктүрүү мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүнү, өз алдынча тандоо жасоо жөндөмүн өнүктүрүүнү жана алардын жашоосуна көбүрөөк көзөмөл жүргүзүүнү билдирет. маалымат жана билим алуу, МКТ өнүктүрүү аркылуу комдук байланыштарды бекемдөө. Бул кеңири жайылган стереотиптик ой жүгүртүүдөн улам кыздар жана жаш аялдар технологияга мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болгон аймактарда кеңири жайылган. Бирок окуучулардын аралыктан окутууга даярдыгынын индекси көрсөткөндөй, кыздар алардын даярдыгын балдарга караганда бир аз жогору баалашкан.

№ 8-диаграмма. Окуучулардын жынысына карата АОго даярдык факторунун шкаласы

Ысык-Көл, Нарын, Чүй областтарында жана Бишкек шаарында окуучулардын арасында жүргүзүлгөн сурамжылоого ылайык, кыздар пандемияга чейин смартфондорго көбүрөөк ээ болгон жана/же карантин учурунда смартфондорду көбүрөөк алышкан. Кандай болгон күндө да, сурамжылоо учурунда бул аймактарда технологияга жетпеген кыздардын үлүшү санариптик технологияларга жетпеген балдардын үлүшүнө салыштырмалуу төмөн болгон.

№ 11-таблица. Окуучуларда смартфон же компьютер/ноутбук/планшеттин болушу

Областтар		Смартфондун болушу		Компьютер/ ноутбук/ планшеттин болушу	
		Пандемияга чейин	Пандемия учурунда	Пандемияга чейин	Пандемия учурунда
Баткен	Бала	56%	44%	77%	23%
	Кыз	58%	42%	63%	37%
Жалал-Абад	Бала	52%	48%	69%	31%
	Кыз	55%	45%	63%	37%
Ысык-Көл	Бала	76%	24%	80%	20%
	Кыз	71%	29%	70%	30%
Нарын	Бала	89%	11%	100%	100%
	Кыз	91%	9%	96%	5%
Ош ш.	Бала	63%	37%	74%	26%
	Кыз	60%	40%	67%	33%
Ош	Бала	52%	48%	56%	44%
	Кыз	46%	54%	56%	44%
Талас	Бала	53%	47%	68%	32%
	Кыз	54%	46%	57%	43%
Чүй	Бала	74%	26%	79%	21%
	Кыз	78%	22%	76%	24%
Бишкек ш.	Бала	81%	19%	76%	24%
	Кыз	88%	12%	83%	17%

Ош шаарынан жана Жалал-Абад областынын окуучулары үчүн пандемияга чейин жана пандемия учурунда смартфондорду сатып алуу эркек балдардын пайдасына көбүрөөк болгон, ал эми сурамжылоо учурунда смартфонду жок балдар менен кыздардын айырмасы олуттуу болгон. Планшеттерди жана компьютерлерди Ош шаарынан башка дээрлик бардык аймактарда сатып алуу кыздарда көбүрөөк болгон, бул кыздар менен балдардын келечегине болгон мамиленин айырмасын чагылдырса керек.

Мектеп окуучулары тарабынан бааланган аралыктан окутууга болгон мамиле төмөнкүдөй гендердик айырмачылыктарга ээ болгон: кыздар балдарга караганда өзүн-өзү тарбиялоого жана окууга мотивацияга көбүрөөк тенденцияны көрсөтүшкөн. Кыздар арасында көбүнчө бардык тапшырмаларды аткаргандар жана үй тапшырмаларына көбүрөөк убакыт бөлгөндөр көп болгон. ФТТнун айткандарына таянып, АО процесси коомдо балдар тынчы жок, окууга каалоосу жок, алардын билимине инвестиция салуу өзүн актабайт деген басымдуу көз караштарды ырастады деп айтууга болот. Мектеп окуучулары өздөрү да кыздарды тырышчаак жана ийгиликтүү окуучулар, ал эми балдарды өзүн өзү уюштурууга жөндөмсүз деп баалашты. ФТТде бардык топтордогу балдар өздөрүн башкара албай, пандемиядан кийин да окууларына көңүл бура албай, компьютердик оюндарга алаксып жатканын моюнга алышты.

№ 12-таблица. *Окуучулардын жынысы боюнча сабакка даярданууга кеткен убактысын өзүн өзү баалоосу*

	Бала	Кыз
Салттуу окутууда канча убакыт кетсе, ошончо эле убакыт кетти	26%	25%
Көп убакыт сарпталды	34%	48%
Аз убакыт сарпталды	36%	24%
Айта албайм	2%	2%
Тапшырма аткарган жокмун	2%	1%

	Бала	Кыз
Адатта тапшырманы жарымынан аз бөлүгүн аткарчумун	40%	29%
Адатта тапшырманы жарымынан көп бөлүгүн аткарчумун	35%	33%
Адатта тапшырманын баарын аткарчумун	25%	38%

№ 13-таблица. *Карантин учурунда окуучулардын үй жумуштарын жасоосу*

	Бала	Кыз
Жакшы окуу	53%	55%
Үй жыйноо	36%	74%
Кир жуу	7%	41%
Идиш жуу	15%	64%
Кичинекей бөбөктөрүн багуу	23%	38%
Тамак жасоо	7%	41%
От жагуу	18%	8%
Суу алып келүү	26%	14%
Азык-түлүк сатып келүү	16%	14%
Мал багуу, кайтаруу	31%	5%
Айыл-чарба жумуштары	41%	10%
Башка жумуштар	1%	0%

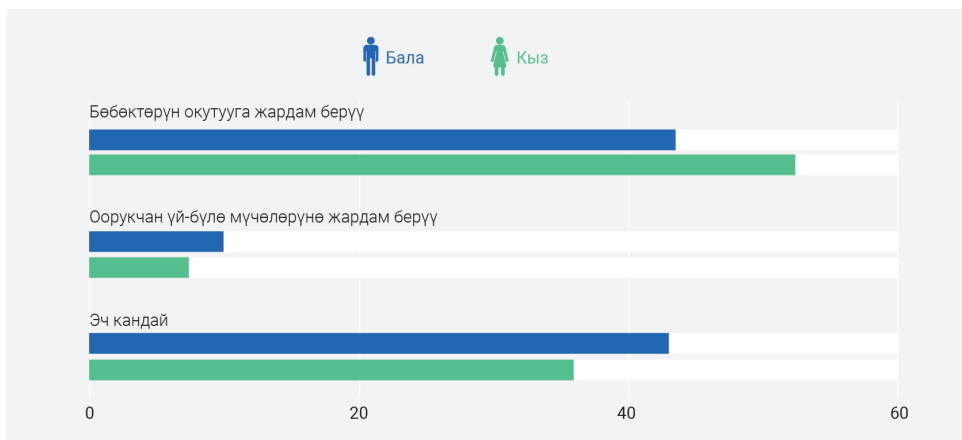
“Онлайн окуп жүргөндө телефону-ма алаксып калчумун. Окуп, жазып жаткансыйбыз, бирок бир убакта кабар келет. Дароо кирип, ойнрой баштап же алаксып кетесиң. Сабакка көңүл топтоо кыйын” (ФТТ, мектеп окуучулары, Бишкек).
“Сабакка жөн эле кирип, жоктолгондон кийин чыгып кетчүбүз, үй тапшырмаларын аткарган жокпуз. Телефондо ойнодук. Жоктогончо отуруп, кайра чыгып кетип калышчы”. (ФТТ, орто мектептин балдары, Үч-Коргон айылы).

Балдардын жүрүм-турумунун мындай үлгүсүн түшүндүрүү гендердик идент-түүлүк теориясы болушу мүмкүн, ал билим берүүдөгү гендердик ажырымдын болушун жана социалдашуу учурунда пайда болгон турмуштук жетишкендиктерге болгон кызыкчылыктардын жана мамилелердин айырмачылыгын түшүндүрөт⁶⁴. Кыздар жана балдар үчүн үй чарбасындагы эмгекти бөлүштүрүү салттуу гендердик ролдорго туура келет: окуучу кыздардын басымдуу бөлүгү үй жумуштарына (тазалоо, кир жуу, идиш жуу, тамак жасоо, үйдө жаш балдарды кароо), ал эми чарба жумуштарын жасоого жана ата-энелерге мал багуу менен жардам берүү талаада/бактарда иштегенге көбүнчө эркек балдар тартылат.

⁶⁴ W. Vantieghe, H. Vermeersch, M. Van Houtte Why “Gender” disappeared from the gender gap: (re-) introducing gender identity theory to educational gender gap research. Soc Psychol Educ (2014) 17:357–381 DOI 10.1007/s11218-014-9248-8

Окуучулардын өздөрүнүн айтымында, карантин учурунда кыздар ини-карындаштарын окутууга көбүрөөк жоопкерчиликтүү болушкан (кыздардын 57%ы жана балдардын 47%ы); оорулуу үй-бүлө мүчөлөрүнө кам көрүү үчүн эркек балдар көбүрөөк жоопкерчилик тартышкан (балдардын 10%ы жана кыздардын 8%ы).

№ 9-диаграмма. Аралыктан окутуу учурунда окуучулардын кошумча милдеттери

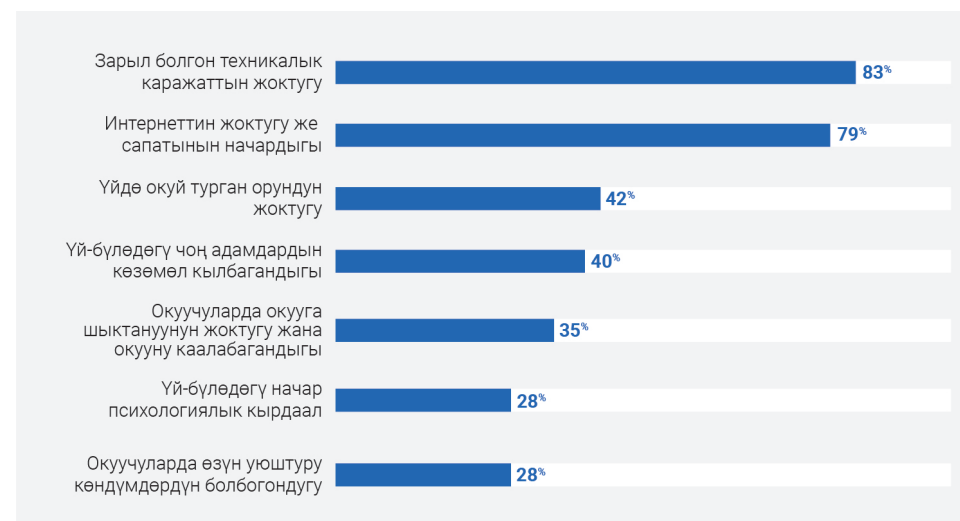

Гендердик өзгөчөлүк пандемия учурунда окуучулардын ата-энелери менен болгон мамилесинин мүнөзүндө да чагылдырылат: балдар бардык жерде ата-энелерине акча табууга эки эсе, кээде үч эсе көп жардам беришкен; көбүнчө аймактарда ата-энелер кыздар менен үй тапшырмаларын аткарышкан (Ысык-Көл областында жана Бишкекте кыздарга караганда балдарга көбүрөөк ата-энелер үй тапшырмаларын аткарууга жардам бергенин белгилешти), ата-энелер да балдарга караганда кыздар менен көбүрөөк китеп окушат. Жалал-Абад, Ысык-Көл жана Чүй областтарында окуучулар – балдар да, кыздар да – ата-энелери аларга практикалык жашоо/эмгек көндүмдөрүн үй-

рөтөрүн көбүрөөк айтышат.

Мугалимдердин айтымында, карантин жана ата-энелер менен балдардын үйдө көпкө калуусу мамилелерге чоң таасирин тийгизип, үй-бүлөлүк атмосферанын чыңалуусуна алып келген. Мугалимдер белгилегендей, көптөгөн балдар үчүн карантин окуучулардын окуу процессине көңүл бурууну жана көзөмөлдү бошотуу/жоктугу гана эмес, үй-бүлөдө терс психологиялык чөйрө түзүүнү билдирет. Бул факторлор мектеп окуучуларынын аралыктан окутуу мекемелеринде билим алууга шыктануунун төмөндүгүнө жана окуучулардын өзүн өзү уюштуруу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө алып келди.

№ 10-диаграмма. Мугалимдердин пикири боюнча окуучулардын аялуу катмарлары кабылган проблемалар

Окуучулардын өздөрү үй-бүлөлүк мамилелерди абдан тынч деп баалашты – кыздар менен балдардын 3% гана пандемия учурунда ата-энелери тарабынан зордук-зомбулукка (кордоо, кемсинтүү) туш болгонун моюнга алышты. Ошол эле учурда эркек балдар боюнча маалыматтарда карантин учурунда ата-энелер тарабынан кемсинтүү жана мазактоо учурлары көбөйгөнүн көрсөттү (42%).

Кыргызстанда өлкөдөгү жалпы никеге тургандардын 13% жаш кыздар. Жыл сайын 7-9 миңге жакын өтө жаш кыздар турмушка чыкса, жыл сайын 13-17 жаштагы 500дөй кыз эне болушат⁶⁵.

Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча, 2021-жылы сексуалдык зомбулук боюнча 604 факты катталса, анын 53% кылмыштын белгилери жок болгондуктан токтотулган. Аялдарды мажбурлап никеге туруу үчүн ала качуу боюнча 254 факты катталса, анын 84%ы кылмыштын белгилери жок болгондуктан токтотулган. 2021-жылы үй-бүлөлүк зомбулуктан 10 151 учуру катталган. Үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандарга 9038 убактылуу коргоо ордери берилген, анын 8463ү аялдарга, 264ү жашы жете электерге берилген. 2022-жылы, Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча, 2022-жылдын 5 айында 3988 үй-бүлөлүк зомбулук фактысы катталган⁶⁶.

⁶⁵ БУУ Кыргызстандагы эрте никеге турууга каршы күрөшүүгө жардам берет. <https://news.un.org/ru/story/2021/11/1414452>

⁶⁶ Пресс-релиз. БУУ Кыргызстанды кыздар менен аялдарга зомбулукка каршы күрөшүүгө чакырат <https://kyrgyzstan.un.org/ru/>

ФТТ учурунда ата-энелер уруп жазалоо жөнүндө көп айтышкан, бул практика пандемия учурунда көбөйгөн. Энелер менен болгон ФТТда сабактарды түшүндүрүү үчүн “нерв чыдабай” деген шылтоолорду айтышса, башка ата-энелер изоляция режими психологиялык көйгөйлөргө алып келгенин, “эч ким менен байланыш болбогондуктан, ата-энелер чыдабай, балдарды сабап салганын да айтышкан.” Кээ бир респонденттер үй-бүлөдө мындай көрүнүштөр адат экенин белгилешти.

Изилдөөдө текшерилген АО учурунда

окуучулардын дагы бир аялуу факторуна **этникалык таандыктык** кирет. Мамлекеттик мектептерде окутуу тили катары 4 тил – кыргыз, орус, өзбек, тажик тилдери колдонулат, анын ичинен 3 тил азчылык улуттардын тили болуп саналат. Өлкөдө 33 мектеп өзбек тилинде, 3 мектеп тажик тилинде окутулат. Окутуу өзбек тилинде жүргүзүлгөн мектептер Ош (мектептердин 40%) жана Жалал-Абад (мектептердин 35%) областтарында өзбек калкы жыш жайгашкан аймактарда топтолгон. Жалпысынан өзбек тилдүү мектептерде 112 миңден ашык окуучу билим алат, бул

өлкөдөгү бардык мектеп окуучуларынын 11% түзөт. Өлкөдө ар кандай тилдер айкалышкан “эки же андан көп тилде окуткан мектептер” катары классификацияланган мектептер да бар⁶⁷. Кыргызстанда акыркы он жылдыкта ЮНИСЕФ, ОБСЕ сыяктуу эл аралык уюмдар Билим берүү министрлиги менен биргеликте улуттар аралык чыр-чатактарды болтурбоо⁶⁸ максатында мектептерде көп тилдүү билим берүү программаларын иштеп чыгуу, тактап айтканда, өзбек тилинде окутуу боюнча долбоорлорду ишке ашырууда. Билим берүү министрлигинин он-

лайн платформасында өзбек тилиндеги материалдар дагы эле аз – “өзбек тили” предмети боюнча бир нече гана сабактар бар.

Мектептердин жалпы даярдыгынын индекси окутуу тилине жараша эң жогорку көрсөткүчтү орус тилдүү мектептерде (индекс = 68), андан кийин кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде (индекс = 66), тажик (индекс = 64) жана окутуу өзбек тилинде (индекс = 60) көрсөтөт.

№ 15-таблица. Окутуу тилине жараша АОго окуучулардын даярдыгы

	Факторлор					Жалпы даярдык индекси
	Онлайн-окуу жана курстарды иштеп чыгуу көндүмдөрү	Санариптик коммуникация	Компьютер менен иштөөнүн базалык көндүмдөрү	Компьютер менен иштөөнүн өркүндөтүлгөн көндүмдөрү	Окутууну башкаруу системасын колдонуу	
Кыргыз	59	78	67	67	57	65
Орус	61	81	74	72	59	69
Тажик	61	82	67	60	76	69
Өзбек	59	73	57	63	50	60
Кыргыз ж.б.	58	75	72	66	56	65
Орус ж.б.	58	73	67	69	55	64

Этникалык азчылыктын тилин үйрөнүүчүлөр карантин учурунда смартфон (окуучулардын 55%), планшет же ноутбук (окуучулардын 39%) сатып алышкан. Бул маалыматтар өлкөнүн түштүк аймактарында уюштурулган ФТТда айтылган фактыларды тастыктады, диний үй-бүлөлөрдөн жана этникалык азчылыктан чыккан окуучулар АО талаптарынын аркасында биринчи жолу технологияларга ээ болушту. Окутуу орус жана кыргыз тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин окуучуларында (81% жана 67%) смартфондор жана планшеттер же ноутбуктар (79% жана 72%) пандемияга чейин эле болгон, ошондуктан окуучулардын карантин учурундагы сатып алуу үлүшү төмөн болгон.

⁶⁷ Билим берүүдөгү тил саясаты: коомдук талап жана Кыргызстандын түштүгүндөгү көп тилдүү билим берүүнүн келечеги. https://soros.kg/wp-content/uploads/2019/08/policy_brief_center_social_integration.pdf

⁶⁸ Көп тилде билим берүү: Кыргызстандын түштүгүндөгү мүмкүнчүлүктөргө жетүү. <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/ru/>

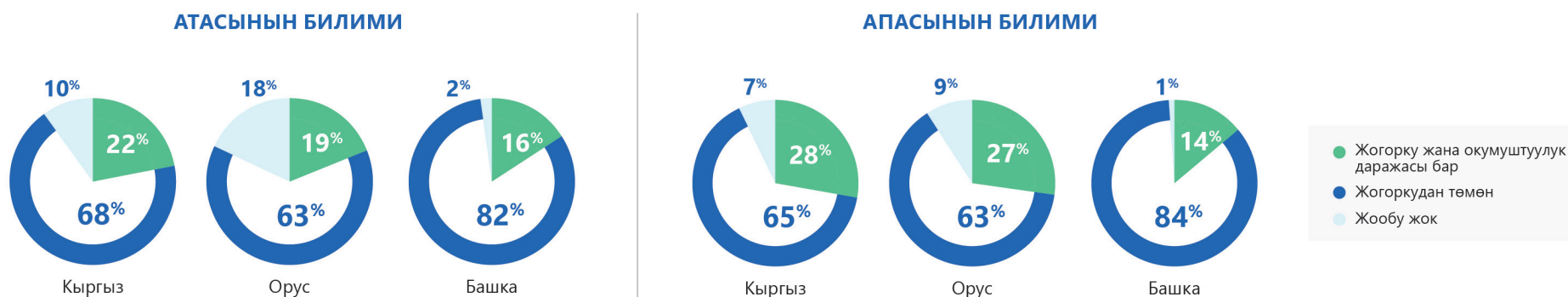
№11-диаграмма. Окутуу тилине карата смартфон же компьютер/ноутбук/планшетке жеткиликтүүлүк

Этникалык азчылыктар жашаган аймактардагы байкоолор көрсөткөндөй, бул жамааттардын балдарынын санариптик ресурстарга жеткиликтүүлүгүнүн чектелүү көйгөйү үй-бүлөлөрдүн жакырчылыгынан гана эмес. Билимге болгон мамилеге, окутууга жана окууга болгон шыктанууга көбүнчө ата-энелердин бул жамааттардагы балдардын келечектеги кесиптик ийгилигин күтүүлөрү таасир эткен.

Өзбек улутунун өкүлдөрү жашаган коомдо балдар өздөрүнүн айланасындагы элдин жашоо үлгүсүнө таянып, өздөрүнүн келечектеги турмушун мындай түшүнүшөт: балдар бойго жеткенден кийин “өзүнө үй алууга акча табуу үчүн”, “өздөрүнүн кол өнөрчүлүк бизнесин ачуу” максатында эмгек миграциясына (негизинен Россияга) барууну кыялданышат. Кыздардын айтымында, эң негизгиси аздыр-көптүр материалдык жактан бай адамга тез турмушка чыгуу. Келечек жөнүндөгү бул идеяларды ата-энелер жалпысынан колдошот, үй-бүлөдөгү энелердин билим деңгээли төмөн, алар билимди жашоонун маанилүү фактору деп эсептешпейт. Белгилеп кетүүчү нерсе, мындай кабыл алуулар этникалык азчылыктардын мамлекеттик кызматтарга же ири бизнеске жетүү мүмкүнчүлүгүнүн чектелүү практикасы менен бекемделет. Маалыматтар кыргыз жана орус тилдеринен башка тилдерде баарлашкан үй-бүлөлөрдө ата менен эненин билими демейде төмөн экенин көрсөттү. (Катышуучулардын байкоосунун анализинин негизинде, Өзгөн ш.)

№ 12-диаграмма. Үй-бүлөдө сүйлөгөн тил жана ата-энелердин билим деңгээли

Балдардын чоңдордон көргөн үлгүсүнө багытталган жашоо келечеги туруктуу эмес жана өзгөрүп турат. Ошентип, социалдык түйүндөрдө жайгаштырылган алыскы чет өлкөлөрдөн келген мигранттардын ийгиликтери англис тилин үйрөнүүнү популярдуу кылып, кошумча билим берүү тармагында информатика жана программалоо курстарына кызыгуунун артышына өбөлгө түзүүдө.

Азчылыктардын тилдеринде билим берүү ресурстары чектелүү болгондуктан жана эреже катары, эл аралык уюмдардын жана долбоорлордун колдоосу менен иштелип чыккандыктан, Кыргызстандын мектеп билим берүү системасында окутуу тилиндеги теңсиздиктер сакталып калууда. Этникалык азчылыктарга карата COVID-19 пандемиясынын учурундагы кырдаал да четте калган жок: Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан эл аралык уюмдардын жана алардын дол-

боорлорунун колдоосу менен иштелип чыккан билим берүү ресурстарынын ичинен өзбек тили “өзбек тили” предмети менен гана чектелип, тажик тилинде бир дагы материал иштелип чыккан эмес.

Алыс аймакта жайгашуу да бул изилдөөдө АО үчүн аялуу фактор катары каралат. Кыргызстан үчүн алыстык фактору эң маанилүү факторлордун бири. Алыскы региондор инфраструктурасы начар өнүккөн, жумуштун жетишсиздиги, кирешелери аз, адамдардын жакынкы жана алыскы чет өлкөлөргө көп агылып кетиши менен мүнөздөлгөн обочолонгон бийик тоолуу айылдар катары көрсөтүлгөн. Пандемия маалында алыскы айыл аймактары санариптик инфраструктуранын жоктугунан жана интернетке кирүүгө чектөөлөрдөн улам окуу процессин уюштурууда жана окуучуларды окутууда чоң кыйынчылыктарды баштан кечирди. Үй-бүлөлөрдүн социалдык-экономикалык абалынын начарлашы, кирешенин

андан ары төмөндөшү жана жалпысынан жакырчылык олуттуу тоскоолдукка айланды жана билим алуу мүмкүнчүлүгүнө терс таасирин тийгизди.

КРдин Билим берүү жана илим министрлигинин аракеттерине карабастан, жетүүгө кыйын жана алыскы айылдарда мектептерди интернетке туташтыруу маселеси чечилбей келет. Жетүүгө кыйын жерлерде Интернетке кирүү көйгөйлөрүн чечүү үчүн ар кандай долбоорлордун аракеттерин белгилесе болот, мисалы, интернет байланышы жок билим берүү ресурстарына жетүүнү камсыз кылган **Ilim-Box** түзүлүштөрүн орнотконун белгилесек болот⁶⁹.

Географиялык алыс жайгашуу гана эмес, социалдык-экономикалык ажырым дагы ушул сыяктуу алсыздыкка алып келет. “Социалдык жактан алыскы” деп борбор шаардын тегерегинде курчалган, ар кандай мезгилде стихиялуу түрдө пай-

да болгон жана негизги инфраструктурага жетүүдө чоң кыйынчылыктарды башынан өткөргөн турак жай аймактарын кароого болот. Иликтөөнүн алкагында ФТТ жана интервьюлар борбордун социалдык жактан алыскы аймак катары классификацияланган, өзүнүн мектеби жок конуштарынын биринде өткөрүлдү.

“Балдар үчүн онлайн окуу жакшы болду. Алар эртең менен эрте турбай, окуш үчүн алыс барышкан жок”; “Уйку канганча уктап, маршруткаларга тыгылышкан жок.” (ФТТ, аталар, аталар, Бишкектин жанындагы жаңы конуш)

“Кышында биз үчүн абдан кыйын. Ата-энелер келип окуучуларды өздөрү алып кетишет. Алыста жашагандардын, райондон келгендердин өзүнчө маршруткалары бар, күтүп туруп алып кетишет”. (ФТТ, аталар, Өзгөн)

⁶⁹ Түзүлүштөр алыскы мектептерге бекер таратылганы менен, түзүлүш менен иштөөнүн алгоритмин мугалимдер менен окуучуларга бир жолу окутуу каралган, бирок маалымат алуудан практикалык көндүмдөргө өтүү жеңил эмес. Эгерде бардык жерде офлайн режимине кайтып келүү жеткиликтүү болуп, ресурстарды жана технологияларды унутуу менен коштолуп жатканын эске алсак, анда “Илим бокс” алган мектептер артта калуудан, окуу үзгүлтүгүнөн кантип арылат деген суроо туулат.

Мындай жактарда жашаган балдардын аялуулугу, жергиликтүү мектеп жоктугунан улам, алар шаардын ар кайсы мектептеринде окууга аргасыз болуп, коомдук транспорттун жеткиликтүүлүгүн чектөөгө байланыштуу кыйынчылыктарга дуушар болушууда. Жашаган жеринде мектептин жоктугу теңата коомдордун түзүлүшүнө тоскоол болуп, классташтардын интеграция болушуна кыйынчылыктарды жаратат. Социалдык жактан алыс аймактарда жашоо, адатта, жакырдыкка байланышкандыктан, алсыздыктын жаралышы жана пайда болушу үчүн кесилиш же бир нече бөлүктүн кесилиши жөнүндө сөз кылууга болот.

Жогоруда белгиленгендей, татаал жана кесилиштүү мүнөзгө ээ болгон аялуулукту натыйжалуу чечүү үчүн билим берүү системасынын жетекчилери ар кандай факторлор боюнча бөлүштүрүлгөн маалыматтарга ээ болушу маанилүү: жынысы, жашаган жери, ата-энелердин (айрыкча энелердин), билим деңгээли, үй-бүлөдөгү балдар, этникалык азчылык/көпчүлүк, окутуу тили жана башка көптөгөн аспектилер.

2.7. Аралыктан окутуу учурундагы инновациялар

Изилдөөнүн жүрүшүндө мектеп мугалимдеринин жана жетекчилеринин “Билим берүүдөгү инновация” түшүнүгүнүн мазмунун түшүнүүдө кыйынчылыктар аныкталган. Мугалимдердин жоопторунун көпчүлүгүндө “инновация” мугалимдик кесипке мүнөздүү болгон чыгармачылык мамиле менен, мектепте жеткиликтүү компьютерлер, интерактивдүү доскалар жана техникалык жактан жабдылган класстар менен байланышкан. Ошону менен бирге, түшүнүү сапатты баалоо системасын өркүндөтүү, критерийлерди жана окутуу ыкмаларын иштеп чыгуу, санариптик чечимдерди колдонуу менен билим берүү процессин уюштурууга жана башкарууга жаңы ыкмаларды киргизүү маселелерине азыраак деңгээлде тиешелүү. Мектептик билим берүүнүн жүрүп жаткан санариптик трансформация процесси “инновацияны” биринчи кезекте окуу процессине МКТны киргизүү менен байланыштырат. Бирок, билим берүү мекемесиндеги инновациялык процесстердин ийгилиги мектептердин техникалык жактан жабдылышы менен камсыз кылынбайт жана даярдалган педагогикалык кадрларсыз мүмкүн эмес.

Изилдөөгө таасир берүү потенциалы бар инновацияларды изилдөөгө жана билим берүүнүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жакшыртууга жана андан ары кеңейтүүгө убада кылган. Окумуштуулар билим берүү процессинин ар кандай субъекттеринин түшүнүгүндө инновация деген эмне, пандемия учурунда кандай инновациялык ыкмалар пайда болду, инновацияларды ким жаратып, аныктап жатат, кандай форматта, аларды кантип

масштабдуу кылууга болот жана ар кандай топтордун, анын ичинде окуучулардын, мугалимдердин жана ата-энелердин аялуулугун азайтуу мүмкүнчүлүгүн кандай ыкма сунуштайт деген суроолорду беришти.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги мектептерде инновацияларды колдоого жана киргизүүгө аракет кылууда. 2013-жылы Кыргызстанда “100 инновациялык мектеп” долбоору ишке киргизилип, анын алкагында өз аймагындагы мектептердин билим берүү кластерлеринин борборлору боло турган мектептер тандалып алынган, мектептерди тандоо критерийлери жакшы материалдык-техникалык база, байланыш инфраструктурасы жана интернет байланышы болгон. Бул идея эл аралык донордук уюмдар тарабынан колдоого алынган убакыттын өтүшү менен билим берүүнү өнүктүрүү боюнча мамлекеттик күн тартибине кирди. 2018-жылы өлкөнүн Өкмөтү тарабынан жарыяланган жылдын алкагында 30 жаңы инновациялык мектеп колдоого алынган. 2023-жылдын март айында

“Инновациялык ишмердүүлүк жөнүндө”⁷⁰ мыйзам кабыл алынган, ал жалпысынан экономикалык чөйрөгө жана ишкердикке тиешелүү, инновациялык ишти жүзөгө ашырууда келип чыгуучу критерийлерди, тандоо жол-жоболорун, кластерлерди жана мамилелерди аныктайт. 2014-ж. Кыргыз Республикасынын инновациялык орто мектеп жөнүндө типтүү жобосу иштелип чыкты жана бекитилди⁷¹, ал инновациялык мектептин ишин жөнгө салат, окутуунун ийкемдүү формаларын түзүүгө мүмкүндүк берет. Ошол эле учурда мектептеги билим берүүнүн мазмунун, аныктоо жол-жоболорун жана ишке ашыруу механизмдерин ачып берген билим берүүдөгү инновациялардын концептуалдык негиздери иштелип чыга элек.

“Мугалимдердин компьютердик сабаттуулук деңгээли ар кандай, тилекке каршы, алардын көпчүлүгү мурда бул тармакта иштебегендиктен, кемчиликтер болуп, сабактар толук өткөн эмес. Ошол эле учурда Ош шаарында жашаганыбызга карабастан, интернет бардык окуучуларга жеткиликтүү эмес же ылдамдыгы төмөн.

Дагы бир орчундуу маселе – бул чоң мамлекеттик мектептерде окуучулардын көптүгү. Бир класста 40ка жакын окуучу бар, бир күндө бештен сабак өтсөң 200дөн ашык окуучу болот. Ар бир окуучуга жекече мамиле жасоого мүмкүн эмес.”
(Маек, мугалим, Ош)

“Инновация” түшүнүгү мектептик билим берүү чөйрөсүнө мугалимдин кесипкөйлүгүнүн белгилүү бир милдеттүү атрибуту катары кирген, ушуга байланыштуу мугалимдердин арасында жүргүзүлгөн сурамжылоодо мугалимдердин жана мектептердин инновациялык окутууга даярдыгынын жогорулатылган оң баасын чагылдырган пикирлер айтылды.

Мугалимдердин арасында жүргүзүлгөн сурамжылоонун жүрүшүндө, алардын мектептеринде инновацияларды колдоо формаларына берилген жооптор идеалисттик көрүнүштү сүрөттөгөн: мугалимдердин 90% мектеп жетекчилиги инновацияларды толугу менен колдой турганын ырасташты; Респонденттердин

89%ы мектеп жетекчилигинин инновацияларды эмне үчүн жана кантип киргизүү керектиги жөнүндө көз карашы бар деп эсептешет; 83% мектеп жетекчилиги мугалимдерге инновацияларды кантип ишке ашыруу керектигин көрсөттү деп айтышкан. Респонденттердин 14% гана алардын мектеби инновацияларды колдобойт деп эсептешет, ал эми респонденттердин олуттуу үлүшү бюджеттер инновацияны өнүктүрүүгө бөлүнөт жана зарыл ресурстар менен камсыз кылынат, ошондой эле мугалимдердин инновациялык ишмердүүлүгү атайын төлөмдөр менен компенсацияланат деп ырасташат. Респонденттердин 21%ы инновациялык ишмердүүлүккө катышпаганын айтышса, респонденттердин олуттуу топтору (33%дан 45%ке чейин) өздерү же өзүнүн же башка мектептен кесиптештери иштеп чыккан инновациялык тажрыйбаларды ишке ашырууга катышкандыгын белгилешти. Респонденттердин 48% программалык камсыздоону же МКТ жабдууларын алууну инновациялык ишмердик деп эсептешет.

№ 13-диаграмма. Мугалимдердин инновациялык ишмердүүлүгүнүн түрлөрү

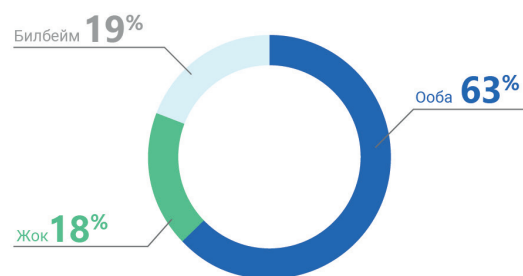
⁷⁰ Инновациялык ишмердүүлүк жөнүндө Мыйзам. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/291>

⁷¹ Типтүү абал <https://edu.gov.kg/media/files/8043981a-aa0e-40b3-b199-17b15985d2e8.pdf>

Сурамжылоого катышкан мугалимдердин 63% алардын мектебинде окутууну жана үйрөтүүнү жакшыртууга байланыштуу инновацияларды иштеп чыгуу, алдыга жылдыруу, баалоо жана жайылтуу үчүн жооптуу жумушчу топ, адамдар

же бөлүм бар экенин айтышты. Мугалимдер окуу процессине жооптуу жана окутуунун сапатын көзөмөлдөгөн окуу жайдын окуу бөлүмүнүн башчыларын айтышы ыктымал.

№ 14-диаграмма. Мектептерде инновацияларды илгерилетүүгө жооптуу адамдар барбы?

Мугалимдердин басымдуу көпчүлүгү (80%дан ашыгы) мектеп инновацияларды жана санариптештирүүнү кааларын, мугалимдердин МКТ боюнча көндүмдөрүн өнүктүрүүнү колдойт, мугалимдердин шыктануусун жогорула-

тууга көңүл бурат деп жооп бергенине карабастан, мугалимдердин респонденттеринен карама-каршы жооптор алынды. Билим берүү тармагындагы инновацияларды интеграциялоодогу тоскоолдуктар жөнүндө суроого: 43% инновацияларды

киргизүүгө каржылоонун жетишсиздиги олуттуу тоскоолдук кылат деп эсептешет; Сурамжылоого катышкандардын 37% билим берүү жабдууларынын жетишсиздигин же аз санда деп эсептешет; Сурамжылоого катышкандардын 39% окуучулардын жана ата-энелердин билим берүүдөгү инновацияларга мотивациясынын жоктугун эң таасирдүү фактор катары тааныйт.

Мугалимдердин айтымында, инновацияны интеграциялоого тоскоолдуктар тышкы күчтөргө жана факторлорго көз каранды. Белгилүү бир деңгээлде мугалимдер тоскоолдуктардын пайда болушунун негизги себептерин мугалимдердин өздөрү менен байланыштырышат: респонденттердин 26%ы “реформалардан чарчоо” жана 34%ы – “ашыкча окуу жүктөмү” деп белгилешкен. Мугалимдердин инновациялык ишмердүүлүктүн приоритеттүү багыттарына тиешелүү суроолорго берген жооптору алар өздөрү аныктаган билим берүү мекемелериндеги көйгөйлүү чөйрөлөрдү иш жүзүндө эске албайт. Мында

мамлекеттик стандартта талап кылынган предметтик билимдерди жана көндүмдөрдү өздөштүрүүгө негизги көңүл бурулган. Мугалимдердин жоопторуна ылайык, инновациялык иш-чараларга каражатты төмөнкү багыттарга бөлүү максатка ылайыктуу: 92% - билим берүү тармагында техникалык каражаттарды колдонуу; 90% - сабактарды пландаштырууга жана өткөрүүгө байланышкан ыкмалар жана каражаттар; 90% - окуучулардын ишин баалоо жана өлчөө; 89% - жөндөмдүү окуучуларды окутуу; 88% - окуучулардын компетенцияларын жана көндүмдөрүн натыйжалуу өнүктүрүү.

Мугалимдер инновацияларды киргизүүдө туура эмес багыттар деп төмөнкүлөрдү белгилешти: а) класстан тышкаркы иш-чаралар, анын ичинде окуу экскурсиялары, талаа иштери, өз алдынча үй тапшырмалары (78%); б) өзгөчө билимге муктаж окуучуларды окутуу (77%); өнөктөштөр менен тышкы байланыштар, анын ичинде жергиликтүү коомчулук, ата-энелер/камкорчулар, иш берүүчүлөр, БӨУлар, эл аралык долбоорлор (74%).

№ 16-таблица. Инновацияларды кайда багыттоонун тууралыгы

	Ооба	Жок	Билбейм
Окутууда техникалык каражаттарды колдонуу	92%	4%	3%
Сабактарды пландоо жана өтүү методдору жана аспаптары	90%	5%	4%
Окуучулардын жетишүүсүн баалоо жана өлчөө	90%	6%	4%
Таланттуу окуучуларды окутуу	89%	5%	6%
Окуучулардын компетенциялары менен көндүмдөрүн натыйжалуу өркүндөтүү	88%	6%	6%
Мектептин ишине байланыштуу техникалык каражаттар	83%	8%	10%
Кыйын турмушка кабылган үй-бүлөдөн чыккан окуучуларды окутуу	80%	8%	12%
Сабактан тышкаркы иш чаралар (саякат жүрүштөр, талаа иштери, өз алдынча үй тапшырма)	78%	12%	11%

Өзгөчө билим талабындагы окуучуларды окутуу	77%	11%	12%
Ички уюштуруу (эмгекти уюштуруу, башкаруу, инфраструктура ж.б.)	76%	9%	15%
Өнөктөштөр менен тышкы байланыштар (жергиликтүү коомчулук, ата-энелер/ камкорчулар, жумуш берүүчүлөр, БӨУ, эл аралык. долбоорлор)	74%	11%	15%

Алынган сапаттык маалыматтарды талдоонун негизинде жаңычыл мугалимдердин типологиясы түзүлдү, ал кеминде беш түрдү камтыйт: миссионерден рационализаторго чейин. Бирок типология билим берүүдөгү инновациялык демилгелердин жана практикалардын учурдагы көп түрдүүлүгүн камтый албайт, анткени инновацияны аныктаган, аны эске алган жана жайылткан система азырынча жок. Инновацияларды аныктоо, баалоо жана андан ары ишке киргизүү жана ишке ашырууга мониторинг жүргүзүү боюнча ыйгарым укуктуу түзүмдөрдүн жоктугу мектептик билим берүү системасында мугалимдердин инновациялык ишмердүүлүгүнө баа берүү милдетин таалдаштырат.

“Инновациялар – бул окуучулардын сабакка болгон кызыгуусун жана мотивациясын жогорулатууга, окуучулардын алган жана кайра өндүргөн билиминин көлөмүн жогорулатууга мүмкүндүк берген окутуу ыкмалары” (Маек, райондук билим берүү бөлүмүнүн өкүлү, Кочкор айылы)
“Инновация – бул окутуунун жаңы ыкмалары, окуучуларга жаңыча мамиле кылуу же билимди окуучуларга жаңыча берүү. Балдар телефонго алаксыбай угушу үчүн кызыктырыш керек. Бул биздин заманбап технологияларыбыз, сабактарда колдонгон компьютерлерибиз, ар кандай оюндарыбыз”. (Маек, мугалим, Үч-Коргон айылы).

Интервью учурунда администраторлор жана мектеп жетекчилери инновациялардын пайда болушу жана ишке ашырылышы үчүн мектептердеги техникалык жабдууларды жана санариптик куралдарды колдонуу көндүмдөрүн үйрөткөн мугалимдерди камтыган жагымдуу чөйрө зарыл экендигин белгилешти. Биринчи кезекте максаттуу мамлекеттик билим берүү саясатына жана билим берүүгө инновацияларды киргизүү стратегиясына маани берилет. Демек, санариптик инновацияларды колдонуу боюнча мугалимдердин тажрыйбасын талдоо өлкөдөгү билим берүү саясатын жана стратегиясын калыптандыруунун негизи болуп саналат.

АО учурунда инновациялык тажрыйбаларды изилдөөдө төмөнкүлөрдү белгилесе болот:

- **“Инновациянын географиясы”**. Мамлекеттик жана муниципалдык мектептер үчүн, өзгөчө алыскы аймактарда жайгашкан мектептер үчүн атайын иштелип чыккан программалар, анын ичинде билим берүү мекемесинин инновациялык ишмердүүлүгүн инфраструктуралык колдоо талап кылынат. Ошол эле учурда шаарларда, областтык жана райондук борборлордо мектептик билим берүүнүн инновациялык моделдерин жана тажрыйбаларын аныктоо, мониторинг жүргүзүү, ишке киргизүү жана масштабдоо боюнча комплекстүү маселелерди натыйжа-

луу жана толук чечүүгө жөндөмдүү түзүмдөр жок.

- **“Инновациянын саясий экономикасы”**. Технологиянын өнүгүү доорунда инновацияга болгон суроо-талап шаарлардын, областтык жана райондук борборлордун тез өзгөрүп жаткан жашоо шарттарында кошумча билим берүү борборлорунда окуучуларга жана алардын ата-энелерине конкреттүү натыйжаларга жетүү үчүн альтернативаларды сунуштаган ар кандай курстар аркылуу мисалы, чет тилдерин үйрөнүүдө канааттандырылат. ЖРТга даярдоо, МКТнын көндүмдөрүн өздөштүрүү. Мындай кызматтардын болушу менен эски режимде ишин улантып жаткан мектептерге карата талаптар төмөндөйт. Ушуга байланыштуу инновациялык тажрыйбанын пайда болушу жана консолидациясы финансылык жана техникалык ресурстарды гана эмес, ошондой эле бюрократиялык тоскоолдуктарга карабастан инновациялык практика үчүн жагымдуу режимди түзө ала турган иштелип чыккан концептуалдык базаны, ырааттуу жана ар тараптуу мамлекеттик колдоону талап кылат.

- Мектепте **инновацияларды илгерилетүү механизми** жетишээрлик начар жана 21-кылымдын билим берүү баалуулуктарына жана турмушта МКТ компетенцияларын колдонуу талабына негизделбейт, мугалимдердин ке-

сиптик жамааттары менен өнөктөштүк потенциалын толук пайдаланбайт; чечимдерди кабыл алуу процессине ата-энелердин жамааттарын, ошондой эле мектептин өз алдынча башкаруусуна активдүү мектеп окуучуларын тартпайт.

Инновациялык моделдер жана стратегиялар алардын билим берүүнүн сапатын жогорулатууга, окуучулардын аялуу топторунун билимге жеткиликтүүлүгүн кеңейтүүгө жана мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу программаларын өркүндөтүүгө ылайыктуулугу жагынан эске алуу маанилүү. Инновациялык моделдерди киргизүү жаңы билимдерди генерациялоого өбөлгө түзөт, мугалимдердин кесиптик деңгээлин жогорулатуу боюнча чечимдерди сунуштайт, стратегиялык документтер менен программалардын ортосундагы ажырымды жоюуга жана аларды практикалык ишке ашырууга жардам берет. Инновациялар тажрыйба алмашууга жана мектеп системасындагы жаңы моделдерди масштабдоо мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө түрткү берет.

COVID-19 пандемиясынан улам келип чыккан карантин мезгилинде аргасыз аралыктан окутууга өтүүдө кыйынчылыктарга туш болгон мектеп мугалимдерин колдоого багытталган инновациялык идеялар, практикалар жана ыкмалар пайда болду. Төмөндө изилдөөнүн бир бөлүгү катары изилденген инновация-

лык иштердин айрымдары келтирилген. Бул изилдөөдө инновациялык учурлар өзгөргөн кырдаалга тез жооп берүү жана чечим катары каралат.

“MUGALIM” онлайн мектебин 2020-жылдын жай айларында пандемия күчөгөн маалда мугалимдерди окута баштаган⁷² жаш ыктыярчы адистер тобу (билим берүү тармагынан эмес) демилгелеген. Биринчи беш айдын ичинде 5 курс иштелип чыгып, ишке киргизилип, аларды айылдык жана шаардык мектептердин 1500 мугалими бүтүргөн⁷³. Окутуунун ийкемдүү графиги башталгыч класстын мугалимдерине жана өлкөнүн бардык аймактарынан келген орто жана жогорку мектептердин “предметтик мугалимдерине” жаңы билимдерге жана санариптик технологияларга жетүүнү камсыз кылууга мүмкүндүк берди. Бул демилге пандемиядан кийин онлайн мектепти институтташтыруу түрүндө улантылды. Бүгүнкү күндө “MUGALIM” онлайн мектеби ар кандай уюмдардын жана долбоорлордун онлайн тренингдери үчүн хостинг кызматтарын, мугалимдер үчүн акы төлөнүүчү билим берүү кызматтарынын порталын, анын ичинде мобилдик тиркеме аркылуу жеткиликтүүлүктү сунуштайт. Мугалимдерге ийкемдүү тренингдер, санариптик чөйрөдө окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү боюнча курстар, мотивацияны жогорулатуу ж.б.у.с. сунуш кылынат. Мугалимдер ошондой эле өз курстарын түзүп, аны онлайн мектеп платформасында жайгаштыруу мүмкүнчүлүгүнө ээ. Айрыкча мугалимдер арасында видеосабактар,

материалды формативдүү баалоо боюнча тесттер, форум аркылуу башка кесиптештер менен пикир алмашуу жана тажрыйба алмашуу мүмкүнчүлүгү, практикалык тапшырмалар талап кылынат. Бүгүнкү күндө 3000ден ашык мугалим окуудан өттү. “MUGALIM” онлайн мектеби өлкөнүн мугалимдеринин кесипкөйлүгүн жогорулатууга салым кошуп, окутууда санариптик технологияларды колдонууну үйрөтөт, текшерилген санариптик контентке жеткиликтүүлүктү камсыз кылат жана Кыргызстандагы инновациялык мугалимдердин кесиптик коомчулугун өнүктүрөт, ошондой эле жардам берүү үчүн жасалма интеллектти активдүү колдонот. мугалимдер убакыт чыгымдарын азайтып, натыйжалуу иштешет.

“Мугалимдер эмне кыларын билишкен жок. Билим берүүнүн сапатынын төмөндөшүнө гаджеттердин жетишсиздиги жана компьютердик сабаттуулуктун төмөндүгү себеп болду. Балдарыбызды жигердүү тарта алган жокпуз. Чоң көйгөй – интернеттин ылдамдыгы төмөн. Мугалимдердин кийинки негизги көйгөйү ата-энелер. Көпчүлүк ата-энелер онлайн окутуунун маанилүүлүгүн билишпейт. Алар жоопкерчиликти сезишкен жок. Айрыкча айыл жеринде балдарды айыл чарба жумуштарына тарткан учурлар кездешет”. (Маек, мугалим, Баткен)

Кыргызстандагы Хан Академиясы. Эл аралык белгилүү Хан Академиясы⁷⁴ би-

лим берүү платформасынын окуу материалдарын кыргыз тилине которгон демилгечилер тобунун жеке демилгеси менен башталган. Демилге эл аралык жана жергиликтүү уюмдардын колдоосу менен уланып, дүйнөлүк деңгээлдеги сапаттуу окуу ресурстарына жетүүнү камсыз кылды. Бүгүнкү күндө өлкөнүн бардык аймактарынан 196 мугалим бул демилгенин элчилери болуп, сабактар жана видеороликтер волонтерлор тарабынан кыргыз тилине которулууда. Бүгүнкү күндө Хан Академиясынын кыргыз сайтында табигый-математикалык, көркөм-гуманитардык, информатика, экономика жана финансы боюнча окуу материалдары бар, алар мугалимдер, окуучулар жана алардын ата-энелери үчүн ачык. Платформанын инновациялык чечимдери окутууну жекелештирүүгө, мугалимдердин мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү жана окуучулардын билимдериндеги боштуктарды аныктоо үчүн текшерилген материалдарды жана куралдарды колдонууга мүмкүндүк берет.

“Аралыктан окуу процессинде ар бир мугалим өз алдынча иштөөнү үйрөнүп, кыргыз тилиндеги ар кандай булактар менен иштешип, айрымдары өз каналдарын ача алышты. Мен кесиптештериме жана окуучуларыма үйдөн окууга кеңеш бердим. Ошто дүйнөнүн төрт бурчунан келген адистерден сабак алып, алар менен баарлашууга мүмкүнчүлүк түзүлдү. Кээ бир мугалимдерибиз мектептен тышкары онлайн иштөөгө да жетишти.

Биз онлайн окуунун көптөгөн пайдасы бар экенин түшүндүк”. (Маек, мугалим, Ош)

“Санарип Мугалим” окуу борбору⁷⁵ Кыргызстандын ар кайсы аймактарынан келген айыл мугалимдеринин башын бириктирип, окутууда инновациялык тажрыйбаларды, методдорду жана ыкмаларды жайылтууга, мугалимдердин МКТны өздөштүрүү деңгээлин жогорулатууга, алардын чыгармачылык потенциалын активдештирүүгө жана лидерлик сапаттарын өнүктүрүүгө салым кошууда. Карантин учурунда окуу борбору алыскы аймактардан келген мугалимдерге иштөөнүн жана окуунун аралыктан билим берүү форматына өтүү маселелери боюнча шашылыш түрдө усулдук колдоо көрсөттү. 2018-жылдан бери Кыргызстандын бардык аймактарынан 13 000ден ашуун мугалим акысыз онлайн курстарды аяктады жана 1 800 мугалим акы төлөнүүчү курстардан өтүштү. Борбор мугалимдердин окууга болгон мотивациясын жогорулатуу, мугалимдердин кесиптик жактан чарчап калуусунун алдын алуу үчүн инновациялык ыкмаларды колдонот, мисалы, сынактарды уюштуруу, эң активдүү жана алдыңкы мугалимдерди чет өлкөгө туристтик сапарларга шыктандыруу, кесипкөй тармактарды түзүү, мугалимдер арасында лидерликти өнүктүрүү⁷⁶. Борбордун YouTube каналында 17 000 жазылуучу катталган жана 180 видеосабак жүктөлгөн. Окуу борборунун негиздөөчүнүн ай-

⁷² “Мугалим” онлайн мектебинин расмий сайты <https://mugalim-edu.com/> Коомчулуктун телеграм-каналы: https://t.me/mugalim_edu. Демилге жөнүндө толугураак: <https://youtu.be/d4fmv9zHtAA>

⁷³ Онлайн мектеп “Mugalim”: идеялар ишке ашканга чейин. А. Джамангулованын подкасты <https://www.youtube.com/watch?v=VDrZxVnQ1Es>

⁷⁴ Хан Академиясы Массачусетс технологиялык институтунун жана Гарвард Университетинин бүтүрүүчүсү Салман Хан тарабынан түзүлгөн. Хан Академиясынын сайты: <https://ky.khanacademy.org/>

⁷⁵ “Санарип мугалим” фейсбук баракчасы <https://www.facebook.com/groups/510698196324657>

⁷⁶ А. Мадалиев. Мугалимдерге эч ким эс алууну үйрөтпөтүр. <https://www.youtube.com/watch?v=AWtGR95Af3k>

тымында, “пандемия учурунда миңден ашык мугалим санарип сабаттуулугун жогорулатышкан. Мурда мугалимдердин электрондук почтасы болгон эмес жана эгер керек болсо электрондук каттарга кантип жооп берүү керектигин билишчү эмес. Азыр санариптик технологияларды үйрөтүү үчүн мугалимдерге суроо-талап өсүүдө. Мугалимдер өздөрүнүн дасыгын жогорулатуу менен гана чектелбестен, санариптик куралдар боюнча өздөрүнүн курстарын ачышты, алардын арасында республиканын ар кайсы аймактарынан – Ысык-Көл, Ноокат, Лейлек жана Алай райондорунан 17 мугалим бар. Айыл жериндегилер интернет аркылуу иштөөнү үйрөнүштү”.

Онлайн мектеп – бул университеттин профессорлорунун, билим берүү эксперттеринин жана мугалимдеринин арасынан камкор демилгечилерди бириктирген ыктыярчылардын кыймылы. 2020-жылдын март айында мектептер карантинге байланыштуу аралыктан окутууга өткөндө, ыктыярчылар 2021-жылдын ортосуна чейин уланган онлайн вебинарларды⁷⁷ башташкан. Бул мезгилде мугалимдерге сунушталган вебинарларда 48 мугалим спикер катары чыгып, педагогдор, психологдор, ошондой эле Кыргызстандан, Казакстандан келген ата-энелер жана чет элдик мекендештер сөз сүйлөштү. Вебинардын катышуучуларына мугалимдер, мектеп жетекчилери жана ата-энелер кирди. Вебинарларда онлайн окутууну уюштуруу боюнча прак-

тикалык сунуштар берилди; мугалимдердин жана окуучулардын психологиялык көйгөйлөрүн жеңилдетүү үчүн чечимдер сунушталды; Карантин учурунда балдарды окутууда ата-энелерге кеңештер. “Адистен мугалимге” жана “мугалимден мугалимге” принциптерине негизделген ыктыярчылардын кыймылы пандемия учурунда өзүн өзү уюштуруунун жана кесиптик жамааттарды мобилизациялоонун жаркын үлгүсү болуп калды. Кесиптик коомчулуктун волонтердук демилгеси мугалимдерге өз убагында онлайн жардам алууга, жаңы билимдерди жана көндүмдөрдү өздөштүрүүгө, коммуникация алгоритмдерин өзгөртүүгө, ошону менен билим берүүдөгү санариптештирүү процессинин өнүгүшүнө чоң салым кошууга мүмкүндүк берди.

“Креатив-Таалим”⁷⁸ билим берүү комплекси – кыргыз тилинде окуткан инновациялык мектептин заманбап үлгүсү. Мугалимдердин жана мектеп администрациясынын аракети менен 2018-жылы математика, алгебра, геометрия, физика, химия жана кыргыз тили сыяктуу предметтер боюнча сабактарды камтыган “Онлайн Мектеп” билим берүү платформасын иштеп чыгуу башталды. Мультимедиялык форматта иштелип чыккан сабактар – видеосабактар, теориялык бөлүгү, тесттер жана тренажерлер. Сабактын мазмуну тынымсыз толукталып, кеңейтилип, окуу комплексинин бардык окуучуларына, ошондой эле башка окуучуларга катталып, төлөн-

гөндөн кийин жеткиликтүү болуп турат. Мектептин мугалимдер жамааты окутуунун инновациялык ыкмалары жана методдору, анын ичинде окуучуларды окутууда санариптик окуу куралдарын колдонуу боюнча үзгүлтүксүз окуудан өтүп турушат. Окуу комплекси мугалимдердин кесипкөйлүгүн жогорулатуу үчүн 2 менчик курстарды – предметтерди окутуунун методикасы жана МКТ каражаттары боюнча иштеп чыккан. Алардын негизинде Кыргызстандын ар кайсы аймактарынан, анын ичинде Ош, Баткен жана Нарын областтарынын мугалимдери үчүн окуулар өткөрүлүүдө. Окутуу офлайн режиминде өтөт жана курстар акы төлөнбөгөнүнө карабастан, алар шаардык жана айылдык орто мектептердин мугалимдеринин арасында чоң суроо-талапка жана атак-даңкка ээ. 2021-жылдан 2023-жылга чейин республика боюнча 4 миңге жакын мугалим окуудан өткөн.

“Пандемияда мугалимдердин жана көпчүлүк ата-энелердин негизги кемчилиги – биз өзгөрүүлөрдү оңой кабыл албагандыгыбызда. Биз үйрөнгүбүз келбейт. Мисалы, мен мугалимдер менен онлайн сабактарга барганда, 10%га жакыны гана жаңы нерсени үйрөнүүгө абдан ынтызар. Мугалимдердин мотивациясы болбосо, өнүгүү болбойт”. (Маектешүүдөн, мугалим, Бишкек)

“Инновацияга дайыма өтө кылдаттык менен мамиле кылынат, бирок андан качуу

мүмкүн эмес. Ошондуктан, бүгүнкү күндө мугалимдер санариптик технологияларга көбүрөөк кайрылып, аларды ийгиликтүү өздөштүрүп, кесиптик чеберчиликтерин олуттуу түрдө жогорулатууда, мунун натыйжасында билим берүү кызматтарынын сапаты жогорулап жатат”⁷⁹. Билим берүү тармагындагы инновация маселеси пандемияга чейин активдүү көтөрүлгөн, бирок технологиянын тез өнүгүшүнүн жана ар кандай чөйрөлөрдө жасалма интеллекттин жайылышынын аркасында инновациялык технологиялар боюнча дискурс негизги маселелердин бири болуп саналат. Глобалдык көз караштан алганда, заманбап дүйнөнүн тез өзгөрүп жаткан технологиялык жана социалдык-маданий реалдуулуктарынын контекстинде инновациялык технологияларды колдонуу жана билим берүүнүн бардык субъекттерин адаптациялоо аркылуу билим берүү чөйрөсүндөгү теңсиздикти жоюу үчүн чечимдерди табуу зарыл.

“Кыргыз тилиндеги материалдардын интернетте таратылышы жетишкендик болду. Буга чейин кыргыз тилиндеги материалдарды табуу өтө кыйын болчу. Мындан тышкары мугалимдер компьютер менен иштейт. Кээ бир мугалимдер интернетте өз каналдарын ачуу менен алек. Бул дагы бир олуттуу прогресс”. (Маек, информатика мугалими, Бишкек)

⁷⁷ Онлайн мектеп. <https://www.youtube.com/channel/UCu00EE6VHOB7j7Qh16Eslzg> Телеграм каналы https://t.me/online_mektep_channel

⁷⁸ “Креатив-Таалим” билим берүү комплексинин расмий сайты. <https://kreativ-taalim.com/>

⁷⁹ Шамбеталиев К. Санариптүү педагогика – Кыргыз Республикасында билим берүү кызматынын сапатын жогорулатуу. Билим берүүнүн сапаты.pdf (erasmusplus.kg)

21-кылымдын заманбап билим берүү парадигмасына инновациялык жана технологиялык процесстердин таасири талашсыз факт болуп калды. Билим берүүдөгү инновациялар сапаттуу билим берүүнү жана окутууну камсыз кылуунун каражаты катары каралышы керек. Билим берүүдөгү инновациялар мугалимдердин кесиптик деңгээлин олуттуу жогорулатууга, мугалимдерге өз убагында методикалык колдоо көрсөтүүгө, ошондой эле өнөктөштүктүн жаңы түрлөрүн түзүүгө уникалдуу мүмкүнчүлүк берет. Мындан тышкары, алар жергиликтүү коомчулукту жана ата-энелерди билим берүү максаттарына жетүү үчүн биргелешкен аракеттерге тартууга мүмкүндүк берет.

Эксперттик коомчулук жана коомдук уюмдар тарабынан сунушталган санариптик билим берүү порталдарын өнүктүрүүдөгү демилгелер, ыкмалар жана чечимдер эксперттик коомчулуктун жетилгендигин жана жогорку деңгээлин көрсөтүп турат, ал ошол эле учурда мектептеги билим берүүнүн санарипке өтүүсүн тездетүү жана ишке ашырууда бааланбаган интеллектуалдык ресурс бойдон калууда. Республиканын аймактарында билим берүү тармагындагы инновациялардын пайда болушунун мисалдары, айылдык мугалимдердин дасыгын жогорулатуунун альтернативдик форматтарына зор кызыгуусу жана тартылышы ресурстар жана мүмкүнчүлүктөр аз жерде инновацияга болгон суроо-талаптын жогору экендигинин далили болуп саналат. Ошол эле учурда санариптик билим берүү ресурстарын колдонуу билим берүү процессинин мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтип, ошол эле учурда компетенттүү адистердин колунда курал гана болуп жатканын түшүнүү зарыл.

III. ИЗИЛДӨӨНҮН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ БОЮНЧА КОРУТУНДУЛАР ЖАНА СУНУШТАР

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн билим берүүнү санариптештирүүгө багытталган курсу – учурдун талабы гана эмес, улуттук программалардын жана стратегиялардын маанилүү курамдык бөлүгү. Декларативдик бекитүүдөн санариптик технологияларды жигердүү ишке ашырууга өтүү боюнча радикалдуу өзгөртүүлөрдү жана чараларды көрүүнүн чукул зарылчылыгы өзгөчө актуалдуу болуп жатат.

COVID-19 пандемиясынан улам келип чыккан карантиндик мезгилде аралыктан окутууга аргасыз өтүү тажрыйбасы мектеп билим берүү системасы мындай чакырыктарга эң аз даярдалганын көрсөттү. Кыргызстандын Билим берүү жана илим министрлиги окуу процессин аралыктан окутуу форматында уюштурууга олуттуу аракеттерди жасады. Бирок, келип чыккан проблемаларды чечүүгө багытталган жооптор жана жеке демилгелер башаламан болуп чыкты жана жаңы реалдуулуктун бардык жактарын камтыган жок.

Мектептик билим берүүнү санарипке өткөрүүнү ийгиликтүү ишке ашыруу системалуу жана комплекстүү мамилени талап кылат. Технологияны класска эффективдүү интеграциялоо үчүн багытталган жана системалуу изилдөөлөр менен колдоого алынган күчтүү теориялык негиз жана концептуалдык база керек. Бул ыкманын негизги элементтери болуп далилдүү педагогика, даярдалган окутуучу жумушчу күчү жана мугалимдердин кесиптик өнүгүүсүнүн тиешелүү программалары саналат.

Пандемия учурунда мугалимдердин жана окуучулардын аралыктан окутууга даярдыгын изилдөө көрсөткөндөй, онлайн форматты киргизүү дайыма эле так максаттарга жана милдеттерге жооп бере бербейт, өзгөчө билим берүү мекемелеринин инфраструктурасын, интернеттин, мугалимдердин, окуучулардын жана алардын ата-энелеринин техникалык мүмкүнчүлүктөрүн жана интернетке жеткиликтүүлүгүн эске алуу керек. Методологиялык белгисиздик Кыргызстандын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан аралыктан окутууга тез өтүү боюнча көрүлгөн чараларды натыйжалуу ишке ашырууда кыйынчылыктарды жаратты, бул мектеп окуучуларынын билим сапатына таасирин тийгизди.

Сурамжылоонун натыйжалары мугалимдердин жана окуучулардын аралыктан окууга даярдыгынын оң жана жогорку баасын аныктады. Бул билим берүүдөгү компетенциялар санариптик компетенттүүлүк менен ажырагыс байланышта экенин көрсөтүп турат. Мугалимдердин аралыктан окутууга даярдыгын баалоодо мугалимдин жаш курагы жана тажрыйбасы, предметтик адистиги, ата-энелер жана окуучулар менен өз ара аракеттенүүнүн натыйжалуулугу, аралыктан окутуу форматында өткөрүлгөн квалификацияны жогорулатуу курстары жана билим деңгээли сыяктуу факторлору аныкталды, бул тажрыйбага канааттануу да чоң роль ойноду.

Маалыматтарды талдоонун негизинде мугалимдин аралыктан окутууга даярды-

гынын индексинин компоненттери боюнча жогорку упайлар мугалимдерди окутуунун бул форматын кантип жеңгендиги тууралуу окуучулардын көз караштарына дал келбегендигин көрүүгө болот. Бул баалар аралыктан окутуу форматында эле эмес, аралаш режимде да окууга өтүүнү каалабаган мугалимдердин жана окуучулардын басымдуу көпчүлүгүнүн мамилесине да карама-каршы келет. Көптөгөн мугалимдер салттуу офлайн сабактарын менталдык моделине бекитип алып, альтернативаларды элестете албай калышты, бул аралыктан окутуу сабактары, салттуу сабактар, телесабактар, YouTube видеолору же популярдуу мессенджерлерди колдонуу менен формалдуу сабактар аркылуу берүүгө кыскартылды.

Мугалимдердин изилдөөсүндө аныкталган аралыктан окутууга даярдыгынын жогорку жалпы көрсөткүчүнүн ортосундагы карама-каршылык менен аралыктан же аралаш окутуу форматын колдонуунун келечегин жокко чыгаруу заманбап технологияларды жакшы билген заманбап профессионал мугалимдин модели экендигин ачык көрсөтүп турат, ченем жана талап катары кабыл алынат, ал өз жөндөмүн жана аралыктан иштөөгө даярдыгын баалоодо чагылдырылган. Окуучулардын аралыктан окууга даярдыгы тууралуу айтсак, техникалык каражаттардын жеткиликтүүлүгүнөн тышкары, окуучулардын өз алдынча иштөө жана өз алдынча иштөө жөндөмдүүлүгүнүн фактору даярдыгын баалоого олуттуу таасирин тийгизет. Окуучулардын технология-

ны өздөштүрүү деңгээли мугалимдердин компетенттүүлүгүнөн да технологиянын жеткиликтүүлүгүнөн көз каранды. Бул окуучулардын жаңы технологияларды эркин билүү зарылдыгын аныктайт.

Аралыктан окутуу контекстинде мугалимдердин жана окуучулардын алсыздыгы боюнча изилденүүчү маселеге келсек, мугалимдердин, окуучулардын жана алардын ата-энелеринин санариптик компетенттүүлүгүнүн төмөн деңгээлин, ошондой эле мектептик билим берүү жетекчилеринин топторду адекваттуу аныктоого жөндөмсүздүгүн белгилей кетүү керек. Көпчүлүк тобокелге салып, алардын муктаждыктарына жана кызыкчылыктарына жооп берип, билим берүү процессинде бир катар алсыздыктарды жараткан. Мугалимдер адекваттуу техникалык жана инструкциялык даярдыгы жок аралыктан окутууга тез өтүү талабынан улам өзгөчө аялуу болду. Бул контекстте аралыктан окутууга өтүүдөгү убакыт жана каржылык чыгымдар, мугалимдин жашоосунун жеке жана кесиптик чөйрөлөрүнүн ортосундагы чектердин бүдөмүк болушу, ошондой эле ата-энелердин жана администрациянын көңүл буруусунун көбөйүшү кошумча кыйынчылыктарды жаратты. Санариптик көндүмдөрдүн төмөн деңгээли да мугалимдердин аялуу болушунун негизги элементи болуп калды. Мугалимдердин “алсыз жактарын” жашыруу аракети жана аралыктан окутуу мезгилинде окуучулар менен баарлашууну каалабагандыгы алардын кесиптик мүмкүнчүлүктөрүн чектеп, акыры окуучулар жана алардын

ата-энелери менен болгон мамилесин андан ары начарлатты.

Изилдөөдө натыйжалуу башкаруу чечимдерин жана аларды жоюу боюнча чаралардын системасын талап кылган аялуу формалары аныкталган. Мугалимдер, мектеп жетекчилери жана билим берүү администраторлору көбүнчө алсыздыктарды айрым топтордун өзгөчөлүгү катары кабыл алышат, бул көбүнчө аларга карата басмырлоого алып келиши мүмкүн. Ар кандай алсыздыктар өз ара байланышта жана дискриминациянын негиздеринин кесилишинин теорияларынын контекстинде “кесилиштик” термини менен мүнөздөлүүчү татаал кубулуштарды түзөт.

Билим берүүдөгү аялуулуктун ар кандай формаларын эффективдүү азайтуу үчүн системанын менеджерлери гендердик, жашаган жери, ата-энелердин билим деңгээли, этникалык азчылыктар жана башка аспектилер сыяктуу ар кандай негиздер боюнча маалыматтарды бөлүштүрүү маанилүү. Бул маалыматтар билим берүү процессинде аялуу топторду колдоо стратегияларын иштеп чыгуу үчүн негиз боло алат.

Билим берүү системасына инновацияларды киргизүү маселелерин изилдөөгө келсек, “инновация” термини билим берүү тармагында кеңири колдонулуп жатканын, бирок изилдөөнүн жүрүшүндө мугалимдердин билим берүү тармагына инновацияларды киргизүү маселелери боюнча жетишсиз түшүнүк аныкталгандыгын белгилей кетүү керек. Бул билим берүү чөйрөсүнүн инновацияга даярдыгына ашыкча оң баа берүүдөн көрүндү. Мугалимдер тышкы факторлорду жана

процесстерди инновацияларды интеграциялоодогу тоскоолдуктар катары карашат, мисалы, каржылоонун жетишсиздиги, билим берүү жабдууларынын кемчилдиги же жетишсиздиги, ошондой эле окуучулардын жана ата-энелердин мотивациясынын жоктугу. Инновациялык практиканы өнүктүрүүгө өздөрүнүн даярдыгы үчүн тоскоолдуктарга келсек, мугалимдер реформадан чарчоо жана ашыкча жүктөө сыяктуу факторлорду гана белгилешет.

Изилдөө мектеп билим берүүсүндөгү инновацияларды интеграциялоодогу институционалдык боштуктарды, анын ичинде билим берүү системасынын жетекчилеринин көңүлүн бурууну талап кылган бир нече негизги аспектилерди аныктады. Алардын арасында мектептик билим берүүдөгү инновацияларды, инновациялык идеялардын түрлөрүн жана профессионалдык жамааттарды түзүүгө багытталган практиканы аныктаган концептуалдык базанын жоктугун айтууга болот. Ошондой эле, педагогикалык жамааттарда коомдук уюштуруунун жана кесиптик өз ара аракеттенүүнүн практикасынын жоктугу, инновацияларды аныктоого, баалоого жана киргизүүгө, аларды ишке ашырууга мониторинг жүргүзүүгө жооптуу түзүмдөрдүн натыйжалуулугунун төмөндүгү, ошондой эле мугалимдер жана окуучулар, ата-энелер коомун түзүү менен байланышкан практиканын өнүкпөгөндүгү.

Мектепте билим берүү тармагында бардык окуучулар үчүн жеткиликтүү билим берүүнүн сапатын жогорулатууга мүмкүндүк берген инновацияларга болгон муктаждык бар. Инновациялар келечектеги мугалимдерди даярдоо программа-

ларын гана камтыбастан, ошондой эле дасыгын жогорулатуу жана мугалимдердин кесиптик жамааттарын өнүктүрүү программаларын камтышы керек. Дагы бир маанилүү аспект – билим берүү процессинин негизги катышуучуларынын – окуучулардын, ата-энелердин жана мугалимдердин ортосундагы өз ара аракеттенүүнү күчөтүү. Инновацияларды киргизүүнүн максаттары билим берүүнүн сапатын жогорулатуу, билим берүү ресурстарынын жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу, окутууга акчаны жана убакытты үнөмдөө болууга тийиш. Ошондой эле билим берүүнүн максаттары менен өлкөнүн экономикалык өнүгүүсүнүн керектөөлөрүнүн шайкештигин камсыз кылуу маанилүү.

Маалыматтык технологиялардын жана жасалма интеллекттин доорунун пайда болушу менен мектептик билим берүү системасы каржылоонун чектөөлөрүнө, ошондой эле мугалимдерди санариптик педагогиканын ыкмаларына окутууга багытталган квалификацияны жогорулатуу системасын уюштурууда билимдин жана тажрыйбанын жетишсиздигине дуушар болууда. STEM тармагында адистешкен мугалимдердин жетишсиздиги маселеси өзгөчө актуалдуу болуп жатат. Бул кыйынчылыктарды жеңүү үчүн лидерликти жана профессионалдык тармактарды активдүү өнүктүрүү, мугалимдер менен инновациялык менеджерлердин ортосунда билим жана тажрыйба алмашууга көмөктөшүү зарыл. Мектептин жаңычыл мугалимдеринин жана прогрессивдүү башкаруунун ортосундагы байланышты чыңдоо маанилүү. Санарип педагогиканы жана ага байланыштуу программаларды окууга шыктанууну жогорулатуу да негизги маселеге айланууда.

Мугалимдерди даярдоонун билим берүү программалары заманбап реалдуулукка жооп берүү үчүн олуттуу жаңыланууга муктаж. Кесипкөйлүктү жогорулатуунун мамлекеттик системасы өз кезегинде жалпы билим берүүчү мектептердин мугалимдерин өз убагында методикалык жактан камсыздоого даяр болушу керек, өзгөчө окутууда жаңы маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу көндүмдөрү жетишсиз болгон шартта.

Мектепте билим берүүгө санариптик чечимдерди киргизүү окуу процессин жеке уюштуруу, окуучунун керектөөлөрүн жана өзгөчөлүктөрүн жекелештирүү жана канааттандыруу, окуунун ылайыктуу темптерин тандоо, убакытты жана узактыкты өз алдынча жана ийкемдүү пландаштыруу сыяктуу жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Сабактарды өткөрүү, окуучулар менен мугалимдин ортосунда үзгүлтүксүз байланышты уюштуруу, окуу процессинде маалыматтык жана телекоммуникациялык технологиялардын акыркы жетишкендиктерин колдонуу, окуучулардын окууга болгон кызыгуусун арттыруу.

Мектеп системасында аралыктан окутуунун тажрыйбасы сын көз менен чагылдырылбаганын белгилей кетүү маанилүү: алынган сабактарды системалуу түрдө изилдөө жана талдоо, алдыңкы инновациялык тажрыйбаларды масштабдуу мүмкүнчүлүктөрү боюнча баалоо зарыл. Бул кийинки ар кандай өзгөчө кырдаалдарда мектепте билим берүү системасындагы каталардын кайталануу коркунучун алдын алууга мүмкүндүк берет.

СУНУШТАР

Сунуштар изилдөөнүн жана билим берүү тармагынын адистеринин, алдыңкы педагогикалык окуу жайлардын администрациясынын, жетекчилеринин жана адистеринин, эл аралык жана жергиликтүү уюмдардын өкүлдөрүнүн катышуусундагы бир катар талкуулардын жана жолугушуулардын негизинде иштелип чыккан. Изилдөөнүн алгачкы жыйынтыктары жана негизги сунуштар эл аралык конференцияларда айтылды.

Мектепте билим берүүнү санарипке өткөрүү тармагындагы менеджмент

- Бардыгы үчүн сапаттуу билим” улуттук жана глобалдык максаттарына, атап айтканда, сапаттуу билимдин жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу үчүн өлкөнүн мектептеринде окутуу жана тарбиялоо процесстерин стандартташтыруу, оптималдаштыруу жана автоматташтыруу боюнча этап-этабы менен мамилени киргизүү;
- Концепцияны, стратегияны жана жол картаны кабыл алуу, ишке ашыруу механизмдерин, процесстерин, жетишилген натыйжаларды, жетекчилердин жана мугалимдердин санариптик компетенцияларын өлчөө.
- Кыргыз Республикасынын 2023-жылдын 11-августундагы № 179-“Билим берүү жөнүндө” жаңы мыйзамына ылайык мектеп деңгээлинде билим берүүнүн сапатына объективдүү мониторинг жүргүзүү жана көз карандысыз баалоо жүргүзүү үчүн санариптик базаны камсыз кылуу.

- Маалыматтык башкаруу системасынын шайкештиги жана реалдуу убакыт режиминде маалымат алмашуу боюнча ведомстволор аралык кызматташтыкты чыңдоо, маалыматтардын актуалдуулугун жана коопсуздугунун кепилдигин эске алуу менен БББМСТе маалыматтарды чогултуунун жана сактоонун сапатын камсыз кылуу.

Санариптик билим берүү чөйрөсүн өнүктүрүү

- Билим берүү уюмдарынын санариптик инфраструктурасын курууну улантуу, мектептерди жана мугалимдерди компьютердик техника менен этап менен жабдуу жана үзгүлтүксүз жаңыртуу, техникалык колдоо көрсөтүү үчүн жетекчини бекитүү.
- Жалпы билим берүүчү мектептердин деңгээлинде окуу процессин санариптештирүү боюнча адисти ишке киргизүүнү камсыз кылуу.
- Мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн макулдашылган ведомстволор аралык өз ара аракеттенүүсү аркылуу, өзгөчө алыскы бийик тоолуу райондор үчүн интернеттин жеткиликтүүлүгүн жана ылдамдыгын жогорулатууну камсыз кылуу.
- Мугалимдердин жана жетекчилердин квалификациясын жогорулатуу системасын МКТ компетенцияларын жогорулатууга басым жасоо менен мугалимдердин үзгүлтүксүз кесипкөйлүгүн

жогорулатуу концепциясына ылайык келтирүү.

- Педагогикалык адистерди кесиптик даярдоо жана мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу системасын камтыган, мугалимдердин МКТ компетенцияларын өнүктүрүүнүн системасын түзүү.
- Мугалимдердин технологиялык жана психологиялык тоскоолдуктарын жеңүүгө жана алардын профессионалдык чарчап чаалыгуу сыяктуу көйгөйлөрүн жеңилдетүүгө багытталган программаларды интеграциялоо.

Окутууда санариптик билим берүү платформаларын колдонуунун натыйжалуулугун жогорулатуу

- Улуттук билим берүү ресурстарынын платформасын түзүү (Монголиянын үлгүсү боюнча), бардык деңгээлдеги мектеп предметтери үчүн багыт менен, новатор мугалимдерди тартуу жана үзгүлтүксүз жаңыртууларды камсыз кылуу.
- Ачык билим берүү ресурстарын, анын ичинде иштеп жаткан жана жаңы санариптик ресурстарды жана онлайн китепканаларды, ж.б. колдонууга көмөктөшүү.
- Окуучуларды жаңы технологияларды жана билим берүү ресурстарын өздөштүрүүгө кызыктыруу.
- Мамлекеттик тилде жана Кыргызстандын этносторунун тилдеринде

санариптик билим берүү ресурстарын кеңейтүү жана жаңылоо.

- Мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын керектөөлөрүн эске алган санариптик чечимдерди иштеп чыгуу.
- Кагаз китептерди, анын ичинде интерактивдүү форматта окуу куралдарын санариптештирүү боюнча ишти улантуу.

Мектепте билим берүү тармагында инновацияларды өнүктүрүү жана кызматташтыкты кеңейтүү

- Негизги кызыкдар тараптардын жана адистердин ортосунда жалпы түшүнүккө жана чечмелөөгө жетишүү үчүн тиешелүү терминология менен мектепте билим берүү тармагындагы инновациялардын концептуалдык базасын иштеп чыгуу.
- Окутуу жана тарбиялоо процессинде санариптик педагогиканын инновациялык моделдерин жана практикасын аныктоо жана масштабдоо үчүн институционалдык механизмдерди түзүү.
- Алыскы айыл аймактарынан келген балдар жана кыздар, мигранттардын балдары жана башка аялуу топтор үчүн сапаттуу билим алуу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү үчүн “Электрондук мектепти” түзүү боюнча Монголиянын тажрыйбасын изилдөө.
- Өзүн өзү уюштуруунун, лидерликтин, ыктыярчылыктын, жаңычыл мугалимдердин жана предметтик мугалимдер

дин ассоциациясынын ортосундагы тармактык иштердин мыкты тажрыйбаларын колдоо.

- Ата-энелер үчүн атайын окуу программаларын жана мектептерди иштеп чыгуу аркылуу, өзгөчө башталгыч класстарда окуучулардын санариптик сабаттуулугун өнүктүрүүдө ата-энелердин ортомчулук ролун күчөтүү.

Мамлекеттик уюмдар жана жеке ишканалар менен өз ара аракеттенүүнү күчөтүү

- Билим берүү тармагында биргелешкен илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү, мугалимдердин жана окуучулардын керектөөлөрүн изилдөө, көйгөйлөрдү аныктоо жана билим берүүнү натыйжалуу санариптештирүү үчүн чечимдерди табуу боюнча натыйжалуу кызматташууну кеңейтүү.
- Билим берүү процессинин санариптик чечимдерин иштеп чыгууда жана ишке ашырууда, мугалимдердин жана жетекчилердин МКТ компетенцияларын жогорулатуу боюнча окуу программаларын иштеп чыгууда, АБРды өнүктүрүүдө, окуу ресурстарын адаптациялоодо жана кыргыз тилине жана башка этникалык азчылыктын тилдерине которууда мамлекеттик жеке өнөктөштүктү кеңейтүү.
- Ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген жана интернетке жеткиликтүүлүгү жок аялуу топтордун балдары үчүн аралыктан окутуу үчүн билим берүү ресурстарын биргелешип иштеп чыгууну камсыз кылуу.

БҮТҮМ

Изилдөө аралыктан окутуу форматына кескин жана масштабдуу өтүү мугалимдердин, окуучулардын жана алардын ата-энелеринин жашоосун кадимки ритмин түп-тамырынан бери өзгөрткөнүн көрсөттү. Мектептик билим берүү системасы күтүүсүз кырдаалга туш болду, анда аралыктан окутууга өтүү окуу процессинин үзгүлтүксүздүгүн камсыздоонун зарыл чарасы болуп калды. Жетекчилер, мугалимдер, мектеп администрациялары, окуучулар жана ата-энелер аралыктан окутуу чөйрөсүнө чукул өтүү кырдаалында көптөгөн кыйынчылыктарды башынан өткөрүштү, анын ичинде аралыктан окутуунун ченемдик-усулдук базасынын жоктугу болду.

Жасалган эбегейсиз зор күч-аракеттерге карабастан, билим берүү секторун санарипке өткөрүүгө байланышкан көйгөйлөр, чечилбеген жана жаңы милдеттер актуалдуу бойдон калууда. Аны ийгиликтүү ишке ашыруу негизинен кызыкдар тараптардын процесстин концептуалдык көз карашы жана түшүнүгү, жасалган кадамдардын ырааттуулугу жана ар бир этапта натыйжаларга көз салуу менен аныкталат. Ошол эле учурда аны көп тараптуу кызматташуу жана бардык кызыкдар тараптардын колдоосу менен бекемдөө маанилүү.

Билим берүүнү санарипке өткөрүү процессиндеги негизги адам – бул өзгөрүүнүн башы жана инновациялардын кыймылдаткычы – мугалим. Санариптештирүү 21-кылымдын билим берүү максаттарына багытталган мектепте билим берүү системасынын ийкемдүүлүгү үчүн мүмкүнчүлүктөрдү жана келечегин ачат. Мугалимдер, мугалимдер жамааттары жана мектептер тарабынан күнүмдүк практикада түзүлгөн инновациялар билим берүүнүн сапатын жана натыйжалуулугун жогорулатууда маанилүү роль ойнойт. Мектептердин техникалык жабдылышы, протоколдор, даяр окуу материалдары санариптик окутуу чөйрөсүндө иштөөгө жөндөмдүү компетенттүү мугалимсиз керектүү чечимдерге кепилдик бере албайт.

Натыйжалуу санариптик окутуу чөйрөсүн түзүү, окутуу ресурстарын үзгүлтүксүз жаңыртуу, мугалимдердин кесипкөйлүгүн жогорулатуу системасын өркүндөтүү маселеси актуалдуу бойдон калууда, алар жаңы билимдерди, көндүмдөрдү, анын ичинде МКТ компетенцияларды, окуучулардын шыктануусун жогорулатуу ыкмаларын, билим берүү тармагындагы келечектеги изилдөөлөрдүн темасы болуп саналган көндүмдөрдү, өз алдынча иштөөнү өнүктүрүүнү талап кылышы керек.

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР:

Ченемдик укуктук документтер жана статистикалык маалыматтар:

1. “Санариптик Кыргызстан 2019-2023” санарипке өтүү концепциясын ишке ашыруу боюнча “Жол картасы. <https://www.gov.kg/ru/programs/12>
2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы. <https://www.gov.kg/ru/p/constitution>
3. 2021-2030-жылдарга Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы. <https://edu.gov.kg/media/files/118d4b79-d6ea-4648-9c1c-56280444e7fd.pdf>
4. “Мугалимдердин статусу жөнүндө” мыйзам. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2001-жылдын 14-январындагы N 9 токтому. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/391?cl=ru-ru>
5. Инновациялык ишмердүүлүк жөнүндө мыйзам. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/291>
6. “Санариптик Кыргызстан” санарипке өтүү концепциясы - 2019-2023 <http://ict.gov.kg/index.php?r=site%2Fsanarip&cid=27>
7. “Билим берүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын № 179-мыйзамы. 2023-жылдын 11-августу. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112665?cl=ru-ru>
8. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү орто мектебинин мугалимдеринин MKT компетенциясына квалификациялык талаптар <https://kao.kg/wp-content/uploads/2021/07/%D0%9A%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%98%D0%A4%D0%98%D0%9A%D0%90%D0%A6%D0%98%D0%9E%D0%9D%D0%9D%D0%AB%D0%95%D0%91%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%AF-%D0%9A-%D0%98%D0%9A%D0%A2-%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A3%D0%A7%D0%98%D0%A2%D0%95-%D0%9B%D0%AF.pdf>

9. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети: <https://www.stat.kg/ru/statistics/obrazovanie/>
10. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети. Кыргыз Республикасындагы билим жана илим. Статистикалык жыйнак 2013-2017-жж. Бишкек 2018.
11. 2021-2040-жылдарга Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү программасы. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2021-жылдын 4-майындагы № 200 токтому. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/158227>
12. Инновациялык мектеп жөнүндө типтүү жобо. <https://edu.gov.kg/media/files/8043981a-aa0e-40b3-b199-17b15985d2e8.pdf>
13. Гимназия мектеби жөнүндө типтүү жобо. <https://kutbilim.kg/ru/news/inner/tipovoe-polozhenie-o-shkole-gimnazii-ru/>
14. Кыргыз Республикасынын Президентинин “2019-жыл Аймактарды өнүктүрүү жана өлкөнү санариптеш-

тирүү жылы деп жарыялоо жөнүндө” 2019-жылдын 11-январындагы №1-жарлыгы. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/430001>

15. Кыргыз Республикасынын Президентинин “2020-жылды Региондорду өнүктүрүү, өлкөнү санариптештирүү жана балдарды колдоо жылы деп жарыялоо жөнүндө” 2020-жылдын 8-январындагы №1-жарлыгы. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/430139?cl=ru-ru>
16. Дүйнөлүк банктын статистикасы: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations=KG>

Илимий макалалар орус тилинде:

1. Апышев С. Д., Маматисаев Т.А. Национальный институт стратегических исследований КР. <https://kutbilim.kg/ru/analytics/inner/tsifrovizatsiya-shkolnogo-obrazovaniya-kyrgyzskoy-respubliki-realnost-i-perspektivy/>
2. Доолбекова Ж.Б., Мамбетакунов У.Э. Вестник КГУ им. И. Арабаева. Цифровая трансформация образования для повышения качества и доступа к школьному образованию в Кыргызстане. https://jarchy.arabaev.kg/admin-admin/fotogalere/1689329833_c0bfb0058844da987579d1ee89fce64f.pdf
3. Пьер Бурдые и Жан-Клод Пассрон, Воспроизводство: элементы теории системы образования (Москва: Просвещение, 2007) <https://gtmarket.ru/library/basis/5415>
4. Образование качество образова-

ния в контексте социокультурного подхода. О.Ю. Милосердова <https://cyberleninka.ru/article/n/obrazovanie-i-kachestvo-obrazovaniya-v-kontekste-sotsiokulturnogo-podhoda/viewer>

5. Иманбекова Н. Аналитический отчет по результатам социологического исследования адаптации школьников и преподавателей в процессы онлайн обучения в Кыргызстане во время карантина (Covid-19). Бишкек. 2020, Городские Инициативы. Хочу назад в школу! <https://opendatacovid.kg/learningonline?fbclid=IwAR2uJddRCPiKol3Eu0NXJP1LJCij39yl-9i-z-ohFOkTkiknlvePmPSg>, цитируется по: https://eaoko.org/upload/library/21_Distance_WEB.pdf
6. Исмаилов Б., Апышев С. Оценка качества школьников по состоянию на 1.01.2022. <https://center.kg/article/455>
7. Козуев Д, Дронов Е., Таджибаева Т., Джаркинбаева Н. Развитие инфраструктуры цифрового оценивания как инструмент повышения качества образования. [Качество-образования.pdf \(erasmusplus.kg\)](https://erasmusplus.kg)
8. Мамбетакунов У. Э. Обучение с использованием дистанционных технологий для повышения качества и доступа в Кыргызской Республик https://kix.taalimforum.kg/images/Distance_learning_U_Mambetakov.pdf
9. Сартов Т.Э. Анализ образовательных программ повышения квалификации учителей на соответствие квалификационным требованиям к ИКТ-компе-

- тентности // Alato Academic Studies. – Бишкек, 2023. – №3. – С. 137-148.
10. Тилекеев и др. Анализ тенденций молодежного рынка труда в Кыргызской Республике / Университет Центральной Азии. Бишкек, 2019: сайт. URL: <https://lifeinkyrgyzstan.org/publications/analysis-of-youth-labor-market-trends-in-kyrgyzstan/>
 11. Шамбеталиев К. Цифровая педагогика - фактор повышения качества образовательных услуг в Кыргызской Республике. [Качество-образования.pdf \(erasmusplus.kg\)](https://erasmusplus.kg)
 12. Б. Шамшидинова. Кыргызстан: Новые стандарты для новой реальности. https://eaoko.org/upload/library/21_Distance_WEB.pdf
- Англис тилинде:**
13. Bolliger DU, Inan FA, Wasilik O. (2014). Development and validation of the online instructor satisfaction measure (OISM). J Educ Technol Soc.
 14. Hosny, Somaya & Ghaly, Mona & Alsheikh, Mona & Shehata, Mohamed & Salem, Abdel Halim & Atwa, Hani. (2021). Developing, Validating, and Implementing a Tool for Measuring the Readiness of Medical Teachers for Online Teaching Post-COVID-19: A Multicenter Study. *Advances in Medical Education and Practice*. Volume 12. 10.2147/AMEP.S317029.
 15. W. Vantieghem, H. Vermeersch, M. Van Houtte Why "Gender" disappeared from the gender gap: (re-) introducing gender identity theory to educational gender gap research. *Soc Psychol Educ* (2014) 17:357–381 DOI 10.1007/s11218-014-9248-8
 16. Vulnerability in the Classroom <https://www.facultyfocus.com/articles/teaching-and-learning/vulnerability-in-the-classroom/>
- Эл аралык жана жергиликтүү уюмдардын отчету:**
17. ЮНЕСКО. Концептуальная записка. Образование в эпоху COVID-19 и последующий период https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy-brief_-_education_during_covid-19_and_beyond_russian.pdf
 18. Цели в области устойчивого развития <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>
 19. Инчхонская декларация. Образование-2030: обеспечение всеобщего инклюзивного и справедливого качественного образования и обучения на протяжении всей жизни ED/ WEF2015/MD/3Оригинал: английский https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233137_rus
 20. <http://www.stat.kg/media/files/2d3ce15c-2581-42cf-b693-8c9dbe33ecdf.pdf> - Аналитическая записка. Оценка цифровой трансформации в Кыргызской Республике // Национальный статистический комитет Кыргызской Республики. Институт статистических исследований и повышения квалификации. - Б., 2020, с. 32
 21. 5-Year Progress Review of SDG 4 - Education 2030 in Asia-Pacific. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379173>
 22. Дополнительное Кластерное обследование по многим показателям о воздействии Covid-19 на детей и женщин в Кыргызстане: основные краткие выводы // Национальный статистический комитет, Детский фонд Организации Объединенных Наций. НСК/ЮНИСЕФ. Бишкек, 2021. Цитируется по источнику: Ситуация с положением детей в Кыргызстане. Итоговый отчет, - Б.: 2022 <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/media/7826/file/%D0%A1%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%D0%BC%20%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D0%B2%20%D0%9A%D0%A0.pdf>
 23. Ситуация с положением детей в Кыргызстане. Отчет ЮНИСЕФ. 2021., с.49 <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/media/7826/file/%D0%A1%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%D0%BC%20%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D0%B2%20%D0%9A%D0%A0.pdf>
 24. Какова цена насилия в семье? <https://www.undp.org/publications>
 25. Кластерное обследование по многим показателям (КОМП) / Национальный статистический комитет, Детский фонд ООН /НСК, ЮНИСЕФ. Бишкек, 2018.
 26. Ситуационный анализ положения детей и подростков с инвалидностью в Кыргызстане / ЮНИСЕФ. Бишкек, 2021
 27. Международная организация по миграции (МОМ) ООН, 2021, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WFP-0000135312.pdf>
 28. Юристы за права человека. "Дистанционное образование: ноу хау или смерть образованию. Исследование и оценка дистанционного образования в Кыргызской Республике" https://lawyersforhr.kg/media/researches/2021/08/10/%D0%98%D1%81%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5.pdf
 29. ООН помогает бороться с ранними браками в Кыргызстане <https://news.un.org/ru/story/2021/11/1414452>
 30. Языковая политика в образовании: запросы общества и перспективы многоязычного образования на юге Кыргызстана. https://soros.kg/wp-content/uploads/2019/08/policy_brief_center_social_integration.pdf
 31. Многоязычное образование: доступ к возможностям на юге Кыргызстана. <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/ru/>
 32. Итоги совместного рабочего совещания "Цифровая Трансформация Системы Образования Кыргызстана" 3-4 декабря 2022 г https://kix.taalimforum.kg/images/KIX/events/2022-12-03/Summary_Report_of_the_Joint_Working_Meeting_December_2022_ru.pdf
 33. Новые грани образовательного неравенства в странах Центральной Азии: от измерения проблемы к измене-

ниям политик. <https://paperlab.kz/novye-grani-obrazovatel'nogo-neravenstva-v-centralnoj-azii>

34. Экспертное обсуждение плюсов и минусов дистанционного образования <https://kabar.kg/news/ekspertnoe-obsuzhdenie-pliusov-i-minusov-distantcionnogo-obrazovaniia/>

Веб сайттар:

1. Долбоордун расмий веб баракчасы. <https://kix.taalimforum.kg/news>
2. ILOSTAT, 2018: сайт. URL: <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/>
3. Эл аралык Валюта Фондунун тизмеси, 2020, <https://goo.su/aT8G>
4. “Мугалим” онлайн мектебинин расмий сайты <https://mugalim-edu.com/> Уюмдун телеграм-каналы: https://t.me/mugalim_edu; Демилге жөнүндө толугураак: <https://youtu.be/d4fmv9zHtAA>
5. Онлайн мектеп “Mugalim”: идеядан ишке ашканга чейин. А. Жамангулова менен подкаст <https://www.youtube.com/watch?v=VDrZxVnQ1Es>
6. Кыргыз тилиндеги электрондук китепкана, Ош мамлекеттик университетинин демилгеси Сорос-Кыргызстан фондунун колдоосу <https://www.okuma.kg/>
7. Башталгыч класстардын электрондук билим берүү ресурстарынын порталы <https://ibilim.edu.gov.kg/>
8. 5-9-класстар үчүн электрондук билим берүү ресурстарынын порталы <https://bb.edu.gov.kg/>
9. Окуу куралдарынын электрондук китепканасы <https://kitep.edu.gov.kg/kg>

- 🌐 <https://kix.taalimforum.kg/>
- ▶ <https://www.youtube.com/@TaalimForum>
- 📘 <https://www.facebook.com/TaalimForum/>
- 📷 [taalimforum](#)
- ✉ taalimforum@gmail.com

Сүрөттөр © Ильяс Нурмамбетов